

NE NAGINJI SE UNUTRA

SUZANA MATIĆ

SADRŽAJ

Jaje	5
Sve je to, mislim, život	13
Zalogaji	20
Jer ja to zaslužujem	28
Ničeg novog pod suncem	31
Ne nagingi se unutra	39
Barbarizam <i>Z kao Željka</i>	45
Crta <i>strip u 19 slika</i>	52
Svojim rukama	60
Normal ili Super	73
Dvanaest bijelih	77
Samo suptilno	82
Silber	86
O autorici	93
Impresum	94

Mojoj djeci, kad odrastu.

I Lidiji, s kojom sam odrastala.

Nakon svega, spremni su na sve...

A man will be imprisoned in a room with a door that's unlocked and opens inwards; as long as it does not occur to him to pull rather than push.

L. Wittgenstein

JAJE

Vraćam se. Vozim natrag u širokom krugu jednosmjernih ulica. Jara, nedjelja. Početak srpnja u Zagrebu i preda mnom prazan kolovoz u Zagrebu. I kolovoz i *kolovoz*. Samo ovaj grad ima snage skupljati svoj otpad ljeti. Na pločnicima sa strane nabacana starudija, ali – nigdje žive duše. Tko nije otišao – skriva se doma. I mama se već u devet vratila iz crkve. Nije išla ni na plac, vrućina je stvari svela na bitne. „Dijel svete mise“, dahnula je ulazeći u stan. „Hvala“, rekla sam kako i treba, i klisnula van. Nema te vrućine koja bi dokinula njezine predbacujuće monologe. Od tada se vozikam, jer – nemam što. Nemam ni kamo. Imam samo – kuda.

Po buđenju sam imala sam onaj neugodni osjećaj da sam nešto izgubila, a ne znam što. Već u sljedećem trenu sam odahnula. *Nije taj*, znam što sam izgubila. Iako to nikad nisam pobrojala. Nisam se dala čak ni odvjetnici: „Nataša, pustimo to. Jedino je važno da mi ne uzme Marka.“ Nabranje svega ostalog ionako bi samo naudilo potpunosti popisa do kojeg mi nije stalo. Ali zato je, da me prestravi, i jutros bila dostupnija računica onog što imam: trideset godina i svu slobodu osim one da komotno poludim. I kad Marko ne diše uz mene, spavam stisnuta na rastvorenoj sofi u maminom boravku. Tu sanjam stare djevojačke snove. Da me netko voli. Da imam obitelj, kuću i slično. A inače nisam plašljiva osoba. Noćni veš i grč, ujutro mijenjam za dnevni. Ustajem na tri. U kuhinju ulazim na tri. *Jedaan, dva iii...* Nekad ne uspijem pa krenem ispočetka. Poslije dok slušam mamino „otela si djetetu dom“, u sebi brojim do tri. Stisnuta kao federi koji jauču u kauču. Ili sam to ja?

Ali kažu da je najugodnije sjedenje koje nam život može priuštiti ono za volanom, a ja samo trebam nešto luđački željeti i odmah sam ponovno svoja. Pa eto: prije par minuta ugledala sam ga. *Jaje*. Dizajnerski naslonjač iz mojih snova kojeg nisam sanjala na stisnutim oprugama. Punokrvni Jacobsen ostavljen uz cestu na krupnom otpadu. Trebalo mi je dvjesto metara da to uopće pojmem. Onda sam okrenula volan.

Vraćam se.

Ljevi sam lakat izbacila preko stakla. Spustila sam sva četiri, jučer mi je i klima u Unu otišla. Neću više popravljati ovaj auto. Čega nema, bez tog se može, pa da je i volan – sljedeći put kad me ostavi na cesti, ostavit ću i ja njega, *majkemimile*, ostavit ću ga ono... k'o psa. Ili stari komad namještaja. Ne s potpisom.

Čitam imena ulica. Ne poznajem ovaj kvart, ne znam koliko njih čini krug. Brda krame, ali psa ni na jednoj, čak ni onog metaforičkog. Jedino ja po njima njušim, kao – kako se ono kaže – *gluha kuja*? No možda je ovo moje bezrazložno nedjeljno vozikanje po zvizdanu krunski dokaz da sam eto i ja otišla. Nisam sigurna. Vjerojatno bih se i sama skrivala *doma*, ali ga trenutno nemam. A čega nema bez tog se *m-o-r-a*, nitko te ne pita. Bildaš vjeru u izvođača radova u svom stanu i skupljaš privatne garancije. Pa se vraćaš po naslonjač za dom koji još nemaš. Za jednom kad ga bude. *Jednom*. Više i ne pitam kad će to biti. Naučila sam da vrijeme na gradilištima struji u beskonačnoj petlji.

Pogledam na sat pred sobom: prošlo je podne. Vani sve miruje, jedino zrak treperi i titra kao ja po buđenju. Je li onda ovo napredak? Kao: sjena mi je sad najkraća, ali najoštrija moguća. Kao: uzela sam život u svoje ruke, pa ne brojim mamine razočarane uzdahe u kuhinji s preniskim elementima, nego meandriram u svojoj isluženoj plehnatoj krtiji između drugih okrpina koje su dale svoje, od kojih je netko odustao, ali koje – izbačene na cestu – beživotno leže, dok ja, eto, prolazim kraj njih, i sama odbačena, i sama prolazna, i sama ograničenog trajanja, ali još uvijek ne i *gotova* u ovim ulicama prolaznim u samo jednom smjeru. I sad sam još i fulala, ovo definitivno nije bila ta. Sve mi izgleda isto: iste zgrade, ista raskršća, isti kontejneri... jedino ovaj turobni rashod na pločnicima čini razliku; jedino ove nabacane glomazne fizionomije daju ovim ulicama ljudskost, jedino one izazivaju sućut i istovremeno pružaju utjehu da ove zgrade nisu prazne ljuske, da u njima ipak netko živi... ili je živio... ili tu preuređuje stan u kojem će živjeti. *Jednom*. Ali u čitavoj toj nadrealnoj privremenoj postavi zarolanih tepiha, frižidera, veš-mašina i stolova sravnjenih s tlom, jedini čvrsti orijentir kojeg sam zapamtila upravo je naslonjač kojeg želim naći. Potpuno prljav. *Cet obscur objet du desir*. Dat ću ga pretapecirati. Opet u bijelo.

Nadlanicom brišem kapi s nausnice, znojna mi se bedra lijepe jedno uz drugo, vlažni dlanovi za iskrzanu kožu volana, pod pregibom koljena – fleka od znoja. Odljepljujem nogu od sica i pomičem je u stranu onoliko koliko je moguće, a da ne izgubim dodir s komandama. Na mokroj tkanini crne presvlake vidim nekoliko izobata koje omeđuju područja različite slanosti i suhoće. I misao mi je neugodno ljepljiva – veže mi se uz kožu, natekle noge, kapljice koje mi klize među grudima; svjesna sam svakog svog pregiba, osjećam svoj miris i svoj vonj. Vrućina mi je neočekivano vratila osjećaj tjelesnosti... sebe, i premda gadljiv, vidim da me – nakon svega što moram biti – ipak preostalo.

Preostalo me. I nakon one nevidljive u maminom stanu, krive jer je podbacila u svom braku; i one suvisle na socijalnoj skrbi, sudu i razgovorima za bolji posao; i one besprijeekorne na

novom poslu; i one koja s djetetom spava na oprugama i još uvijek ima rubriku „Nekretnine u Zagrebu“ spremljenu u *bookmarksima*; koja je i drugi put bila kreditno sposobna; koja sad preuređuje „povoljan“ stan u tramvajskoj zoni, i kojoj uspijeva ne puknuti ni pred mamom, ni tetama u vrtiću, ni novim kolegama, ni službenicom banke, ni socijalnom radnicom, ni mužem, ni njegovom niti svojom odvjetnicom, a nakon nekoliko pucanja pred šefom gradilišta više ne puca ni u tih 40 m² koje je od jeseni planirala zvati domom. Jer – nakon svega je spremna na sve.

Pa i na to da to možda ipak bude zima.

Vikend je, ne znam koji po redu koji je prviji od svakog drugog. Marko je kod Dominika, u *svojoj kući*. Još uvijek za nju kaže i *doma*, iako smo odselili prije tri mjeseca. Ovo „odselili“ zvuči kao neko premještanje, a ne kao da sam ga išćupala iz tog doma, a nisam ga poslije presadila u veću teglu. Ipak, on ima tek dvije i pol: gdje sam ja, tu mu je i dom, čak i kad ga sama nemam.

Dominik je stajao na vratima kad sam iseljavala svoje stvari. Ništa krupno. Svoju odjeću, obuću i knjige. I stare albume iz djetinjstva i studentskih dana. U braku bih ih povremeno otvarala pa gledala u te slike. Prizore i ljude na njima. Svako toliko netko od njih bi rekao: „Posve krivo si me zaboravila.“ No najčešće bih to bila ja.

Čak su i ti albumi morali biti odobreni od carinika koji mi je bio muž. U svojim knjigama sam prošvercala jedino Markove crteže u kojima je bilo jako teško prepoznati „našu obitelj“, ali je krov „naše kuće“, koji se ponavljao na skoro svakom, bio neupitan. No osim njih, ne znam što je Dominik mislio da bih uopće htjela odnijeti. Ili – mogla. Izuzev sobe u kojoj sam spavala, sve drugo je ionako već tjednima držao pod ključem. A Marka sam već bila odvezla k mami. Prijetnje. Prvo glasne, nadrealne i opasne. A onda u pol glasa – trezvene, a još opasnije: „Kunem ti se, ostat ćeš bez njega.“

Nisam normalna što se vraćam.

Fotelje nigdje. Umjesto nje, na pločniku *kinderbet*. Nerastavljen. Čist i *kao nov*. Izbačen odnekud gdje je, čini se, još jučer bio u funkciji. Ali samo prazna ogradica i madrac. Sjetim se Markovog: bio je zakrčen plišancima. No ovaj je dio krupnog otpada, nema u njemu ni dekice, ni medeka, niti ma kakvog drugog *prijelaznog objekta*, one prve stvari koju je neko dijete posjedovalo, koja je bila samo njegova, i uz pomoć koje se odvojilo od sebe i okrenulo svijetu. Naravno, nema ni tog djeteta. Možda je odselilo u novi dom. Ili... u drugi dom.

Najednom osjetim bol koju će Marko vjerojatno osvijestiti tek za par godina, ali sada je moja i toliko snažna da od nje ne vidim. Trepćem pa pokušavam nastaviti gdje nisam stala. Koncentriram se, ali jedino što je jasno jest da u široj slici nema ni mog plišanca. *Mog* prijelaznog objekta. Pozamašnih dimenzija. Ne znam kako ću ga naći u ovom čudnom pejzažu, a sad već počinjem brinuti i kako ću ga utrpati u gepek.

Ono što dobro znam, jest u koliko natovarenih rundi do prtljažnika stane pet godina mog života. Ali tu se svako brojanje zaokružuje na više. Zanosilo me pri svakoj. Ne od tereta nego ispražnjenosti. Zanosilo me i sa samo nekoliko jakni prebačenih preko ruke i kaputom iz čijeg je rukava iscurio šal. Svejedno, držala sam pravac. Crveni je šal ostao ležati iza mojih leđa na pločicama u hodniku. Onaj osjećaj da si nešto izgubio, a ne znaš što. Osvrnula sam se za sobom pa se vratila po njega, ali to što sam pokleknula samo zato da bih pobrala svoj šal bila je nova crvena krpa za Dominika. Glas je ovaj put dolazio sa stvarne visine: „Podsjećam te da imaš pol sata da se počistiš.“ Ni sad ga nisam pogledala. Nisam ga pogledala cijelo jutro. Svaki put dok je na vratima kontrolirao pune torbe, ja sam buljila u neko drugo prazno.

Vraćam se...

Na primjer; dno jedne od kutija s knjigama puklo je od težine. Ne znam je li to bila ona u kojoj su se nalazili crteži sretne obitelji pod kosim krovom, ali nevažno je. Ili će biti uskoro. No to da teške stvari prije ili kasnije izgube težinu, to je zapravo ono najteže kod njih.

Knjige sam skupila u crnu vreću pa se, eto, sagnula još jednom, ali *milamajko* – ne brojim ni to. Jer sudbinski sam i tako *fest* posrnula još dva dana prije. „Ne mogu izdržati više, mama, primi nas k sebi.“ Koliko dugo? Dok nam ja ne stvorim *home from scratch*. Kažu da je brak grobnica ljubavi, ali ima raznih umiranja.

Krepat ću ovdje. Usmjeravam ventilaciju prema tijelu; kad ne radi klima, nek' bar puše po meni. Noge su mi natečene, teške, tabani slijepljeni s gumom japanki. Vozim u japankama, sandale mi leže ispred mjesta suvozača. Obuvam ih tek pred uredom. Sve druge cipele još su u prtljažniku, mamin stan je mali. Iz kuće sam ih iznosila u tornju naslaganih kutija u kojima sam ih i držala. Bradom sam fiksirala gornju kojoj nisam našla poklopac pa s klimavom konstrukcijom u rukama klipsala prema autu. Ne znam zašto se nisam zaustavila kraj Dominika, ali znam da nisam *provocirala*. Kad zauvijek skupljaš krpe, zbilja je besmisleno izvlačiti nove crvene. Možda mi se činilo da je jasno što je u zadnjoj turi. Ili da nam je vrijeme ionako debelo isteklo: sedam i pol godina, trideset šest minuta, svejedno – treba još

samo zatvoriti vrata za sobom. Dominik me prikliještio uz štok. Dok je gurao ruku u otvorenu kutiju na vrhu, pogledala sam ga prvi put. Moj je muž izvukao sjajilo za obuću koje je ležalo uz sandale, znakovito ga dignuo u zrak i rekao: „Ovo sam ja kupio.“ A onda ga spustio u džep.

Sad već bauljam. Ako sam i imala osjećaj kamo bih trebala, u zadnjem skretanju se izgubio. Nemam koga ni pitati, ali zapravo – srećom nemam koga ni pitati. Drugi ljudski lik je posljednjih mjeseci uvijek najgore što mi se može dogoditi. O da – fali mi ljudskosti, itekako mi je fali, pa – i u ovom pejzažu, ali one bez ljudi. K tome, da se sad baš i pojavi netko, što bih ga pitala? „Molim Vas, znate li možda gdje je moje Jaje? Jer, kužite, moram ga danas odvesti na svoje gradilište, pa nek’ ga od sutra Jozo i ekipa uzmu u obzir. Nek’ ga lijepo obilaze dok trpaju šutu u vreće, nek’ paze na njega dok premještaju ljestve, nek’ lebde nad njim dok razvlače instalacije... jer ja sam si zamislila da mi oko njega slože moje gnijezdo.“

Samo da se maknem od mame. „Mama, molim te“ je postalo jedna riječ. Ipak, najviše me užasava kad naprasno prebaci u *razumijevanje* pa počne lomiti ruke, ne nad „djetetom“, nego *svojim djetetom*.

„Izbacio te na cestu! A toliko si se dala u sve to, čak si i kredit *ti* digla.“

„*Mamamolimte...*“

Dijete se sad vjerojatno igra u sobi u kojoj sam mu naslikala mliječnu stazu na stropu. Ili ruča u velebnom boravku hladnog muzeja koji je Dominik naslijedio od svoje bake, a ja ga onda uprla pretvoriti u naš dom. Dvjesto pedeset kvadratnih metara soba u kojima odzvanja jeka i koje je nemoguće zagrijati. Bidermajer namještaj u svakoj. Sanjala sam IKEU tada, oh kako sam je samo sanjala. Bilo što plastično, od iverice, s perivim navlakama, modularno, jeftino, zamjenjivo. Bilo što što ne treba restaurirati, a onda čim manje doticati. Na stropovima iznad eksponata – kristalni lusteri. Na zidovima – fundus kojeg se ne bi postidjela ni jedna galerija: mrtva priroda i mrtvi preci zbog kojih nisu prestajali raditi odvlaživači zraka. Pa nek’ mi je i crkla ta klima jučer, to samo znači da sam još živa. U samo *mom* autu. U kojeg ne moram ulagati, ako neću. Kojeg ne moram održavati, ako neću. Kojeg mogu ostaviti na cesti, ako on ostavi mene. Ili prije. Lijepo izaći iz njega jer je evidentno da je sve u njemu trulo. I ostaviti i cipele.

Napokon! Evo ga! Jaje! Stoji tamo uz neki sudoper. Da, golemo je i s ove udaljenosti, zbilja ne znam kako ću ga podignuti sama. No sad kad sam ga napokon ugledala, vozim

neprilagođeno polako, gotovo kao da odugovlačim. Prerano prebacujem u prvu produljujući osjet svoje sreće i mučeći Uno. Onda pristajem uz rizol i izlazim. Osjećaj je kao da sam ušla u krušnu peć. Obilazim auto, i konačno – *evo te*, i konačno – *evo me*. Gledam svoje Jaje neko vrijeme, a onda podižem ruke pa spuštam dlanove na naslon kao da su ramena žive osobe. Osjećam ih ispod poderane bijele presvlake, moćna su, muška su, onda prstima lagano slijedim oblinu tapecirane ljuske, ženska je, u ovom je jajetu cijeli svemir. Spuštam pogled: uz moja stopala s raspucanim zlatnim lakom na davno nalakiranim noktima – blistavo inox postolje. Neuništivo. Postolje za sva vremena. Špihlira me. Lovim svoj deformirani odraz u njemu, pa – iz drugog kuta – onaj donjeg dijela ljuske. Ne znam kako ću ga zahvatiti tako širokog. Stanem iza Jajeta i lovim ga za naslon ponovno, ali sada niže, za bokove. Pokušavam ga malo odignuti, s mene kapa od vrućine i napora, stenjem, ne ide. Ni makac. Dok gledam u impresivne dimenzije svog problema, osjećam kako će mi zakuhati mozak. Ali ono što ne možeš podići, možeš oboriti. Prevalit ću ga u gepek.

Otvaram prtljažnik i dok mi koža na ramenima gori, najednom sam svjesna da ga nisam otvorila od onog jutra i da sad prvi put nakon tri mjeseca gledam u njegov sadržaj. Zatrepćem još jednom, pa otvaram vrata iza suvozača i ubacujem kutije s cipelama na stražnje sjedište. Padaju poklopci, ispadaju čizme i tenisice, otvorene se cipele sparuju s nepromočivim gležnjačama. Riješeno! Sad još samo da posve približim auto Jajetu.

Sjedam opet za volan, dlanovi će mi ostati zavareni za njega, okrećem ključ i – ništa. Ponovno pokušam, i opet – ništa. Jebeni auto. Palim i gasim, drmam po volanu. Ništa. *Pas mater! Pas mater da pas mater!*

A onda onaj osjećaj nečije prisutnosti prije nego ti nositelj uđe u vidno polje, pa i mrtvi kut retrovizora. No, eto, cijela obitelj, i to velika. Romi. Približavaju se, a ja ne mogu pokrenuti auto, stojim na javnoj prometnici, ali s nejasnim osjećajem da sam ušla na nečiji privatni posjed, da sam prekršila neki zakon, da sam pokušala otuđiti nešto što nije moje... i da ću sad to možda ipak platiti.

Spremna sam odreći se Jajeta momentalno, pa ja sam davno napustila sve poligone borbe za stvari, nije mi na kraj pameti otvarati novi na smetlištu, meni je zbilja jedino važan moj mir, jedino on, sve je ovo nesporazum, ali... tko će mi vjerovati? *Pokreni se, majkutitvoju!* Vrtim ključem u panici. Ništa.

Tu su. Prvo djeca. I ovdje bi brojanje bilo manjkavo. Pretrčavaju preostalih par koraka do auta, sva osim najmanje djevojčice stare oko četiri godine koja se penje na *moj* naslonjač.

Musava je i samo u suknjici bez majice, ali sjeda u njega kao u svoje prijestolje s urođenom prirodnošću plemenitašice – i ljupko i dostojanstveno, tek joj kruna nedostaje na zamršenoj kosici. Ostala mi se djeca naviruju u auto, guraju glavu kroz otvorene prozore: jedna nema krunu, ali ima rajf s ružičastim tilom, drugo i treće su očito blizanci, pa onda četvrta i peta – pet crnokosih ozarenih glava grleno se obraćaju jedna drugoj, ali i meni. Ja i dalje smeteno držim volan. Ustuknula bih, ali nemam kamo. A onda se bojažljivo i sama smiješim. Nešto bih im i dala, ali nemam što. „Hoćete žvake?“ pitam i napokon puštam upravljač. U pretincu pronalazim *maxi* pakiranje. Čim ga izvadim, jedna ga mala ruka otima, i ta glava nestaje iz okvira. Za njom i ostale. Dije se žvake na pločniku; čak je i kraljeva spuznula sa svog prijestolja. Jedan je bliznac udario drugog, nogom, ovaj mu je vratio stisnutom šakom, na licima obojice vidim istu krv koja počinje kolati negdje duboko pod kožom, ali onda negdje iza – glasan povik najstarijeg brata koji je, čini se, cijelo vrijeme mirno stajao u okviru mog retrovizora. Ima oko trinaest godina i isto prirodno dostojanstvo koje sam uočila i kod najmlađe sestrice. Podvikne još jednom i dva mlađa deččića se nevoljko umire, možda zato što su i otac i majka sada već tu. Žena mi se čini dosta mlađa, ali prerano ostarjela. Crna kosa prošarana joj je debelim svijetlim pramenovima i labavo pridržana gumaticom, iznad uskih traperica u kojima mora da se kuha – bijeli topić preko bijelog grudnjaka. Oko vrata niz raznobojnih ogrlica koje zazveckaju dok se saginje prema meni i kaže: „Češ da ti gatam?“ Gledam je izbezumljeno, ali sada je muškarac koji me vidi kroz vjetrobran taj koji glasno podvikuje, i žena se odmah sklanja. Odmiče se samo par koraka, ali dovoljno da vidim da imamo iste japanke. Muž zauzima njezino mjesto. Gledam u previše blizak osmijeh s rupom među žutim zubima. „Što je bilo, gospođa? Je l' trebaš pomoć?“ kaže toplo prijateljski, i to je dovoljno da opet grčevito primim svoj nepokretni volan i spustim glavu na njega, jer me stid pred čovjekom koji je odmah shvatio da sam u nevolji, stid me što sam prljava i jadna, što nisam sa svojim djetetom, što nemam muža, što nemam kamo, što sam ostala bez svega, a sad ću na koncu ostati i bez ovog Jajeta do kojeg mi više i nije stalo, ali moglo je biti moje, moglo je biti moje... i dok gledam kraljevu koja se vratila na moje prijestolje i sjedim zalijepljena za mokri sic – počinjem jecati. „Dajte gospođa, dajte gospođa“, ponavlja čovjek, ali ja ne prestajem nego jecam sve glasnije, pa kroz svoje zvukove čujem kako kaže „Zehra!“, a onda osjetim ženinu ruku koja me kroz otvoren prozor miluje, malo po kosi, malo po nadlanici stisnute šake, i osjećam da bi mi sad pogotovo zagarantirala budućnost punu sreće, ljubavi i obilja, samo kad bih na tren pustila upravljač i pokazala joj svoj dlan.

Dižem glavu, ne mogu disati, moram van. Pogledam ženu. Mora da sam blijeda k'o krpa, razumije me. Jedan od onih dana kad mi dođe da se derem: „Dajte mi da budem nježna.“

Otvora mi vrata i pomaže izaći – japanke uz identične japanke. Pogledam je još jednom zahvalno, ali onda se obraćam njemu. „Ne mogu upaliti auto“, kažem, i sve dalje se ne događa, sve dalje jedino titra u isparavanju asfalta. Haluciniram kako ovaj čovjek sjeda u moj auto, kako ga pokušava pokrenuti, kako mi se čitavo vrijeme ohrabrujuće smiješi, kako se smiješi i dok sam odustaje, dok izlazi, dok proučava gomilu otpada na pločniku, dok izvlači neki tranzistor iz nje, čupa iz njega žice i baca ga nazad na hrpu. Privida mi se i kako s tim žicama u ruci zove Envera, kako trinaestogodišnjak i on otvaraju haubu, kako složno prčkaju po unutrašnjosti mog auta... Scene isparavaju i hlape jedna za drugom u predjelu koji se tali pred mojim očima; pločnik na kojem stojim izobličuje se i prelazi iz konkavnog u konveksni, zanosi me, omamljena poželim ponovno sjesti, ali – sada sin sjeda za moj upravljač pa i on okreće ključ na kojem piše FIAT slijedeći komande oca sakrivenog iza podignutog lima karoserije. Čujem ih kao kroz vodu. A onda i poznati zvuk Una. Žena kaže: „Jesam ti rekla?“

Trepćem opet: blizanci se tuku, kraljevna lijepi žvaku na naslon mog Jajeta koje nikad nitko neće pretapecirati, troje ostalih pretražuje otpad, Enver je slika ponosa. Čovjek kaže: „Možeš krenuti. Gospođa.“

„Hvala vam, hvala vam...“ ponavljam dok sjedam u auto koji radi u leri. Čovjek mi pruži ruku kroz prozor, žena se naginje prema meni sa strane suvozača. Kad vidi moje sandale kaže: „Uf, kakve su!“ A onda pogleda i stražnji sic: „Ti si sretna žena.“

Dok odlazim jednosmjernom ulicom, u mom retrovizoru kao zadnji nestaje lik Zehre koja sjedi u mom Jajetu i obuva nove sandale.

Na cesti ispred mene pas lotalica.

SVE JE TO, MISLIM, ŽIVOT

Kad mene budu mazali mrtvog, rado bih da to bude *Chanel*. Tko zna kako se to čita? Ali da sam jučer umro, ne bih znao ni koje čudo od pudera je to. Ili da nisam ostao bez svog. Ni sam ne znam kako, ne razumijem još uvijek. Ali krivim Dragu.

Nije bilo puno mrtvih jučer, dr. Sanju sam zvao svega jednom. Štedim je koliko mogu. Dr. Sanja radi na dva odjela: prvi je za žive, drugi za mrtve; nikad se ne žali, ali u posljednje vrijeme ima neki novi umor u očima. Kao da je i ona *mrtva* od svega. Koža na obrazima joj je blijeda, lice nekako duguljasto i upalo, a i ruke su joj jako mršave. Moram joj reći da pazi na sebe. Ja sam njezin – *Službeni pomoćnik i partner u istraživanju uzroka smrti*.

Tako sam svoj posao dodatno pojasnio Janici jesenas kad je krenula u školu. Prije je znala samo da tata radi u bolnici. Rekla je da su na satu prirode svi su bili impresionirani i gledali je sa zavišću. Dvojica dečkića koja su je poslije svojevoljno dopratila do stana znatiželjno su se nalukavala unutra i gurkala se laktovima: „To je on.“ Na sebi sam imao odijelo jer sam baš došao sa sprovoda; neka bakica koja je dan prije umrla gore na onkologiji. K meni je došla popodne. Prvo sam nazvao odjel: brinulo me jesu li već javili obitelji ili ne. Protokolarno su morali, ali gore protokoli znaju zakazati pred kraj radnog vremena. A onda sam je lijepo uredio: ne volim da su mi mrtvac ružni. Trudim se prikriti sve ružne tragove života i smrti na njima. Često gnjavim sestre gore da mi donesu staru šminku, a posebno pudere. Puderi su najpotrebniji, nek’ odu ljudi na svoje posljednje putovanje dostojanstveni i lijepi. Svi mrtvi od mene odlaze lijepo tenirani. Ako su muškarci, pažljivo ih obrijem i prikrijem im hematome i rane ako ih ima na vidljivim mjestima. Ženama diskretno narumenim i obraze; posebno mi je stalo da su mi žene lijepe. Ponekad im čak stavim i malo svijetlog sjenila na kapke, ako ih je smrt učinila jako ljubičastima. Kad ih obučem i uredim, uvijek sam zadovoljan. Pa zar nije tako ljepše? Ni ja ne bih htio izgledati kao premrtvi mrtvac jednom kad umrem.

Bakici sam oprao lice spužvicom; prekrrio sam ga puderom i samo dodirnuo rumenilom. Kroz rijetku kosu sam joj prošao rijetkim češljem. Bila je rjeđa od češlja i slijepljena od dugog ležanja. Prozori prosektura bili su otvoreni kao i uvijek kad su hortenzije u cvatu. Volim da moji mrtvac, dok ih odijevam i sređujem, gledaju van: nekako mislim – možda će i njih usrećiti pogled na moje bujne, šarene grmove. I umiriti. Možda će se i oni čuditi cvijetu koji se nagnuo k nama, unutra. Takvi su jedan do dva u svakom godištu, vjerojatno ih privuče

strah od kojeg se poslije ne mogu odlijepiti, kao Janica kad sam joj čitao bajke u kojima roditelji ostavljaju djecu. Njih sam morao čitati uvijek ispočetka. Ove cvjetove moram odrezati: latice im padaju ravno u prosekturu i prave nered.

Uredno sam pokrio bakicu plahtom, a onda je došla dr. Sanja i rekla kako administracija nije uspjela pronaći rodbinu. „Naša bakica nema nikog svog.“ Rekao sam: „Sirota, nitko joj neće doći na ispraćaj.“ Sljedeće popodne obukao sam bijelu košulju i crno odijelo koje sam kupio za Marijin sprovod, a imao sam ga i dva mjeseca poslije na Janičinom krštenju. Sad sam u njemu otišao ispratiti bakicu. Svećenik mi je održao lijep govor. Potrudio se zbilja. *Sudit će nam se po ljubavi a ne po grijehu, po milosrđu, a ne po pravdi...* Divno je govorio. Bio je jako mlad, možda je vježbao za buduće značajnije sprovode, činio se kao čovjek koji će uspjeti u svom pozivu. Na kraju sam mu ostavio bocu rakije od mojih šljiva. Dok sam mu je predavao, bocu sam okrenuo tako da vidi bijelu etiketu s crvenim obrubom na kojoj crvenim slovima piše *Janica*. Ispod su dvije plave šljive. Dr. Sanja mi je jednom rekla da mi je etiketa jako lijepa. Svećenik se obradovao rakiji, ali ja sam se svejedno kući vratio potišten. No onda je iz škole došla Janica u pratnji dva razredna prijatelja. Samo jedan pogled na moju kćer dovoljan je da mi se ispuni srce, a pogotovo kad osjetim da je i ona ponosna na mene. Dok su me pozdravljali iz hodnika ne usuđujući se ući u stan, bio sam zadovoljan što sam u odijelu i što izgledam kao autentični *Službeni pomoćnik i partner u istraživanju uzroka smrti*. Ne mora Janica znati da me pola bolnice zove „Primarijus Žgela“, a ona druga polovica – „Grobar“; ja znam da je to samo šala, ali ne želim da se ona ikad mora posramiti zbog mene. Janica ne zna da sam završio samo osnovnu, a otkad sam *Službeni pomoćnik i partner* krijem joj i da mi je od *istraživanja uzroka smrti* puno uzbudljiviji uzgoj hortenzija ispod prozora mrtvačnice i sale za obdukcije koja se zove *Prosektura*. Jedne su godine plave, druge roza boje. Ove će biti nebesko plave.

I jučer sam kao i uvijek pred kraj radnog vremena uzeo kantu i zalio ih pa sjeo u hlad na klupicu uz samu zgradu patologije i opet dugo gledao u njih. Sutra ću sutra reći dr. Sanji da i ona predahne malo i odmori se. Nek' bar iskoristi stari godišnji. Večer je bila tiha i topla: kraj još jednog dana u kojem nije bila neka gužva s umiranjem. Puder jedva da mi je i trebao – bili su mladi. Tako izgledaju anđeli koji padnu s motora. Djevojka je imala zguljeni crni lak na kratkim noktićima. Na malom prstu lijeve ruke više ga nije ni bilo. Skinuo sam ostatke laka acetonom, vrškom škarica očistio i tragove crnog ispod noktića, pa ih lakirao u sedefasto bijelo. S dečkom gotovo da i nisam imao posla, bio je prelijep. Sjetio sam se onog starog motociklista kojem nisu donijeli čiste hlače za ukop, a njegove krem, koje je imao ispod kožnih motorističkih, na sebi su imale tri krvave fleke. Oprao sam tu nogavicu pa je

osušio na radijatoru. Ne može čovjek krvavih hlača u grob, kakva je to familija? Ovom mladiću sam privezao kravatu koju su mi dostavili, lijepo i pažljivo, uz sam rub Adamove jabučice, kao da će na vjenčanje. Pogledao sam dolje još jednom je li sve u redu. Mrlja. Obrisao sam suzu s čvora kravate. Evo, djeco draga, i na vaše ćete posljednje putovanje u najljepšem izdanju. Zajedno. Onda sam ih zajedno i pokrio. Nisam ja Drago koji ostavi šest otkrivenih tijela da dočekaju dr. Sanju. Kod mene su uvijek svi uredno pokriveni bijelim plahtama pa kad jednog završim, uredno ga prekrijem njegovom plahtom i tek onda otkrijem sljedećeg, a znam da je i dr. Sanji tako ugodnije i ljudskije. No jučer, dok sam sređivao dečka, djevojku sam ostavio otkrivenu. Onda sam ih pokrio istom plahtom, bar dok njihovi ne dođu. Pomislio sam kako oni sad negdje vani ridaju. Još jedna mrlja; srećom na plahti.

Ali Dragu krivim za puder. Sigurno ga je bacio, njemu je to skroz nevažno. Misli da je jako pametan zato jer nit' cijeni ovozemaljsko, a nit' se nada nebeskom. Ok, i ja sam u *dilu* s pogrebnicima; Janica u zadnje vrijeme želi mobitel, mora se, ali trudim se da nakon obavljenog posla svi budu zadovoljniji i mirniji. Dragu sam jednom našao kako mrtav-hladan broji novce naglas dok ljudi oko njega još plaču. Srećom da ne dijelimo mrtvace. Onih nekoliko puta došlo mi je da ga potjeram van iz sale. Otkrio čovjeka pa rekao: „Doktorice, ovom nije ništa osim što je mrtav.“ A dr. Sanja se još i nasmijala. Pogodilo me to. Koji mamlaz! Poslije mi je rekla: „Nemojte se ljutiti na Dragu, Pero. Svako od nas se od ovog posla štiti na svoj način.“ Svejedno, nervira me. A i ne trudi se. Rekao bi njemu stari Kovačić: „Drago, nisi dovoljno predan.“ Jer Drago će, na primjer, reći: „Doktorice, imamo stari rez od žličice do stidne kosti“, umjesto „Imamo stari rez od ksifoida do pubisa.“ Uvijek govorim Janici: „Pitaj sve dok ti nije jasno, ako treba i sto puta.“ Ja sam sigurno dvjesto puta pitao dr. Sanju: „A kako se to kaže na latinskom?“ Vjerojatno me i zbog toga inženjeri iz labosa zovu primarijus Žgela. Ili možda jer se trudim biti čist, obrijan i namirisani, a i uniforma mi je čišća i bjelja od njihove. Ali dr. Sanja me zove samo Pero i znam da više voli raditi sa mnom nego s Dragom. Jednom mi je rekla: „Pero, vi čak i meni, a ne samo obiteljima naših mrtvaca, ulijevate sigurnost kao da ste transplantacijski kirurg sa svjetskim iskustvom. Šteta da niste završili srednju. Dobar ste organizator, a i trsite se jako. Pokušavate sve napraviti ne samo da obitelj bude zadovoljna, nego čak i da mene rasteretite. Vi mi baš uvijek sve papire na stol posložite uredno i po točnom rasporedu, znam da pazite čak i da ne moram nepotrebno hodati. Netko drugi na vašem mjestu ne bi ni pokušao shvatiti i naučiti moje sisteme i načine, i prilagoditi im se. Zahvalna sam vam jako, malo je reći, ne znam što bih bez vas, ali zbilja šteta da niste završili tu srednju.“

Bih li onda nju sreo? Najednom sam vidio svoj šljivik u punom cvatu. Premještao sam se s

noge na nogu i razmišljao kamo sakriti glavu. Pognuo sam je. Onda sam shvatio da se tako pogotovo vidi da mi je osim izribanih i uvijek roskastih šaka, i ćelavo tjeme porumenjelo. A najednom nisam znao ni kamo s tim šakama. A dr. Sanja se onda nasmijala i dodala: „A slušajući vaše riječi utjehe, i sve te decidirane organizacijske stavove i upute kako se zaobilazi sanitarna administracija ili ono jučer – kad ste onu obitelj uputili kako udobrovoljiti svećenika da ukop bude kasnije kako bi im stigli doći nećaci iz Slovenije, dođe mi da i sama s punim povjerenjem legnem u lijes koji je vaša preporuka najboljeg za najmanji novac.“

„Sačuvaj me Bože, dr. Sanja“, rekao sam.

„Šalim se, Pero, ali biti s vama u ovoj zavrzlami života i smrti je uvijek nekako lakše i veselije.“

Na jednoj je šljivi bila ljuljačka, a ja sam imao deset godina, sjedio na njoj i letio ispod bujne, a prozračne bijele krošnje.

Rekao sam: „Htio sam ja završiti srednju, doktorice, nije da nisam. Upisao sam ja tamo krajem osamdesetih večernju, ali nije išlo. Pogotovo povijest. Tada sam vam radio u Regeneraciji Zabok i još na crno kod nekog majstora. Dobro sam zarađivao, ali sam se i ludo provodio.“ Tu sam se zbunio. Što će sad misliti o meni? Morao sam joj objasniti. „Bilo je to puno prije nego sam upoznao Jančinu mamu“, dodao sam. Sad pak nikako nisam želio da misli da me žene nisu htjele. „Žene su me htjele“, rekao sam značajno.

Dr. Sanja se smiješila i dalje: „Vidim ja, Pero, da su vama Punske ratove i antička Grčka samo maglili perspektive.“

„Jesu“, rekao sam, iako nisam imao pojma o čemu govori. Ali znao sam da je sigurno u pravu. „A profesor Kovačić me rušio čak dva puta. Drugi put je rekao: ‘Pero, Pero, opet ništa, a povijest ti je učiteljica života.’ A kako sam morao dati cijelu jednu plaću za taj ispit, izračunao sam da mi se sve to više ne isplati. I tako sam vam ja, dr. Sanja, odustao od škole i postao grobar.“

Bilo je to prije dvije godine. Profesor Kovačić nam je nekoliko mjeseci poslije došao na željeznim transportnim kolicima zamotan u bijelu plahtu. Završio je svoj zemaljski put u mojim rukama. Imao je Klatskinov tumor, to je jedan od najsmrtonosnijih karcinoma. Malo podsjeća na Punske ratove. Dr. Sanja mi inače nikad ne pomaže u uređivanju mrtvih; ipak sam ja *njezin* „Službeni pomoćnik“, ali tada je prišla bez riječi i pomogla mi urediti profesora Kovačića. Zajedno smo mu navukli košulju. Dok sam mu ja navlačio hlače, ona je

zakopčavala gumbe na njoj. Vidio sam da plače, ali nisam se usudio pitati zašto. Pravio sam se da ne primjećujem njezine suze, toliko teško mi je bilo. Koncentrirao sam se na njegove obraze. Bili su skroz raspucali od staračkih keratoza. Pažljivo sam ih prekrrio puderom. Kad sam završio, rekao sam: „Profesore moj dragi, nije išlo s tom vašom povijesti. Znam da ste mi željeli najbolje, ali ako ćemo pravo, da sam završio tu srednju tko bi danas vas spremao za onaj svijet.“ Dr. Sanja je baš završila s posljednjim gumbom i brzo izašla iz sale. Ostao sam sam s puderom u ruci.

A sad ne znam gdje mi je puder, a mrtvi samo što nisu. A nema ni dr. Sanje. Vjerojatno će doći, nasmiješiti se i reći: „Pero, što ste se unezvijerili, izgledate k'o prošle godine kad su vam nastradale hortenzije.“ Ne volim se ni sjetiti, ali kad dr. Sanja to kaže, njezine riječi nisu maligne. Kad dr. Sanja to kaže, to znači: „Eto vidite Pero, preživjeli ste i to.“

Prošla je godina bila više nego loša za hortenzije. Jedan se grm osušio sam od sebe, a kad je još i kombi samoborskog pogrebnog društva lupio u drugi, osjetio sam da mi je branik drmnuo u donji abdomen. Ne znam koliko me nije bilo. Kad sam otvorio oči, nada mnom je bilo lice dr. Sanje. Njezine nebeskoplave oči i roza rumenilo. Osjetio sam i poznati miris njezinog parfema. Prvi put sam se zapitao zašto nikad ne namirišem svoje mrtvace. Da, morat ću moliti sestre da donesu i parfeme koje ne koriste. Iako, vjerojatno će smrdjeti. Neće biti kao ovaj dr. Sanje: kao povjetarac iz šljivika. Sve mi je to prolazilo kroz glavu dok sam gledao u vrh njezinog nosa koji se nabrao od brige i malo usjajio poslije radnog dana. No onda sam iza nje vidio i Draginu čupavu glavu. Rekao je: „Doktorice, ovom nije ništa osim što je upravo preživio razinu tragedije veću nego onu kad nismo imali dovoljno frižidera za Čehe izginule u saobraćajki.“ Tu je još prasnuo u smijeh. Koji mamlaz! Ali dr. Sanja se nije nasmijala. Pogladila me po obrazu i rekla: „Dobro je, Pero. Sve je u redu, samo ste pali u nesvijest.“

Dr. Sanja ima veliko srce i drhtavu dušu. Ipak, nekada se ovdje dolje, sami i okruženi mrtvacima, uspijemo i smijati, baš onako od srca. Sve je to, mislim, život. Recimo ono kad su dopremili nekog dedu od sedamdeset i osam, a baka je pred vratima dugo plakala i vikala: „On je moj heroj!“ Bilo nam je žao, naravno, ali poslije kad smo otkrili dedu, morali smo se nasmijati. Na odrvenjelom tijelu deda je imao čak dvije tetovaže. Prva standardna: „Nositelj štafete mladosti 1957.“ Ali iznad samog mjesta gdje su mu nekad davno rasle dlake, velikim je slovima pisalo. SAMO ZA DAME. Dr. Sanja je začuđeno pogledala i rekla: „E pa sad nam je bar jasno zašto je deda heroj. Jedino još ne znamo da li zbog štafete ili tetovaže“, i tu se počela smijati tako slatko, a ja sam čuo pčele kako zuje i osjećao okus tog meda, i nisam

mogao odvojiti oči od nje koliko su mi med i pčele nedostajali, a srce me zaboljelo jako, dr. Sanja je jedina dama koju poznajem, i onda sam se smijao i ja, nisam znao što drugo. Smijao sam se baš onako od srca. A onda su mi pošle i suze. Sve je to, mislim, život.

Ali sad je nema, a i osmijeh kao da joj predstavlja bolan napor u zadnje vrijeme. Kad dođe, reći ću joj da mora uzeti taj godišnji. Nek' otputuje nekamo daleko. Ako hoće, može otići u moj voćnjak, nema ljepšeg mjesta. Reći ću joj nek' ostane tamo koliko god želi. A onda sam si rekao: *Blesane, što bi ona radila u staroj kući tvojih roditelja. Nema ni televizije. Daj probaj zamisliti nju kako hoda po onom tvom pljesnivom linoleumu koji se odljepljuje od daski? Nemoguće.* Ali onda jesam, probao sam zamisliti dr. Sanju kako korača jedinom sobom koja je i kuhinja, u širokim bijelim klompama, bojažljivo, da nešto ne pokvari. A onda sam pomislio na WC u dvorištu i nisam je nikako pustio da ode tamo, a bojao sam se pustiti je i da sjedne na krevet u kojem sam spavao kao dječak, pa sam radije nastavio iščekivati je da se pojavi na dnu hodnika patologije.

A onda se na dnu hodnika pojavio Drago. Hodao je prema meni, ali nekako drukčije, sporije, ne k'o puran. Htio sam odmah ući u salu, neću ga ni pitati za taj puder, ali Drago je viknuo: „ČEKAJ, PERO!“, a kad se približio, vidio sam da mu je i lice nekako čudno. Osim toga gledao me u oči. Mogu to otrpiti. Rekao sam: „Što hoćeš?“ I dalje me gledao u oči. Prolazile su sekunde. Nikad me nije gledao u oči, oči su mu tužne. Gledao me u oči sigurno pola minute. Više nisam znao mogu li to otrpiti, da sam jučer umro ne bih znao da Drago ima tužne oči. „Pero, ovo je za tebe“

Pružio mi je presavijeni papir i dvije kutijice pudera. Ha! Moj puder! Znao sam da ga je on uzeo. Mamlaz. Ali i dalje me gledao tim pogledom tužnog psa. Postao sam nemiran. Počeo sam zato *istraživati* kutijicu drugog pudera. Pisalo je *Chanel*. Tko zna kako se to čita. Ipak, nisam pitao to, kao da bi Drago znao, on ne zna ni što je *ksifoid*. Pitao sam: „Što je to?“ „Od dr. Sanje. I poruka.“ Rastvorio sam papir.

Dragi Pero.

Oprostite mi, jučer sam nekako zabunom uzela vaš puder, nisam bila baš sva „svoja“.
Vraćam Vam ga, a šaljem Vam i svoj, da Vam se nađe, menije ionako previše sva ta šminka koju imam. Nećemo se vidjeti neko vrijeme. Mislit ću na Vas. Poljubite Janicu od mene.
Grlim Vas jako.

Vaša Sanja

Nisam shvaćao ništa. Pogledao sam u Dragu, ali on je sav drhtao. A onda je briznuo u plač kao Janica kad sam je ostavljao u vrtiću i sručio se na mene grleći me. Stajao sam i nisam znao kamo s rukama. Pa sam ih sklopio oko njegovog tijela. Gdje su mu nestali mišići? Cijelo Dragino tijelo je zajedno s bolničkom kutom visjelo na lopatičnim kostima pod mojim prstima. A onda mi je zacvilio u rame: „Pero moj, što ću sad?“ I dalje nisam razumio ništa, a on je ridao sve više. Postalo je neizdrživo, netko će nas vidjeti zagrljene. „DRAGO, ŠTO JE BILO?“ tresao ga za ramena. „DRAGO, RECI MI ŠTO JE BILO!“

Govorio je, sam sebe prekidajući jecanjem. „Dr. Sanja... ima prošireni... inoperabilni tumor gušterače... s metastazama na jetri. Izgubit ćemo je... za par mjeseci. A možda i prije. Svi gore su na rubu suza. Ali što ću sada ja Pero? Reci mi... kako ću ja bez nje?“

Tri mrtvaca sam odradio s Nadom, a onda sam ih sam i uredio. Dragu sam našao kako spava gdje sam ga i ostavio. Popio je pola boce šljivovice koju sam izvadio iz ormarića i ležao na klupici uz hortenzije. Jedva sam ga dovukao unutra. Polegnuo sam ga na prvi slobodni ležaj. Pažljivo sam ga pokrio plahtom do grla i pomilovao po obrazu. Kao što je mene dr. Sanja.

U WC-u sam otvorio *Chanel*. Tko zna kako se to čita? Morat ću pitati Nadu. Udisao sam malu spužvicu dugo, mirisala je na dr. Sanju. Gledao sam svoje lice u ogledalu, bilo je posve mokro. A onda sam spužvicom prešao preko obraza. Čudo od pudera.

ZALOGAJI

Nisam htjela da mi mučnina osujeti planove. Odlučila sam se kad dođem kući istuširati pa izvaliti na terasi i dovršiti Mešinog *Derviša*. Drugi put. Shvatila sam da sam nakon dvadeset godina baš sve zaboravila. Recimo ona rečenica: *Ugledao sam na sećiji lijepu ženu, što je podsjećala na život više nego što može biti dobro*. I tako redom. Cijela ta knjiga podsjećala je na život više nego što može biti dobro; taj osjećaj nisam zaboravila.

Do knjige nisam stigla. Na vratima se opet pojavila Sandra. Zvonila je barem tri puta tjedno, ovo je bio drugi. Moja joj je sofa godila više od psihijatrove. „Što će mi terapeut kad imam ovakvu prijateljicu?“

Ne znam koliko joj prosječno traje uvod s psihijatrom, ali ovdje uglavnom glasno zarida čim sjedne. Tako i sad. Onda se ipak malo pribere. Pita: „Je l' imamo maramice?“ „Imamo“, odgovaram i odlazim po paketić. Kad ga spustim na stol, poseže za prvom pa kaže: „Volim ovo naše *mi*.“ Onda zajeca opet. „Tu sam. Smiri se. Sve će biti u redu“, kažem i na tren ne znam jesam li sve to rekla sebi ili njoj. Onda se ipak koncentriram na nju; izgleda još lošije nego prekjucher. Patnja je uzela svoj danak u ljepoti, toliki da počinjem sumnjati da će joj ga ikad više vratiti. Možda je zauvijek prešla u kategoriju običnih žena. Kažem: „Sve će biti u redu. Tu sam.“

Ma kako ih idealizirali, prijateljstva su razmjena, ali ne nadam se da bi ona jednom bila tu za mene, na isti način. Ili iz istog razloga. Boris ju je ostavio prije šest mjeseci. Cijelu godinu prije toga nije spavao s njom. Odnos im je bio pun poštovanja i odvratno čedan. Bilo mi je teško to i slušati. Pogotovo Sandru u beskonačnoj „Ja sam kriva za sve“ fazi. *Bla bla bla*. Na sva se usta uvjeravala da ga je ona otjerala. Jer ga nije „pustila na miru“. Jer je pretjerano često stavljala svoj osjećaj nevoljenosti pod svjetla reflektora. Jer je tražila previše. Jer je čeprkala i čačkala. Pa izludila čovjeka koji je možda samo imao loš dan. Mislim, mjesec. Dobro, zaokružimo na godinu.

Istina jest da se Sandra u vezama često ponašala kao alkoholičarka: na početku joj je da se opije bilo dovoljno jedno piće ili dva, ubrzo tri ili četiri, a onda već i deset ili petnaest... sve do trena kad bi osjetila da je na vrhu i da se, ma koliko pila, više ne može napiti.

Jednostavno se više ne bi mogla napiti, čak ni da je dotični imao pun podrum biranih butelja. A nikad nije. Bili su to uglavnom sezonski barmeni. Ponudu su činili jeftini kokteli smučkani

od vlastitih propalih veza, strahova i nesigurnosti. Seks je bio šareni suncobran. Nakon otprilike tri mjeseca takvog rundanja, Sandra bi došla do vrha i shvatila da ih vidi triježno. I to bi joj nakratko čak dalo osjećaj moći, naizgled je opet kontrolirala situaciju, ali već je u sljedećem trenu dolazilo do pada i količina alkohola više ne bi bila važna. Bila je ovisna. A onda si za to pronalazila izlike i opravdanja. Kao da se radi o vrhunaravnoj crti karaktera, ponavljala bi: „Kad se dam, dam se cijela. Predaja je pitanje integriteta“, i gledala sebe kako odlazi prema dnu. Liječile smo je, srećom, kratko, ali tek što bi se skinula, ponavljala bi isti scenarij. Prije tri godine mi je rekla: „Razočarat ću ja tebe još sto puta, ali jednom valjda i na drugi način.“

A onda se pojavio Boris. Scenarij, nažalost, nije bio isti i da kojim slučajem treće strane mogu pisati preporuke, ja bih joj nakon ove priče mogla nakriti jednu. Pa nek' je ima pri ruci za nekog sljedećeg. Jer kakva ustrajnost, koja duboka emocija, koja posvećenost, razumijevanje, strpljivost! A molit ću, zašto? Za šaku ljubazne suzdržanosti. Ili jer je nije tukao?

Nije me samo razočarala; mogla sam je zadaviti. A njezinog Borisa sam mogla i krvoločnije ubiti. Malo je reći da me izbezumljivalo njegovo ponašanje prema njoj. Sa svojim bi se zalogajima jedan muškarac ipak morao malo bolje nositi: ako već zine i stavi u usta, onda bi ipak morao znati hoće li moći sažvakati ili barem kvalitetno ispljunuti. Sandra je, bez imalo sumnje, bila izmučena zalogajem u grlu, ali čekala ga je tih godinu dana, a činilo se da neki kurac čeka još i sada, jer se šest mjeseci nakon što je on napokon uspio artikulirati da je s njima gotovo, ona još uvijek odbija pomiriti s time.

Sjedi na čvrstoj koži moje sofe koja joj se lijepi za gola leđa i bedra i kaže: „Znaš što me najviše jebe? To što znam da sad ševi neku glupu plavušu. A možda je čak i voli. Evo, podnijela bih i to da je mene odvolio, ali da je sve što sam ja osjećala za njega zamijenio za neke cice i guzicu koje sad vodi po skupim hotelima, e od toga mi je zlo. Ja sam ga vodila u Uffici. Da vidi *Primaveru*. I *Rođenje Venere*. Mislim, koliko jeftin moraš biti da se nakon toga zakačiš za neku glupu plavušu?“ Pogleda u moju kosu. „Metaforički, naravno. Ali gadi mi se to, kužiš? A zapravo smo isti. Jer što je on nego glupa plavuša? Ramena, guzica i pločice. Kojima mi čak nije dao pristupa. Boris je moja glupa plavuša. A ja još uvijek patim za njom.“

Vrtim pramen kose. Kažem: „Tko zna što je on trebao. Ali moraš to već jednom moći izracionalizirati. Nije to tako teško, a ti nisi plavuša. Mozak je uvijek šef. OK, osim kad govno preuzme kontrolu.“

„Govno, koje govno? Aha, srce... Da, srce je zbilja govno.“

Gotovo se nasmijem, ali ipak ne. Nevjerojatno kako ništa ne razumije, nevjerojatno kako je od jednog vica sposobna napraviti drugi.

Kažem: „Znaš da ja kao liječnica ne vjerujem u to – srce.“

Jednom davno, kad je bila sigurnija u sebe, na istu ovu rečenicu odgovorila je jako srčano. Rekla je: „Bojati se emocija je emocija par excellence.“ No sada preskače i nastavlja u istom ritmu: „Znaš što sam sanjala noćas? Da smo Boris i ja još uvijek zajedno. I da me prevario s tobom. Skoro sam umrla. Nataša, kažem ti, skoro sam crkla. Bilo je to toliko stvarno. Probudila sam se u neopisivoj boli.“

Svijet njezinih snova uvijek je o istom. Nimalo kao moj. Ja sam noćas, recimo, sanjala da sam mačka. Bilo mi je super, sve dok se nisam zapitala da li crna ili bijela. Onda sam rekla, polizat ću si šapu pa vidjeti. Rezultat – crna.

Na javi, Sandra nastavlja jednako nesretno: „No više od toga mučilo me kako si *ti* mogla biti s njim. Ne u moralnom smislu, nego logičnom. Ono kao, kako pobogu kad znaš koliki je kreten. Kad znaš koliko je jeftin. Ali ja, ja sam drugo. Kao... za mene je to skroz OK. Jer ja ga volim. Smijurija, kužiš?“

Pružam joj maramicu premda više ne plače, jer znam da nešto moram, moram dati svoj doprinos ovoj drami, to se od mene očekuje, jedino – ne znam što više reći. Osjećam ogroman umor koji je zapravo nagomilana višemjesečna nemoć. Sve sam manje dorasla ovom zahtjevnom zadatku. Nedostaje mi neki dio i ne mogu ovo odraditi. I koliko sad utjehe ima u tome da podbaciti u pružanju utjehe nije najgore što se može priuštiti prijateljici?

Nije mi prvi put da se pitam je li sve ovo što mjesecima radim čin prijateljstva ili njegovog prestanka. Da se bar ne poznajemo već dvadeset godina. Točno koliko obje mislimo uglavnom o njoj. Točno koliko obje smatramo da je ona nježna. Ali što ako je samo sjevana? Prema vlastitoj tuzi ima odnos kakav je većini ljudi nezamisliv. Patnja, sveta patnja! Da sanjam snove kao ona, u njima bi vjerojatno uloge bile obrnute. U njima bi ona meni bila potrebna, ovako kao oduvijek ja njoj. Ali i jedna i druga znamo da *što nije bilo, nije ni moglo da bude* – Derviša smo konzumirale paralelno, a ne serijski. No iako sam knjigu zaboravila, *one* Nataše Hercigonja još uvijek se sjećam do posljednjeg detalja. Točno znam na koje je sve načine nepopustljivo bila uz Sandru. Koliko ju je, između Derviša i Derviša: tješila, gurala, pridizala, otrežnjivala, poticala, vraćala sebi... Koliko je za nju osjećala. Morala bih je

moći bar savršeno oponašati. Onako kao kad glumim bolju verziju sebe u ordinaciji i nemam grižnju jer pacijentima je ionako svejedno: ne trebam im *ja*, nego netko tko će im napisati uputnicu, dati recept za lijek od kojeg ih više neće boljeti. Ili neki od kojeg će biti manje nesretni i bolje spavati. Ironija je da su mi i ovdje zadaci isti, ali eto – sve više posustajem. Uz nju se ne mogu odmoriti od sebe.

A i kako bih? Nije me poštjednla niti jednog detalja svojeg jada. To da bi zaspao čim bi legao. Da bi kratko *šaltao* programe, a onda glasno zahrkao s upravljačem u rukama. Da je ležala kraj njega i satima buljila u agresivne slike noćnog programa: set kuhinjskih noževa na fantastičnoj akciji, a onda akcijski film od prošle sezone, *on call* proricanje budućnosti, prognoza vremena za sutra... Da se nije mogla prikačiti ni na što od ponuđenog. Kako i bi, kad je *njezina* prognoza bila neizvjesna. Da se svejedno nadala.

A nada je svodilja smrti, opasniji ubojica nego mržnja, rekao je Meša. Ili neke druge stvari, mislila sam ja. I saznala kako je satima čekala da se Boris probudi. Jer tko zna, možda će se morati popišati. Možda će, nakon što pusti vodu, posegnuti za njom.

Jednu večer ga je dočekala gola i pred njim se ispisala s velikim crnim markerom po cijelom tijelu. Ridajući i sva u transu šarala je strelice, kružnice, ciljna mjesta, valovite linije, spirale i uz njih masna slova: TU LJUBI!, TU ZAGRIZI!, GNJEČI, MILUJ... preko dojki, po nadlakticama, bedrima. Izvijala se ne bi li dosegla vlastita leđa i guzove. Boris ju je gledao skamenjeno, ali najviše što je mogao bilo je: „Smiri se. Smiri se, molim te. Kako ću te ovako ispisanu odvesti doktoru?“ Priču sam jedva odslušala sljedeći dan u svojoj ordinaciji, poslije radnog vremena. „Doživjela je slom“, rekao je zabrinuto. „Đubre jedno, izađi van!“ vrisnula sam. „Na dnu hodnika piše ti IZLAZ.“

Nevjerojatno što je jedan jadan muškarac sposoban napraviti od žene. Koliko ju je sposoban suštinski promijeniti, baciti na dno. Koliko će zbog njega zaboraviti sebe. Sandra je uvijek bila emotivka. Svako njeno zaljubljivanje bilo je nasmrta, a doživotno, ali prije je i *njezina* patnja bila samodopadna. *Njezina* sadašnja slabost me toliko slabila da sam se pobojala kako ću se na koncu još i poistovjetiti s njom. Jesam li? Ako sad zbilja *znam* da joj je, dok je ležala, vrijeme prema jutru teklo logikom poluraspada, a i vrijeme generalno. Da joj se kraj činio nemoguć, iako je iza sebe već zbrajala čitavu jednu vlastitu vječnost u raspadnom stanju. Da se pitala u kojem su času noći u kojima bi je, čim bi ušla u sobu, prislonio uza zid, zamijenjene ovima u kojima samo ona neće spavati. Ne zato jer je Boris škrgutao zubima u snu. Naravno, bila sam luda od sreće kad je sa mnom podijelila i taj detalj.

Razdirala ju je čežnja. „Nema većeg osjećaja usamljenosti od onog u kojem budna ležiš kraj nekog tko te više neće.“ Vidjela sam onu gromadu od Borisa kako spava. Isuse, koje govno od čovjeka: ako spava, nije kriv. Govno. Govno. Govno. Koliko dugo još kani ostavljati stvari nedorečenima?

Godinu dana se život s Borisom odvijao na dva izbezumljujuća pola. Čim bi zaspao ili ne bi znala gdje je, obuzimao bi je grč tjeskobe i sumnji, ali kad su bili jedno uz drugo u njegovoj je prisutnosti bilo nečeg gotovo sedativnog. Bila je to farsa, naravno, ali ta se farsa budila kraj nje, donosila joj tablete za spavanje iz ljekarne, slušala njezine sumanutе snove, gledala je u oči, spremno odgovarala stiskom ruke na njezin i pružala joj svoje rame kad bi pri gledanju filma poželjela na njega nasloniti glavu. Ta farsa je uvijek držala svoju glavu uspravno, niti jednom nije pognula ramena ili skrenula pogled, baratala je riječima kao što su „ponos“ i „poštenje“, a dok ih je muški razgovjetno izvlačila na scenu bila je opskrbljena i glasom kojem se vjeruje. Nije tu bilo suvišnih nježnosti; svi pokreti i potezi bili su ekonomični, ali su pogađali svrhu, a kad više nije bilo ni elementarnih nježnosti, bilo je – pouzdanja. Ehej! Pa što ako Boris nije više žudio za njezinom tijelom, i uskratio joj svoje, kad je njegova tjelesna prisutnost zračila nečim iskrenim i poštenim. Nekim gotovo izumrlim *čojstvom* koje je bilo ispravno čak do granice iritantne arogancije, ali i sposobno raspršiti sve sumnje. Raspiriti osjećaj grizodušja. Metoda je zapravo bila banalno jednostavna – naglašena pantomima od tek nekoliko figura poštenja i neupitnog morala – ali je polučila zavidan efekt: Sandra se osjećala krivom. Jer takva uzvišena vrlina mora negdje imati i svoje vелеbne razloge za sve, pa čak i ako ih ona ne vidi. To što je on ne ševi, postalo je najednom neka viša metafizika, gotovo plemenita apstinencija kojoj ona nije bila dorasla, i kojoj se poklonila. Osim toga, razum joj je govorio da to ne može trajati zauvijek. Zar nije on taj koji joj je – nakon promenade svih onih napuklih likova koji su bili nesposobni razbiti i sva svoja jaja u jednoj zdjeli pa od njih napraviti omlet za dvoje – već drugi tjedan rekao: „Napravit ću ti dijete“? Pa ako je cijena za imati *takvog* muškarca kraj sebe to da ga neko vrijeme ne može imati u sebi – e ona ju je bila spremna platiti. Toliko o razumu koji vjeruje u sebe. I razumnim cijenama. A i cijenama zdravog razuma.

Kako sam joj onda ja mogla reći da taj njezin *pravi muškarac* unatoč svom herojskom gardu i još herojskijem startu – trenutno izvjesno *taslači* neku drugu. Kako bi meni povjerovala kad je on svoju ulogu odlučio igrati besprijekorno i do kraja?

Jedino što nismo znale gdje je kraj. *Mi*. Bile smo jednako daleko od njega, kao i od njihovog mitskog početka na kojem ju je mlatnuo toljagom po glavi i odvukao u svoju pećinu, ali je

baš zato sada mogao mirne duše gotovani na njemu. Jer Sandra se svejednako hranila njegovim prvim riječima, potezima i najranijim zaljubljenim akcijama. Nije više trebao mrdnuti kurcem. Pa i nije. Bilo je dovoljno da pokojom praznom gestom i značajnim pogledom održava farsu živom.

Istina, izvedba mu je s vremenom bila sve umornija, a repertoar starih postura se suzio. No u nekarakter njegovog lika zato su ušle nove. Čim bi ušla u sobu, zaklapao bi svoj *laptop*. Jasno je vidjela da mu je mobitel zaključan šifrom. Gotovo da i nije pitala ništa, riječi bi joj se uvijek nekako izgubile od trbuha do grla. Ipak, na njezina se rijetka smetena pitanja o rekvizitima koji su se u predstavi pojavljivali sve češće, a koji kao da su pripadali nekom drugom komadu ili možda čak *komadu*, više ne bi onako silovito strašno uvrijedio da poslije ona ne bi mogla disati od toga što se usudila dirnuti u svetinju. Recimo kao onda kad se na njihovu adresu *vratila* ženska spavaćica iz hotela u Dubrovniku koji je „pogriješio“. Tada je gnjev pravedni, jer je svojim sumnjičenjem okrnjila njegovu besmrtnost, podcrtao efektinim: „Rekao sam ti da mi nikad ne dirneš u ponos!“ i napustio stan. Sada bi na eventualna pitanja samo stisnuo usta i dugo šutio. No premda su ga sve manje krasila obilježja heroja, a sve jasnije se ocrtavala ona kukavice i licemjera, Sandra mu je i dalje vjerovala. Uživljenost publike u predstavu ionako često manje ovisi o perfekciji izvedbe, a više o prijemčivosti publike same, a Sandra je bila (mili Bože, kako samo) zahvalna publika. Ta bi apstrahirala šaptača i da je stao pred nju i zaklonio joj pogled na Borisa.

Ustanem i stanem pred nju. Kažem: „Ne mogu te više gledati ovakvu, izgledaš kao kostur. Toliko si prozirna da se vidi kroz tebe. Trebalo bi te staviti u inkubator. Idem nam po krekerke ili nešto.“

Uvijek je bila vitka. Ne tako davno neki joj je tip prišao u restoranu i rekao: „Izgledaš kao pola Audrey Hepburn.“ Bile smo oduševljene njegovim uletom, obje, ali ona sad ima pet kila manje. Metamorfoza Borisa *heroja* u Borisa plavušu, *nju* je koštala pet kila i šanse za neki novi kompliment. Možda je to ipak bilo davno. No i ja gubim na težini, a ne bih smjela, pa ja sam bar liječnica, znam da bih morala jesti kad sam u ovom stanju, ali muka mi je i od same pomisli na hranu. Ipak, u kuhinji se predomislim: ne mogu i nju hraniti krekerima, složiti ću nam sendviče, imam negdje dimljenog lososa. Na vratima inox frižidera kočeperni magnetić s Lovrijencem. Otvaram ih i izvlačim lososa. *Tko je jeo iz moje zdjelice, tko je spavao u mom krevetiću...* Ima ga manje nego što sam mislila. Tek za jedan sendvič. Bit će nam dovoljan!

Slažem sendvič, dijelim ga napola, pa se vraćam u sobu, ali tamo, dok gledam u dvije jednako velike polovice shvatim da ipak neću moći zinuti. Stavljam tanjur pred nju i kažem:

„Ovo je za tebe, ja sam *čvaknula* u kuhinji“, ali i ona ga gleda kao da će je napasti, ne zna se koja ne želi taj sendvič više. Onda ipak uzima polovicu. Kaže: „Kad smo se sreli, Boris nije volio lososa. A onda sam ga ja navukla. Na koncu je poludio za njim. Morala sam ga skrivati od njega. Sklanjala sam ga u pretinac za voće.“

Žvače. Ja vlastitim dekretom trenutno nemam što, ali gutati mogu.

„Zašto me još uvijek sve živo podsjeća na njega? Da si sad donijela krvavice, ja bih i opet o Borisu, iako ne znam kako – nismo jeli krvavice. Pa valjda dobro da si donijela tog lososa. Jer kad prođe samo par minuta da ne mislim ili ne govorim o njemu – osjećam se kao da sam nas izdala. Pazi – *ja!* Znam da nisam normalna. *On* je sve obezvrijedio i unizio, glupi glupi kuronja, zlo mi je od njega, svaku noć ga pokušavam do kraja ispovraćati, ne moram čak staviti ni prste u grlo, ide mi, sukcesivno, ali istovremeno – borim se da ostane u meni. Kao da je ta moja ljubav nešto što moram sačuvati pod svaku cijenu da bi se on imao kamo vratiti jednom kad poželi. Valjda osjećam da nekoga zauvijek izgubiš tek u času kad ti postane svejedno. Da on tek tada prestane postojati. Ne mogu ga izgubiti zauvijek. Pa ni nakon svega što i sama znaš. Pa ni nakon onog što još ne znaš. Jer sam ga čak i od tebe štitila. Ali sada ću ti sve reći...”

Glupo je nakon svega što je izrečeno ili prešućeno u dvadeset godina, proglasiti prijelomnim jedan pasus koji je stota varijacija na istu temu, ali zbog nečeg u njezinim posljednjim riječima Sandra kao da tek sada počinje postojati, i taj oćut je nadasve bolan. A onda zadržtim jer mi se čini da sam evidentirajući tu bol i ja tek sada počela postojati. I uspaničim se da bi ona mogla do sutra nestati.

„Sada ću ti sve reći, Nataša...”

Ovako se vjerojatno osjećaju životinje prije potresa. Znam da će se uskoro preokrenuti svijet, jedino što ne cvilim niti ne zavijam. Samo šutim i gledam Sandru koja uzima jastuk s moje sofe pa ga stavlja u krilo, a onda ga grčevito stisne i presamićuje se u trbuhu, i ja nisam sigurna grli li ona ili guši taj jastuk dok joj se tijelo trese, samo sjedim ukipljena, jer ništa ovdje više ne postoji neovisno o meni, ovo više nije jedan od prizora kojima mi je uspijevalo samo svjedočiti i iz kojeg ću se prije ili kasnije nekako izvući: Derviš, sofa, Sandra, jastuk, sendvič s lososom, opet jastuk, ja. sve je najednom povezano nekim nevidljivim koncima u koje ću se, ako se samo pomaknem, soplesti i zauvijek propasti na svoje dno. Prolazi vječnost. Prolazi dvadeset godina. Prolazi godina i šest mjeseci. Sandra se ispravlja, lice joj je mokro od suza, ali najednom je opet prelijepa, kao da je posljednji plač otplavio tugu koja

joj se skorila na licu kao stara krasta. Gledam u živo tkivo. Ne ispuštajući jastuk Sandra liježe na bok i okreće mi leđa, skuplja se u fetus položaj, skuplja se u samu sebe, ne vidim joj lice više, ali čujem kako tiho i gotovo hladno izgovara u hladnu kožu moje sofe: „Napravio mi je dijete kao što je rekao, Nataša. Slučajno. Jedne od onih noći kad sam čekala da se probudi. Par puta sam ga sama probudila. Uvijek bi me odbio, ali tu noć nije. Kad sam mu rekla da sam trudna, izgubilo se i sve ono nazovi poštovanje. Ostao je samo bijes. Rekao mi je da sam ga pojebala i tražio da pobacim. Pobacila sam.“

Uvijek sam smatrala da možemo biti emotivni onoliko koliko si sami dozvolimo. Mislim to cijeli život. Držim se tako godinu i pol. Ja sam liječnica, ne vjerujem u srce. Ovo nije trebao biti dan u kojem ću otkriti da sam se zajebala u svojoj nevjeri. Ovo je trebao biti dan u kojem ću drugi put dovršiti *Derviša*. Ali na sećiji preda mnom leži lijepa žena što podsjeća na život više nego što može biti dobro, a mokra bljuzga od blata i snijega koju sam mjesecima nosila u prsima, oštri se u ledeni šiljak. Moja nas je laž razdvojila, ali ona me i zauvijek zavezala za nju. Da te bar nisam voljela Sandra, *ja* bih ti rekla istinu. O tome što je sve jedan jadan muškarac sposoban napraviti od žene. Koliko ju je sposoban baciti na dno. Koliko će zbog malo dobrog jebanja zaboraviti sebe. Ubila bih te sama.

Spavala je zgrčena satima, a ja sam je gledala i čekala da se probudi. Možda ipak ima većeg osjećaja usamljenosti od onog u kojem budna ležiš kraj nekog tko te više neće.

Dvadeset godina prijateljstva. Minus jedna i pol. Minus ostatak života.

Onda sam pojela drugu polovicu sendviča i izvalila se na drugu sofu. Život ide dalje, a ja zbilja moram paziti na sebe u ovom stanju. Nek' se Boris jebe. Zadržat ću dijete.

JER JA TO ZASLUŽUJEM

Svira. Melodija je razigrana, teče; ne mogu je razložiti u pojedinačne udarce po tipkama, onako kako se riječ u koju dugo buljim raspadne u niz mrtvih slova.

Obitelj. O b i t e lj.

Da je napišem okomito, mogla bih uz svako slovo, kao nekad u spomenarima – *Ti me pitaš koga volim*, napisati asocijaciju, složiti mozgalicu, a ona bi, *uspravno* pročitana, dala rješenje zagonetke i uprla prstom u vlasnika spomenara. *Tebe!*

Evo – „O“, što je ono „O“, recimo *oslonac*, i *ognjište* je „O“, logično, i *obećanje*. *Omča*, *ološ*, *okov*.

Pa onda „B“: *brak*, *brižnost*, *brašno za kolače*, *boja za zidove*. *Bol*, *bolest*, *bijeg*.

„I“ ...

Kako se ono stavlja točka na „i“? i tko je vlasnik tog spomenara uopće? i zašto on upire prstom u mene na svakoj svojoj stranici u uvijek istoj gesti nepodijeljene optužbe? i kako da ga čitam uspravno kad sjedim pognuta na rubu kade? i da bar, kad je ne mogu otkucati, da barem mogu baciti tu točku, kao loptu... dovoljno daleko da je više ne pokrivaju pravila *igre*. I to bi bio bijeg.

Slobodu su izmislili oni koji nisu uspjeli pobjeći, ali kupaonica sigurno nije dobro mjesto za pokušaje, bar ne ova bez prozora koju sam nekad nazivala našom. Mislim, sad to zbilja zvuči nadrealno, to – *naša*; jer... trenutno je to *moj* zatvor od skupocjene keramike prve klase, ali... koliko još rata kredita moram otplatiti? Prvo te uhvati zanos, poslije potpuno iscrpe kamate, a do glavnice je cijela stvar već potrošena ili ima naznake plijesni. Barem u fugama. Spojevi su slaba mjesta čak i u klopici. Gledam: s jedne strane mojom rukom zaključana vrata, s druge – nema prozora, pa čemu onda uopće iščupati umivaonik iz zida kad ne mogu njime razbiti rešetke, kao Indijanac, i preletjeti ovo kukavičje gnijezdo.

Iz pipe kapa: kap, kap, kap, kap... Čitala sam da je to jedan od najperfidnijih načina mučenja – pustiti zatvoreniku tek zvuk kapanja vode. Oduzeti mu sve i prikovati ga za vrijeme koje curi. Pročišćeno i filtrirano. Ništa se u tom vremenu ne događa, ništa se u njemu ne mijenja, sve je isto, samo ti nestaješ u odvod zajedno s vodom, polako ali neumitno, kap, kap, kap...

Trsim se ne čuti odbrojavanje, moje vrijeme je ionako već isteklo, s udarcima kapljica, s udarcima po tipkama, s udarcima po vratima.

Prije tipki udarao je točke na svoje i-ove po mojim vratima. Ničeg uspravnog ovdje nema ni s jedne strane; ostale su zakucane u iverici kao čavli kojima je od siline udarca savinuta glava. Brojala sam ih: *prva, druga, treća... četa, ta-te, tapa-te*. Sada pak razmišljam kojim se predmetom poslužio u tu svrhu, treba i mozak smoriti nečim. Ipak, jedino što prodire kroz zaključna vrata, ruke su velikog pijanista. Lijeva mi je *alfa*, desna – *omega*, a ja... primam ih obje u svoje; čestitam, maestralne ste, uistinu jeste!, vi ste *naše* najdragocjenije što imamo; ne nosite vrećice iz dućana, ne vješate slike po stanu, ne čistite filter u vešmašini, ne znate za bušilicu, kliješta; JA stojim na braniku vaše posebnosti i preuzimam pol kile kruha svagdašnjeg u pregibe svojih zglobova, vaš „moj čovjek“ mogao bi me eventualno zadaviti profinjenim golim rukama, to da, ali *a-a*, ne bi on udario nenaoružan u vrata, ni u snu. Ni u ludilu. Ni u lu-di-lu...

Ta-te, tapa-te... Točke na „i“ prevele su se u trotočje s ove strane krila; čitam, lijepo piše: *nastavit će se*.

Kap, kap, kap... Da mi je biti voda, ona prođe gdje je pustiš ili si sama napravi put, a ja stojim, ne – ja *sjedim* godinama na rubu ove kade. Možda bih ustvari trebala sjesti u nju. Ili leći u praznu. Smjestiti se cijela među njezine brane, kad sam već dignula branu na svakom svom mogućem putu i izlazu, kad sam si podignula branu čak i na kopcima. Više nisu ni natečeni. Možda moj novi šampon uz ono *Jer ja to zaslužujem*, ima negdje sitnim slovima ispisanu i *no more tears* odliku? Možda postoji određena količina suza koje se može isplakati u jednom životu? Možda je trebalo misliti prije, možda je trebalo plakati racionalnije, ali kako god: NEMA! Iscurilo je. Sve! I *oslonac* i *briga* i *brašno za kolače*, nad kojim se sad još samo mogu smijati... I staviti si sjaj na oči ujutro, i nadati se da nitko neće primijetiti sedam sitnih razlika po kojima se ta slika razlikuje od one *sjaj u očima*, i nacrtati si neki *lipfinity* osmijeh... koji će se cijeli dan zubima držati za mene sve dok se ponovno ne vratim ovdje; kap, kap, kap...

Gdje je ona kap koja nije prelila čašu? Otkad to osluškujem kapi i udarce, a ne čujem svoju fugu?

Netko dalek iz zrcala mi kaže: što si mislila *sophisticated lady*, što si mislila? Lijepa si, dozvolila si sebi tek dva zamršena polugnijezda u kosi vikendom, samo to će nekom pažljivom promatraču odati da nisi sretna. I ti tvoji beskrvni obrazi.

Sjećaš se, imala si četiri kad si dohvatila tatin žilet s umivaonika i stisnula ga čvrsto u šaci? Sjećaš se kako si se prestravila, kako je krv tekla? Nije kapala uopće, zapunila je sve fuge. Pa zašto si nastavila posezati za oštrim? Za hladnim i reskim? Za metalnim i nemilosrdnim? Za onima koji će te prerezati do kosti? Baš njih si htjela obujmiti u toplom dlanu. Zato što su udaljeni svjetlucali?

„T“ kao *trokut*, kao *troje*, kao *treći*... *Treća!* Treća, a prva. Prešućeno slovo, progutano, zastalo u grlu, koje želi van, koje želi unutra, koje je već tu. Ne, nije obitelj, ali ono je dokazuje, ono je demantira. Lakmus i dokaz, *corpus delicti*. S korpusom savršenih proporcija.

„E“... kao Eva. Od rebra stvorena? Recimo, kao: *Nije mi on slomio rebro, tata... pala sam na stepenicama*. Recimo, kao to?

„Lj kao *ljubav*? Zadnje *mrtvo slovo* na papiru.

Ološ, okov, oružje, osveta, bol, britva, bijes...

Trudim se ne vidjeti svjetlucanje starinske britve pod umjetnom rasvjetom, ali – prejako je. Uzimam je u ruku. Bijes. *Tu* sam davno trebala stati. *Tu* sam trebala proglasiti smrt, otkucati mrtvo slovo, staviti točku na „i“. *Tu* sam trebala završiti riječ prije nego se dokoturala do „T“. *Tu* sam je trebala prerezati na pola, u grlu, u pola iznenađenog udaha.

Izdaha.

S oblom drškom britve u čvrsto stegnutom u dlanu, otključavam vrata i kao začarana mantrom koračam niz hodnik prema izvoru glazbe. *Prva, druga, treća... četa*. Parket pod klavirom nema fuge.

Poslije ću *oprati ruke*. Svojim skupocjenim sapunom.

Jer ja to zaslužujem.

NIČEG NOVOG POD SUNCEM

Na izlazu iz lifta ugledala sam igraču kartu. Podignula sam je i okrenula prema sebi. Kralj. Bio je vlažan, do maloprije je ležao licem zalijepljen za mokri pod, i ta činjenica da me čekao opružen na trbuhu, nije mi dala zaboraviti tko sam i kamo idem. Ipak, namjesto da pronađenog Kralja obradim odmjerenim dodirom, instinktivno sam utisnula nokat u rub plastificiranog kartona, istim stoput ponovljenim pokretom kojim sam u djetinjstvu označavala jake karte da ih poslije mogu prepoznati u tuđim rukama. Tek onda sam razmazala vlagu po njemu i muški ga odmjerila od glave do pojasa pa u kontinuitetu – od pojasa naviše. Namjesto nabrekle muškosti, na drugoj se polovici zrcalilo isto dežmekasto lice i korpulentni torzo u svećanoj odori. Poprsje je bilo *razbacano*, ali, više od mača u jednoj i štita u drugoj ruci, upravo ono je na prvu loptu bilo slika moći, blagostanja i – muškosti. No onda – avaj! Ispod pojasa rez. Što s takvim uškopljenim vladarem? Staviti ga u džep i nadati se da je on početak jednog špila od pedeset i dvije karte? Ili ga odbaciti. Napravio je spiralu u zraku pa ostao ležati na leđima. Prekoračila sam ga i otišla bez osvrtnja. Nek' on čeka i nada se. Imam 35 godina i više se ne bih podnijela nadati bilo čemu.

*

Osam godina bez posla. Stari je umro prije deset. „Znanje, Lidija“, govorio je, „sve ti mogu oteti, osim znanja.“ Umro je ne znajući da će mi, ako se moja sretna karta uskoro ne okrene, suvišno znanje biti zadnje što će mi ostati. Ne umire nada zadnja, ona je već davno zatrta. Ali znanje, kako njega dokrajčiti?

No barem me nije vidio kako se nadam da će, takvo potpuno nepotrebno i izlišno, otpasti. Kao recimo rep u evoluciji. Tko mi je kriv? Baš nitko. Uvjeravao me stari da nastavim njegovim stopama. Malo je reći – uvjeravao: jedini strateški ratovi u kući vodili su se oko izbora mog fakulteta. Htio je da i ja završim medicinu, a on će me poslije *pogurati*. No ja sam se uvijek nejasno bojala i gnušala tjelesnosti koja nije vezana uz prisnost. Jedino čega sam se grozila više od dodira nepoznatih tijela, bio je doticaj s ljigavim karakterima. I amoralni postupci.

Pa je onda moj bratić, koji ni s tijelima ni s principima nije imao problema, naslijedio od starog sve ono genetski i pravno neprenosivo, a čega sam se ja odrekla u ime svoje ljubavi

prema riječima. Dok sam ja studirala književnost, pomirena s time da sam razočarala oca, on je studirao medicinu i koristio tatine veze i poznanstva. Daleko je dogurao u smjeru koji je još u djetinjstvu zabrazdao. U našim sam igrama ja bila štošta, a on je jedino trebao biti *slavan*, bez ikakvih daljnjih ograničenja, ali i bez ideje što bi ga trebalo proslaviti. I eto ga: velika faca u estetskoj kirurgiji, lice bez karakternih crta koje je možda baš zato samo sebi najbolja reklama i koje se rado naslikava okruženo svojom preoblikovanom zvjezdanom klijentelom, za rubriku najbolje odjevenih. Ili široko nasmiješeno u TV-kameru oblikuje mišljenje javnosti u sklopu neke humanitarne akcije, senzibilizirajući je za uplatu na bankovni broj koji svijetli ispod njega. I sve bi to bilo u redu, pa ja sam prva bila sretna da tata ima nekoga na koga će preusmjeriti svoj profesionalni i dobročiniteljski zanos, a da sve ipak ostane u obitelji, da Davor ujedno nije i najljigavija osoba koju znam. S tendencijom rasta. Dobro da je tata umro i prije njegovog posljednjeg stadija metamorfoze, u kojem je, ako ćemo baš po duši, moj bliski rođak trebao dobiti rep i rogove.

*

Po snazi naknadnog kajanja ništa se ne može usporediti s odlukom da mu pokucam na vrata. Rekla sam: „Davore, znaš i sam da bih radije bila ne znam gdje nego ovdje, ali do grla mi je. Posudi mi neku siću do prvog.“ Nije me ni pozvao unutra. Rekao je da je sam u gabuli: preuređenje klinike potpuno ga je iscrpilo. Na koncu je još bio nepotrebno grub: „Ali, Lidijska, pa ti si pjesnikinja. Pjevaj!“

Pitala sam se zbog čega mi se sveti. Je li to bio neki perverzni oblik milog za drago? Zato što je *njegov* otac bio nezaposleni glazbenik, alkoholičar kojeg se sramio? Svirao je i pjevao po svadbama sve dok nije umro. Ili zato što sam ja voljela njegovog starog?

*

Da barem znam. Mislim, pjevati. Ili da sam završila nešto iz čega čovjek može davati instrukcije. Ali mislim, kome trebaju instrukcije iz književnosti? Osjećam se kao onaj Majin Marokanac. Kad je prije nekoliko godina putovala u Maroko, jeftin smještaj našla je preko *net*a. Kod Jamala. Jamal je na svojoj *web* stranici bio predstavljen slikom na kojoj stoji među nepreglednim pješčanim dinama, malen pod suncem Sahare. Ispod fotografije i imena pisali su osnovni podaci – godina rođenja: 1977., bračno stanje: *single*, zanimanje: *herbalist*.

Gledala sam u nevjerici. Vrisnula sam: „Herbalist u srcu pustinje!“ Pogledala sam u Majinu dugu plavu kosu i rekla: „Nećeš se vratiti živa!“ Vratila se živa i pokrenula firmu za uvoz arganovog ulja. *Tekuće zlato* koje blagotvorno djeluje na zdravlje i ljepotu, blagotvorno je djelovalo i na Majine financije. Sada odlazi na velika putovanja nekoliko puta godišnje, ali više ne traži smještaj po cijenu života. Spava u skupim hotelima. *Svog* herbalistu je zaboravila. Ja nisam. Ja sam herbalist u srcu pustinje, nezaposlena profesorica književnosti.

*

Svaki neodgovoreni oglas za posao bio je kao rupa u pločniku. Naravno, brzo sam uočila zakonitost u kojoj je rupa pravilo, pa sam poduzela sve da se nakon svakog propadanja što prije vratim u stanje ravnoteže. Bodrila sam samu sebe da čilo nastavim dalje. Ali obrazac je bio nepromjenjiv i što sam ja brže hodala, rupe su se češće ponavljale, a sve češće bi se tu našla i neka prava provalija. Najdublje sam pala kad sam se, odustajući od svog Svetog grala – profesorskog mjesta – javila na oglas u kojem se tražila osoba sa „senzibilitetom za poeziju“. Manje bi me iznenadilo da je to bila šifra za neki seks iz domene ekstremnih sportova, nego za ono što se na koncu uistinu očekivalo od mene: u roku od mjesec dana trebala sam jednu crveno-modru aru – koja je do časa u kojoj smo predstavljene jedna drugoj komunicirala isključivo glasnim kreštanjem i vrištanjem – naučiti recitirati Shakespeareov sonet. *Da l' da te s ljetnim usporedim danom / Ti ljepši si i ćud ti blaža sva je*. Dan je bio ljetni, a tropska ptičurina je trebala biti rođendanski poklon jednom 80-godišnjem *pjesniku* od njegove voljene supruge i, moj Bože, zbilja mislim da ne griješim – doživotne muze.

U *pjesnikove* sam stihove odbila zaviriti nakon što mi je *muza* rekla da je baš svaki pojedini posvetio njoj. Rekla sam joj da ne vidim bez naočala, ali kako sam onda glatko odbila i njezine naočale, vidjela sam da mi je ipak zamjerila. Uglavnom, naš možebitni dobar početak žrtvovala sam zbog neodumrle odanosti mrtvom bardu koji mi za to nikad neće moći pokazati zahvalnost. A onda se u nastavku priče koja je ipak trajala četrdeset pet minuta ispostavilo da je ili: i ara prastara, pa je stoga kasno za školovanje; ili pak ja (a ovo mi je izgovoreno s visine, barem prečke na kojoj je ptičurina sjedila) zapravo „nemam senzibiliteta“. Kako god – instrukcije životinjama nisu bile rješenje. Reče Gavran: „Nikad više.“

*

Mama je, naravno, bila zabrinuta za mene. Od kada je u mladosti prestala plesati kao balerina, nikad više nije radila. Brinula je o tati i meni, blaga i posvećena žena, ali uvijek pomalo u svom svijetu, koju je on čuvao čak i od loše prognoze na TV-u. O tržištu rada nije imala pojma. Čudila se: „Ali kako je to moguće, pa toliko si učila cijeli život, toliko si debelih knjiga pročitala, a sad *to*“, kao da su sve te stranice koje sam pročitala neke zajamčene srećke koje ja odbijam unovčiti. A u *to to*, koje je uvijek slijedio jedan zabrinuti uzdah, uspijevala je, kako je vrijeme prolazilo, sabiti sve više i više. Trenutno – osam godina mog života.

*

Alexandar Dumas je rekao da se sva ljudska mudrost može sažeti u dvije riječi – nada i čekanje. Neki drugi su izmjerili da u životu provedemo oko četiri godine čekajući. Tramvaje, sunčan dan, da se tijesto digne, da školsko zvono zazvoni, da voda zakipi, da san dođe, u redu pred šalterom, posao... posao... posao.

Čekajući posao, ja sam uspjela dvostruko nadmašiti i Dumasa i statistiku na terenu. Živjela sam osam godina dan po dan, posve beznadežno i u velikom neredu. Bila sam: dadilja u jutarnjim satima, čistačica arhitektonskog ureda petkom, marketinške agencije subotom, i lektorica časopisa o uspješnim ženama koje, recimo, uvoze arganovo ulje.

Onda sam ipak postavila sve svoje satove na nulu. Prekvalificirala sam se. Već mi je i riječ vadila utrobu, ali kad sam praktično posegnula za njom odlučila sam se tako načetu izvrnuti kroz samu sebe. Poput rukavice. Od lijeve napraviti desnu.

Nisam završila tečaj računovodstva, nisam se doškolovala za aranžerku izloga, pipničarku ili instruktoricu vožnje. Kao da se naknadno kažnjavam – zbog tate, zbog Davora koji mu nije došao ni na pogreb, zbog odanosti mrtvim pjesnicima koje se, eto, ne mogu riješiti, zbog svog iskonskog zazora prema tjelesnosti – završila sam tečaj masaže. *Sva tehnička pomagala nisu uspjela zamijeniti ljudske ruke... To što ljudske ruke mogu pružiti, što od njih možete doživjeti, to je kvaliteta dodira... Samo one prenose toplinu, bliskost, osjećaje i suosjećanje...* Osim tih riječi, na oglasu Centra za doobrazovanje nalijepljenom na tramvajskoj stanici pisalo je još i da je masaža unosna.

Šest mjeseci poslije na istom sam mjestu naljepila svoj oglas koji mi je Maja isprintala u uredu. A onda nastavila dalje. Lijepila sam čitavo jutro svoje roza oglase po stupovima i ispražnjenim izlozima i mislila kako je na onom oglasu Centra pisalo još i – *Masaža je nešto što počinje, nastavlja se u nedogled i nikad ne završava*, i kako je to tada zvučalo kao kletva.

*

Masiram po kućama. Prolazi vrijeme, prolaze dani, sad već i mjeseci, cure mi kroz prste dok u njima čvrsto držim nečija leđa, ramena, križa, stegna. Tijela. Meka, kruta, zgrčena, mlitava, muška, ženska, neka već redovna pa dobro poznata. Bjelasaju se u tami, vonjaju, dolaze s talogom umora... Traže moju predanost. Moju energiju. Prisutnost. Vještinu. Znalački dodir. Temeljnost i posvećenost. Traže tišinu. Odsustvo riječi.

Šutimo, moji klijenti i ja, no ipak, pa nismo čudaci, prije ili poslije tretmana slušam njihove fantastične priče, a sve su prema stvarnim događajima. Priče u kojima oni odlaze na vikende u Beč, imaju svog privatnog zubara, a k tome i privatnu bankaricu kojoj žure eto baš poslije mene, u kojima igraju *squash* ponedjeljkom i srijedom, u kojima se razvode pa ne spavaju od brige hoće li njima pripasti vikendica u Ravnoj Gori. Nisu to loši ljudi, trude se napojiti me nekim egzotičnim čajem ili *Exquisite* nesicom, i nahraniti me zalogajčićima preostalim od jučerašnjeg domjenka. No ipak, mi smo ulje i voda, nema tu miješanja, ja sam samo još jedan *de luxe* dodatak njihovom životnom stilu, oni su moja egzistencijalna potreba, zajedno smo tek nestabilna emulzija koja će se razdvojiti u konačnici, nema tu prožimanja, nema tu doticanja osim mog „profi“ dodira ili onog kad mi na koncu, dok zahvalnih mišića opušteno čekaju da na leđa natovarim svoj stol za masiranje, tutnu sfrkanu novčanicu u ruku.

Rijetko me netko zove baš iz nužde. Recimo, onaj uklješteni mehaničar aviona koji je do mog broja došao pojma nemam kako i kod kojeg sam bila samo jednom i nikad više. On si nije mogao redovno priuštiti moje blagotvorne dodire. Gotovo šteta, bio je zanimljiv lik. Ispričao mi je tada kako je tu noć trebao popraviti neku rupu na limu aviona, na visini pola metra od tla, ali da je bio toliko shrvan umorom jer je čitav prethodni dan, a i noć prije, u fušu popravljao neke bojlere, da naprosto više nije imao snage zakucati niti jednu zakovicu. „Legao sam na mehaničarska kolica“, rekao je, „podvukao se pod prokletu letjelicu i zavezao si ruke za trup aviona.“ Čitavu noć je, u dubokom snu iz kojeg su virile samo njegove podignute ruke, uspješno i bez predaha glumio zaposlenog sebe. Ujutro su ga ipak razotkrili kako spava, s rukama jednako u zraku.

„Dat' će mi otkaz“, zaškrgutao je bolno pod mojim dodirom, kao da sam prejako pritisnula nevidljivi pištolj uperen u leđa. Pravi pištolj, ne ključ za zastrašivanje.

*

Ključno je da meni nitko ne može dati otkaz, ali opet – ja i ne mogu prespavati objekte koje popravljam. Moja tijela su zahtjevna, kažem. Kad jednom uloviš svoje strahove u ruke, nikad se čvršće ne držiš u šakama, znam to, ali moj strah od tjelesnosti još je tu. Zato sam uvijek negdje drugdje. Pronalazim podignute ručne kočnice pa ih otpuštam; otvaram stegnute šumske zamke; ispravljam napete lukove; iz kaveza puštam ptice... izmišljam neku svoju fantastičnu priču ne bih li pobjegla od tijela za koje sam se zavezala.

*

Više ne pišem životopise i ne javljam se na oglase. Ne stižem: danonoćno pišem po leđima. Neka od njih su jako podložna dermografiji. Goli kraljevi, bez štita i mača, bez skupe odore, pokriveni tek ručnikom u zoni „ni ispod ni iznad“, nego tu negdje „oko pojasa“, koji – dok leže na trbuhu, vlažni od ulje-voda emulzije, potpuni, a ne polovično zrcalni, sigurni u sebe i moćni – istu da ih ženski odmjerim i na mjestima pokrivenim ručnikom. Nekad to i ne kažu, ali *Masaža je taktilna percepcija. Odnos između onoga koga se masira i onoga tko masira. Masaža je nešto gdje tijelo govori prstima, a prsti umu* – pisalo je na onom oglasu Centra.

*

Lift se iz *penthouse* etaže počeo spuštati u prizemlje, a ja sam pozvonila na zvono na kojem je pisalo samo *Sanja i Vedran*. Sanju još uvijek nisam vidjela, a Vedran je bio jedan od tih koji nikad nisu glasno izgovorili što zapravo žele, a ja sam se pravila da to nikad nisam *čula*. Dok je rezultat neriješen, stvari funkcioniraju. Dočekao me već propisno razodjeven. I soba je već bila zamračena, ali ja svejedno razaznajem siluete namještaja. Ovo nije soba, ovo je proglas, manifest uspjeha podržan standardnom *Buddha bar* glazbom od koje se ne možeš udaljiti jer dolazi iz nekoliko izvora, savršeno ozvučenje koje mi stvara glavobolju. Dok rastvaram stol, Vedran mi pruža svoje skupocjeno arganovo ulje i obavještava me da ujutro ima snimanje za televiziju, potrebno mu je da ga dobro „sredim“. Onda liježe na trbuh.

Kažem: „Bočica je prazna. Nema više.“

Čudi se: „Pa kako?“ Potom, iznervirano i nemoćno, kao dijete koje je planiralo rođendansku proslavu, a onda mu nisu svi došli: „Kvrugu, što ćemo sad?“

„Imam ja svoju emulziju“, kažem.

Pogleda me sumnjičavo, pa ipak odluči igrati na sigurnije. Razumijem ga, ovaj *penthouse* još nije vidio DM robnu marku.

„Ma ne, uzet ću nešto Sanjino.“

Slegnem ramenima. Nestane kroz vrata, nema ga neko vrijeme, onda se vrati, kaže: „Našao sam nešto u njezinom ormariću.“ Preuzmem bočicu u mraku, pričekam da ponovno legne pa krenem od leđa: siječem šumu, padaju stabla, krčim panjevinu, orem... Poslije ga okrećem na trbuh. Kaže: „Izmasiraj mi i lice, zbog tog snimanja sutra.“ Sijem travu, zalijevam, raste, onda trčim po livadi, prolazi četrdeset pet minuta.

Poslije guram sto dvadeset kuna u traperice, zadovoljna što Vedran ni danas uspješno nije izustio ono što je htio, i što ja to ni danas uspješno nisam čula. Znači – vidjet ćemo se opet.

Čekam lift. Vidim: moj je obilježeni uškopljeni Kralj još uvijek na podu.

*

Ujutro, dok koračam na novu seansu, Vedran zove izbezumljen. Ne razumijem što govori, glasa se čudno, krešti i vrišti poput, recimo, crveno-modre are.

„Lidija. Što da radim? Što da radim? Ubit ću se! Imam snimanje za pol sata...!“

Stajem. „Što je bilo?“

„Šaren sam! Kao žirafa! Kao da me sunce spalilo, ali u flekama. Napola sam crn! Potpuno sam upropašten! Ona Sanjina krema. bila je to krema za samotamnjenje.“

Urla i dalje. Odmičem slušalicu i nastavljam koračati, ali dok hodam jasno čujem ponovno spominjanje televizije, i padam, ne u rupu u pločniku, nego – nekontrolirani smijeh. Stojim i smijem se sve jače, jutarnja gomila koja žuri na posao gura me i zaobilazi, sudara se s mojim

maserskim stolom, ja sam smetnja u normalnom protoku stvari i moje tijelo bolno amortizira te udarce, ali meni sad već i suze cure od smijeha, a onda mi se kroz suze, kroz sunce, učini i da s druge strane ulice vidim Davora kako se široko smiješi u TV-kameru, možda je to fatamorgana gladnih i žednih, ali sad se smijem već mahnito, jer ovdje, na mojoj strani – ničeg novog pod suncem: ja radim *na crno*, jedino što je sad to i svima vidljivo, i opet sam negdje drugdje, trenutno u Maroku, pod suncem Sahare, među pješčanim dinama, herbalist.

NE NAGINJI SE UNUTRA

Imam četrdeset i pet godina i mirne duše mogu reći da sam mirno spavala jedino u blizini vlakova.

*

Imam osam, devet... četrnaest godina i za ljetnih praznika putujem ocu. U svom snu brojim pragove, čitavu noć. Kažem: putujem, ali zapravo – ja se vraćam. Moj život je gdje treba biti, da, ali tamo na drugom kraju 3D filma koji mi se odmotava pred očima i u kojeg ujutro s gornjeg ležaja isturam glavu preko spuštеноg stakla, pa lovim svijet; licem, kapcima, kosom... ignorirajući i mamino i ugravirano NE NAGINJI SE KROZ PROZOR, tamo – u točki u koju se prvo ne usudim pogledati, a onda zurim u nju zatravljena daljinom nedogleda u kojem se spajaju paralelne šine – tamo je početak. Sve je cijelo; ništa se nije odvojilo; ništa nije iskliznulo iz tračnica, sudarilo se... jezici se nisu babilonski pomiješali, rasuli se; tamo razumijem samu sebe.

*

Na početku je uvijek riječ. Baš svakom. Neka: prva ili prvija.

Imam sedam godina, a mama svima govori: „Vratili smo se zbog škole. Zbog jezika.“ Svi je razumiju. Moj jezik kaže: mama se vratila, tata je ostao, a ja sam otišla. Vlakom, s prvog početka, u prviju zemlju, da bih započela materinjom riječju. Sve tatine riječi, tepanja, šale... ostale su s njim u zemlji u kojoj sam rođena. A ja je onda više nisam voljela. Toliko burno i posvećeno, da sam odlučila svjesno i namjerno zaboraviti cijeli jedan jezik.

*

Nije lako izgubiti jezik. Kompletan jezik na kojem si i sanjao i mislio; obuhvatiti ga velikog i složenog u glavi pa onda poništiti. Jezik čiju sam i *šatru* i *finte* znala, dok sam one na materinjem morala ubrzano nadoknađivati jer moja se mater nikad nije izražavala ni u *šatri*,

нити *fintama* i ja sam tek u dobi od sedam otkrila *materinji jezik ulice* i prvi put rekla, recimo – „telka“ ili... a tek to, taj osjećaj – „zaćorila sam“; i zauzimanje tih riječi, tako „kul“ i „fajerskih“, koje su još k tome bile laž... i to da mogu slagati o sebi, doraditi se na *bolju* ili bar svijetu sličniju... bilo je opojno, drsko i s mirisom slobode. Pa sam to svoje osvojeno „zaćorila sam“ podcrtavala i boldala u sebi, pa onda *noch einmal*... a onda si još davala i mentalnu kvačku.

Danas, jedino što mogu reći jest: *Da, kriva sam, oduvijek sam se pravila važna riječima koje sam stekla. I da, neoprostivo sam kriva, jer sam se najviše pravila važna onim riječima koje nikad nisam posve zauzela, koje nisam odživjela. Onima koje su ostale ležati na nekom drugom kolosijeku.*

Na primjer, nisam zaćorila nikada. Moj blistavi **bold** i underline, bili su tek – *italic*.

*

Kad je Iva imala sedam godina, pitala me: „Mama, što je to skretničar?“ i zbilja ne znam zašto, ali u tom času sam protrnula. Pomislila sam da me pita nešto drugo, da već zna da cijeli život istovremeno putujem na barem dva kolosijeka, i ne znam zašto... kažem, ali namjesto odgovora poželjela sam joj se tada ispričati. Za svoju dvojnost; za mimosmjerne svjetove; za rascijepljene pruge i trase; za to što sam htjela i obitelj i biti svoja; što sam voljela njezinog tatu i što ga nisam voljela dovoljno; za to što nisam voljela neke druge, ali me nešto k njima vuklo; za povratke koji su odlasci i odlaske koji su povratci... i htjela sam joj reći da se može i tako život živjeti, da može se i tako stizati nekamo, ali – nisam. Jer možda već zna i to da sam stigla daleko, ali da cjelovita nisam stigla nigdje; da sam loša sa skretnicama; da svojim skretničarenjem presijecam svaku kompoziciju – ljubavi, braka, poslova... tek što je sastavim i zahuktam; da cijeli život prebacujem sklopku dok baš ništa još nije ni gotovo ni završeno; da nikad nisam čekala da propisno „prođe voz“ ili se ispoštuje Vozni red; nego bih jednim klikom odvajala vagone od jureće lokomotive na autopilotu, i dok bi ona nestajala iza horizonta želje – oni bi sve više usporavali, a onda ostajali stajati između stanica nekog pogrešnog krajolika.

*

Kad je Josip imao sedam godina, kupila sam mu maketu željeznice s krajolikom. Spustila sam brklju njihovom tati, nama kupila mali stan uz prugu, a Josipu još i prugu s planinama. Ivi nisam znala pomoći. Već tada je nisu zanimale stvari; već tada se igrala riječima znajući da se u životu ionako sve *dešava*.

Ta maketa... za mene je bila vlak s pejzažom, a ne obrnuto. U mojoj se mentalnoj slici pejzaž naslonio na željeznicu i sva ta umanjena brda, potpuno izvan granica mojih mogućnosti i jedva ugurana u granice našeg malog dnevnog boravka, sav taj razliveni krajobraz koji je trebao ispuniti ponor u jednom dječaku – za mene je bio tek ukras maloj brznoj kompoziciji. Privezala bih svoj pogled za nju i dok je ona jurila, ja bih stajala prikovana. Dugo.

Vlak se vrtio u našem boravku, a naši životi oko njega: spoticali smo se preko transformatora, knjige si dodavali iznad tunela, filmove gledali smješteni uz prisojne obronke brda obasjane svjetlom s *telke*.

*

Kad je Iva imala jedanaest godina, film je bio *Ana Karenjina*. Josip je ulazio u sobu više puta, nalazio nas jednako udubljene i zanesene, pa svaki put zavrtio glavom i otišao. Zadnji put ipak nije izdržao, nego je rekao: „Ne razumijem zašto gledate film u kojem se ništa ne događa“, a ja sam onda pustila Ivu iz zagrljaja i pohitala za njim.

Dok sam ga grčila, znala sam da nikada neće saznati da je moj nježni zagrljaj u prijevodu značio: „Hvala ti da ne razumiješ...“

*

U mom se životu najviše događalo, kada se nije događalo ništa.

*

Ne zaustavljam našu brzu liniju ni kad oni zaspu. Otkucavam pragove svojih linija na papiru u preuzetom ritmu... polažem šine redova do duboko u noć: uspravljam usklične stupove, razapinjem žice, puštam struju kroz njih. Trese me. Putujem... Šuštanje prstiju po tastaturi

spaja se sa šuštanjem pragova, *enter* sa skretnicom, nova stranica s novom stanicom. Isprepliću se željeznice – jedna tu uz mene i druga prigušena s one strane prozora. Uz njih onda usnem i ja.

*

Imam sedam, osam... četrdeset i pet godina i u svom snu brojim pragove. Ali nikada nisam *zaćorila*. Ne znam što to znači prespavati zvonjavu. O cijeloj toj stvari imam tek nejasnu slutnju, naučeno znanje bez iskustva, nedostatan prijevod. Budim se rano, isturam glavu kroz prozor, pa lovim svijet. Licem, kopcima, kosom.

Nikada nisam ni pala kroz prozor. Naginjala sam se s gornjeg ležaja.

*

Ponekad sam sama sebi navrh jezika. Ponekad sam sama sebi kao nepoznata riječ. Jer u najranijem djetinjstvu pravila sam se važna kurzivom. Jer – dok sam prisilno ležala u svom krevetu i majčinoj nadi da ću nekako uloviti kompoziciju snova koja je odklopatala u ritmu zdravog hrkanja ostalih ukućana, uspjela sam zaboraviti čitav jedan jezik.

*

Moram reći i ovo: zaborav nije kao sjećanje. Ne da se trenirati. Ne da se prizvati. Ali! Imala sam sedam godina i više se nisam igrala ni vlakovima ni riječima. Doživljavala ih tek smrtno ozbiljno. I sjećam se dobro te noći svoje prve velike „Zaboravit ću te“ odluke: odbrojavala sam je u beskraj, nizala posvećeno kao uvijek istu sekvencu pragova i bubnjala srcem u istom ritmu. „Za-bo-ra-vit-ću-te!“, prenosilo se krvnim šinama od centra prema periferijama i nazad. Zaboravila sam sve riječi jednog jezika koje sam imala, koje su bile moje. *Preko noći*. Sve osim onog: „Ja se zovem Ana.“

Prozreli su me. Lovili se za glavu. Vraćali na pravi kolosijek: „Ne smiješ zaboraviti! Znanje i sjećanje su jedino što ti nitko ne može oduzeti“, a ja sam da ispravim krivnju učila druge jezike. Uporno, predano i do savršenstva. Danas glatko mogu reći: „Ja sam prevoditeljica“ s

perfektnim izgovorom na još četiri jezika. Ali ne i mirne duše.

Jer... u mom je iskonskom jeziku ostalo nešto oteto. Moje. Tepanje, šale, cjelina... I kada bi se sve moje *linije* na tren zaustavile, čula sam dozivanje od kojeg bih okretala glavu. Budilo bi me iz sna, prije svake budilice, a ja sam navijala vlakove. Da dan dovedu kraju. Da mene vrate. Da me uljuljkaju u drugi zaborav preko prvog. *Noch einmal*. Pa opet.

Prevodila sam bjesomučno. Naginjala se van, jer... nisam se usudila nagnuti se unutra. Ugrađivala u sebe tuđe riječi kao lažno sjećanje, trpala zamjenski materijal u šupljinu nastalu mojim oduzimanjem. Ali! Rupa u meni zvonila je i dalje nejasno duboka; nisam je uspjela zapuniti.

*

Neki se bezdani naprosto ne daju zatrpati; šecemo njihovim rubom odvrćajući pogled; bacamo gluhe gomile dana u njih, a oni ječe sve glasnije. I onda vidimo da jedino što preostaje jest izokrenuti ih, izvrnuti se kroz sebe samog... kao rukavicu. I baciti si je u lice.

Jeku u sebi mogla sam nadglasati jedino *svojim* jezikom. Nagnula sam se unutra. Pišem.

*

PRIČA:

Kad je imala sedamnaest godina, s njom je u razred išao dječak koji je imao opsesiju vlakovima. I prugama. Crtao je mehanizme i kupovao knjige. Ona je povlačila linije po kopcima i čitala Tolstoja. Jednom poslije, već studentica, dok je, sva besprijeekorna, čekala svoju ljetnu romansu s juga, srela ga je na kolodvoru. Pitala ga je što radi tu. Rekao je da je došao prošetati tom dionicom pruge. „Dugo je nije vidio pod snijegom“, rekao je. Zbunila se. Pomislila kako je on ipak prilično čudan. Onda je sve zaboravila. Prošle zime prošetala je tom prugom. Dugo je nije vidjela pod snijegom.

DRUGA:

Jednom davno s cvijećem naguranim u torbu čekao ju je na malom kolodvoru svog grada, u gustom snijegu i slabo odjeven. Nakon dva sata i nekoliko vlakova u kojima nije bila – otišao je kući plav. To cvijeće isplivalo je nakratko iz snijega i optužbi tek nekoliko godina poslije kad su dijelili imovinu, što je moje, što je tvoje... Ostalo je zauvijek ležati između dva kolosijeka.

*

Treća, četvrta, peta... priča. Pragovi...

Kad pišeš o sebi, zaborav je unaprijed izgubio i nema takve noći velike odluke koja bi mogla poništiti sve tvoje ispisane redove. Svaki prag koji si odbrojio makar u snu, zabilježen je negdje. Odzvanjaju zasebno; jedna priča utihne – druga preuzima sjećanje. Ali, u slici mog krajolika sve su tu, neizbrisane.

Jer kad sam imala sedam godina, zadnji put u životu uspjela sam odrezati dio sebe u koji sam spremila nedostajanje... svjesno zaboraviti. Jer – ja se zovem se „Ana“ na baš svim jezicima svijeta.

*

Jučer, snijeg je napokon okopnio, a ja sam naizmjenično hodala jednom, pa drugom šinom svoje uobičajene dionice, raširenih ruku. Nisam brojala pragove, znam napamet koliko ih ima. Kraj mene je projurio vlak.

*

Treba mi nova pruga. Ne kao Karenjinoj. Kao vlaku.

BARBARIZAM

Z kao Željka

Franc me dočekuje na hodniku. „Adnan je demolirao zid u dvorani.“ Gleda me netremice, ali s nekim „žao mi je“ izrazom lica i najednom se osjetim kao davno u dječjem kampu kad su moje nove prijateljice otkrile da se ne zovem Lara, nego Željka. Stresem sjećanje. Kažem: „Kako demolirao?“ „Potpuno ga je išarao crnim sprejem.“ „Kako znaš da je Adnan?“ „Našao ga je domar ujutro sa sprejem u ruci“ Uzdahnem, on malo šuti pa doda: „Namjesto da udara po vreći iskalio se na zidu.“

Adnan ujutro dolazi prvi. Trenira svaki dan prije nastave, boks, tako je i dobio stipendiju škole. On je ovdje stranac prve generacije. Ja sam stranac druge. On je dječak izbjeglica. Ja – poodraslo dijete gastarbajtera, bivšeg *auslandera* na privremenom koji je danas *švapski* penzioner jer nije razumio koliko traje „privremeni“ kad se prevede na *deutsch*. Adnan je izgubio domovinu, ja je nikad nisam ni imala. Njegov stari je nepismen. Moj još uvijek zna ćirilicu. Adnan piše arapskim pismom; ja sam s osamnaest promijenila ime jer ga u Baden-Württembergu nitko nije znao pročitati. S trideset i dvije radim u školi, predajem njemački. Zovem se Barbara, a ne Lara. Za razliku od istine, laž možemo birati.

Franc je ravnatelj škole. Otkad sam došla, pokušava mi se približiti. Zove me Babs, ali dok pomiče granice profesionalnosti, osjeća da mu nešto izmiče. Čitam to iz njegovog pogleda, evo maloprije. Znam i da je to ona nerazumljiva kvačica koju sam davno maknula iz imena. Ono što ne znam jest zašto nakon svih tih godina komotne uklopljenosti u svoj intimni Barbarizam baš ovdje opet sama intenzivno osjećam. Ipak, slutim da to ima više veze s Adnanom, nego s Francom.

Franc kaže: „Čeka te u kabinetu, mislio sam da je najbolje da opet prvo ti popričaš s njim. Ti se s njim najbolje razumiješ.“ Kimnem, iako dok Adnanu dvaput tjedno držim dopunsku nastavu njemačkog, i ja osjećam da mi izmiču silne nerazumljive vitice. S desna nalijevo, *verstehen sie?* A opet, znam o njemu više nego o bilo kome u razredu. Da nema mamu, da je stigao u ovu zemlju s ocem i sestrom, da je prije nego je došao trenirao u rodnom Alepu jer je unatoč ratu koji bjesni neki sirijski boksač tamo otvorio klub, znam čak i da se taj boksač zove Šaban Katan, a klub po njemu – Šaba, i da je smješten u podrumu istovremeno služio i kao sklonište. Ne, obrnuto. Sad napokon znam i da u Adnanov privatni barbarizam spada demoliranje predivne školske dvorane u Njemačkoj koju ujutro otvaraju samo zbog njega.

U našu elitnu školu došli smo u isto vrijeme. Stala sam pred ploču i nakon što sam nekoliko dana pisala i brisala nepravilne glagole po njoj, on je sjeo u zadnju klupu. Razred koji su mi dodijelili bio je uhodan. Dobra ekipa. Ono što nikad ne znaš, jest što se događa van nastave. Na odmoru. Na putu do kuće. U ljetnom kampu. Kao – moje nove prijateljice okrenut će mi leđa i drugi tjedan ljetovanja bit ću izolirana. Kao – zvat ću tatu i on će doći po mene. Kao – dok se budem vozila u autu, znat ću da me nisu izolirale zbog pravog imena nego zato što sam im lagala.

„Pozvali smo mu i oca“, kaže Franc dok koračamo hodnikom. Stanem. Kažem: „Zašto?“ „Znaš da je takva procedura, Babs. Doći će popodne.“ Sjetim se kako je Adnan prošli put rekao: „Ne zovite mi tatu. *Er wird mich zerschlagen.*“ Složio je futur na njemačkom bez greške. U zemlji u kojoj je Željka skroz normalno ime, slikovito bi to preveli kao: „Ubit će Boga u meni.“ U prezentu ja osjećam kako bih mogla ubiti Franca. Lupiti ga nogom ispod pojasa.

Francov kabinet je iznad mog. U mom Adnan i ja svakog ponedjeljka i četvrtka jedemo svježi *Ma'amoul* punjen datuljama kojeg ujutro kupim u lokalnom arapskom dućanu. Jedino to je pred nama; otvorena papirnata vrećica s keksima i – kako vrijeme odmiče – sve više mrvica na plohi stola. I moj mobitel. Vježbamo bez bilježnice; Adnan je već prvi sat rekao da neće pisati. Nasmijala sam se: „Kako to, pa ti si *papir* kategorija?“ Premda nije, ali mršav je i nekako sav tanak. Dugo nisam mogla spojiti njegovu pojavu sa sportom u kojem je cilj dati protivniku što više udaraca. Iako ne zbog tog *davanja*, nego – primanja.

No papir ne podnosi sve, a moj je kabinet ipak samo moj ring za treniranje njemačkog. Pa imamo konverzijski sat. Dok sjedimo i razgovaramo Adnan je miran i suzdržan u pokretima, ali iz njegovog mira izbija neka energija koja ispunjava čitav prostor i zbog koje se sigurno ne borim za riječ, ali vrlo često za zrak. A opet, već u sljedećem trenu ta se pritajena snaga koja ima aromu muškosti najednom skupi u gotovo dječji zanos, hir – želju da mi na *You Tubeu* pokaže isječak iz nekog meča. Prije ili poslije moj se *smartphone* uvijek nekako nađe u njegovim rukama. Pruži desnu prema njemu i kaže: „Samo da ti nešto pokažem“, a onda je, dok savinutim prstima nevješto ukucava nešto, čitav zaslon neko vrijeme prekriven njegovom šakom. Ja za to vrijeme skrećem pogled s dugih kostiju njegovog zapešća pokušavajući ne primijetiti mjesto loma koje mi je jednom pokazao. Rekao je da je lom bio na petoj kosti (evo tu, upro je kažiprstom) i da je to česta ozljeda boksača. Poželjela sam uzeti tu ruku među svoje tada, bandažirati je svojim prstima. A onda sam se uplašila sebe same. Imala sam komadić urme u ustima, ali taj iznenađni osjećaj gladi u

utrobi izvrnuo me. Ulovila me panika. Adnan je petnaest godina mlađi mene. Otkud mi to? Nije to bila erotska želja, ali bila je mutna čežnja, za mene stidnija i od jasnog prelaska granice profesionalnosti.

Poslala sam ga odmah kući. Rekla sam da mi je loše; nekad se laž i istina poklope. Sama sam se brzo vratila u svoje granice, sebi, ali Adnanova davno slomljena šaka probila je neki zid u meni preciznim udarcem u solarni plexus, i povremeno bi, ponedjeljkom ili četvrtkom, kroz taj otvor kao kroz načetu branu iscurila neka nejasna potreba, dovoljno razdražujuća da je pred samom sobom nisam uspijevala legalizirati kao čistu naklonost razrednice. Moj psihijatar srijedom sigurno bi ustvrdio da dolazi iz izvora koji se nalazi negdje duboko u mom djetinjstvu, ali ja mu o svemu nisam rekla ni riječi. Premda, ne zbog tog predvidljivog, a prilično skupog obrasca naših susreta, nego... Svaka stvar koju glasno izgovoriš o sebi je, ma kako je lijepo uobličio, poput grafita koji si ispisao na zidu – teško se skida. Čini se da sam u toj sam stvari čak i pred svojim mentalnim ispovjednikom htjela sačuvati lijepo pročelje. Ipak, nekoliko večeri poslije ulovila sam samu sebe kako na internetu istražujem mišljenja liječnika druge specijalizacije. Pročitala sam da se ta vrsta prijeloma čak i zove *Boxer Bruch*. Da najčešće nastaje prilikom udarca stisnutom šakom u tvrdi objekt; onda kada se najsnažnije udari zglobov petoga prsta tako da se mali prst potiskuje u dlan. I da je taj lom u općoj populaciji tipičan za ulične tučnjave. Onda sam pobrisala cijeli *history*. A bogme i *cookiese*. Do zadnje mrve.

U školskoj je pak populaciji Adnan razvalio Dietera tri dana poslije. „Kojeg Dietera? Mog? Kako misliš razvalio? Ok, boksač, ali Dieter je bar dvije glave viši od Adnana.“ Franc je potvrdno kimnuo glavom i ponovio: „Razvalio. Zvao je Dieterov otac maloprije.“ Psihologica je poslije vrtjela svojom lijevo-desno. Onda je širokogrudno i politički korektno zaključila da je izvor svega u Adnanovom teškom djetinjstvu. Dieterovo djetinjstvo nije se spominjalo. Svim silama se trudeći da ignoriram sliku Adnanove muške nadlanice s tankim dlačicama i gledajući u natpis iza njezinih leđa *Eine Schule für alle Kinder*, rekla sam da izgleda da upravo stojimo u samom izvoru problema jer su i Adnan i Dieter još ipak djeca, pobogu. Ne znam na kojeg Boga sam mislila dok sam prvi put u životu izgovarala to *mein Gott*, a i koji bi to točno Bog mogao pokriti *alle* u slučaju u kojem ga kao svjedoka zazivlje ateistica kojoj je jedini Bog otac njezin otac, a od dva se dječaka jedan klanja Alahu, dok drugi na podlaktici ima istetoviran latinski križ s krunom od trnja koja visi preko njega. Baš filigranski lijep posao.

Ni Adnan ni Dieter nisu se pojavili u školi. Iz neimenovanog izvora u razredu koji se zove

Ivo, ja sam, gradeći povjerljivost na lošem hrvatskom, izvukla da je isti sa stubišnog podesta dan prije gledao kako su dva Dieterova prijatelja držala Adnana na podu, dok mu je Dieter na ruci crtao kukasti križ. Da su ga poslije malo cipelarili. Prilično, rekao je vidjevši da sam zadrhtala. Da je, valjda, danas Adnan dočekao Dietera.

Dieter ni drugi dan nije došao u školu, a ja sam poslala po Adnana. Čim je ušao, rekao je da zaboravim sve što sam čula. Da se to naprosto nije dogodilo i da ne širim priču. Rekla sam da nema šanse. Da istina mora izaći na vidjelo. Cijela. Upravo zbog njega. Rekao je da sve *to* sigurno nije cijela istina, ali da cijela istina ne mora uvijek izaći na vidjelo. I da nek' mu ne govorim koji dio istine njemu treba, a koji mu je suvišan. Sjetila sam se svog izbrisanog imena Željka i naježila se. Adnan se tresao čitavo vrijeme, ali je nastavio slagati precizne rečenice bez ijedne greške. Srce mi je skakalo kao obješena kruška za boks. A opet, svaki udarac ga je pomilovao. Na koncu je rekao: „Pustite to. I sad kad ste mi već pozvali oca, bar ne izmišljajte kukaste križeve. Mama mi je umrla na putu ovamo, ali za mog starog ovo je obećana zemlja.“ Kad je izašao, ja sam zaplakala. *Majkemimile*.

Dieterov stari nije pozvan u školu, iako je to standardna procedura. Nakon što je zvao, došao je sam. Dieterov stari jest škola. Prvi donator. Mene je izbjegao, a Franc mi je poslije samo rekao: „Pusti to, Babs.“ Rečenica mi je trebala priskrbiti nepresušni izvor bijesa, ali Franc je u manje riječi rekao isto što i Adnan, a ja sam već bila pustila.

Moj Bog otac, čiji je otac pak na zapešću imao istetoviran srp i čekić, taj je vikend pozvao mene. Na ručak. Poslije smo na satelitskoj gledali dokumentarac o Mati Parlovu. Svjetski osvajač zlatnog odličja za zemlju koja se između ostalog raspala i na domovinu koju ja nikad nisam imala rekao je: „Kako mogu biti nacionalist ako sam svjetski prvak?“ Pogledala sam svog dobrog starog *starog* i bilo mi je superteško.

Sutradan je Adnanov stari, jako sitan i usplahiren čovjek, razumio vrlo malo od onog što smo mu Franc, psihologica i ja pokušavali reći. Nije znao njemački, a Francov francuski bio je, pa sad kad već govorimo o Bogu, zbilja ono – *Mon Dieu*.

Okrenuo se prema Adnanu koji je iz sebe jedva iscijedio nekoliko arapskih riječi. Ponovno ta čežnja za nečim neizrecivim, jer prostorija je sad bila toliko ispražnjena od Adnanove prisutnosti da je njegovo mjesto mogao zauzeti i slon. Čak je i njegovu stolicu mogao zauzeti slon. A onda se taj ispražnjeni prostor ispunio očevim, Midhadovim glasom: reskim suglasnicima, grlenim zvukovima, hrkljanjem, vikom. Adnan je sjedio pognute glave, Midhad je vikao, vikao, vikao... a ja, kao da kažnjavam sebe samu, nisam skidala pogled s njega. Bio

je toliko mršav i malen, da sam se zapitala o ispravnosti onog Adnanovog futura na njemačkom. Mislim, kako bi taj sitan čovjek uopće mogao fizički nauditi Adnanu? *Ubiti Boga* u njemu? A onda sam ponovno osvijestila koliko Adnana ovdje nema. I shvatila da upravo svjedočim tome.

Nevidljivi je Adnan sljedeći vikend za školu osvojio tri zlata i ponovno opravdao stipendiju. Medalje su smještene u staklenu vitrinu u dvorani. Izjavu za lokalne novine dao je Franc. Nekoliko dana poslije škola je pismeno ukorila Adnana i objasnila mu da mora biti *supersretan* što mu nije uskraćena stipendija. Oglas je u svakom razredu razgovjetno pročitao dežurni učenik, a meni je opet bilo superteško. Dieter se na nastavu vratio jednako izbrijane glave. Ja sam tražila da me skinu s razredničke dužnosti. Šampionu Adnanu i dalje sam držala dopunsku. Nismo više gledali mečeve na *You Tubeu*. O onoj temi smo šutjeli. Znala sam da sam podbacila, na sve moguće načine. Bila sam oborena na pod od vreće za boks koja se vratila, a ja je nikad nisam propisno ni udarila.

I sad, Adnan je demolirao zid u dvorani. Zašto je to napravio? Majku mu Adnane, zašto si to napravio, ostat ćeš bez stipendije. Ili... Boga mu Adnane, zašto si to napravio, ostat ćeš bez stipendije?

Koja majka, koji Bog?

Ostavljam Franca kraj stubišta i nastavljam dalje prema kabinetu raspravljajući s Adnanom u glavi. Zaustavlja me čistačica iz popodnevnice smjene. Obavještava me da je uništen zid u dvorani. Znam, kažem, Adnan ga je *sredio* jutros. Ona kaže nije Adnan. Netko drugi je, ali Adnan je vidio taj natpis kad je jučer došao na večernji trening. A ona sama je vidjela Adnana kako ga čita i udara šakom o zid. Čita? Što čita, kakav natpis pitam. Natpis. Na zidu kaže ona. Zamišljam crna slova. Kao: „Ej šampione. Kupi mobitel! Izmravarit ćemo ti starog pa staviti na *You Tube*.“ Umjesto točke vidim veliku svastiku.

Čistačica kaže: „Pisalo je *Adnan i Barbara zaljubljeni par*.“

Adnan mi je jednom rekao da su noge te koje generiraju snagu. Ne prsa, ne triceps. Moje propadaju poda mnom. Gledam u čistačičino lice i ne mogu iz njega iščitati da li mi se podsmjehuje ili je to osmijeh nekog ženskog urotništva kojeg mi upravo velikodušno nudi, ali dio kojeg ne želim biti. No, ne moram se pitati što ona čita iz mog izraza. Zid je možda prefarban, ali meni krivnja piše na čelu. Kažem jedva čujno: „Hvala vam na informaciji, gospodo Elke“, pa nastavljam prema kabinetu, a u ustima mi je ponovno trpki okus jednog

davnog događaja: imam šesnaest i prodavačice su me na kameri ulovile kako u džepove trpam besplatne testere za kozmetiku. Viču s druge strane dućana: „*Fräulein*, to je sad ipak malo previše!“ Svi se okreću prema meni, a ja propadam u zemlju od stida. Ali... jesam li kriva? A Adnan? Zaustavim se pred svojim vratima i stojim na mjestu boreći se protiv sve jače mogućnosti da i on osjeća krivnju. Dok se rukom oslanjam na vrata pokušavam uloviti tu nesnošljivu misao u *klinč*, objumiti je rukama. Naprosto ne smijem misliti. Moram krenuti. Razbucati tu stvar. Zatražiti razgovor s poslovođom drogerije da kaže zluradim prodavačicama kako su pogriješile. Bio je visok, zgodan i na mojoj strani.

Adnan sjedi na svojoj strani stola. Leđima je okrenut vratima. Preplašio se mog ulaska, vidim kako je trznuo glavom i ramenima. Sjedam na svoje mjesto. Hoću pitati: „Što je to bilo, Adnane?“ ali čujem se kako kažem: „Otkuda im to, Adnane?“ Adnan kaže. „Zbilja mi je žao, profesorice Bilic“ i ja u tom času shvatim da mi se prvi put obraća na taj način. Da sam svoj snažan osjećaj bliskosti za njega ustvari izgradila na njegovom neobraćanju. A onda kažem ono što sam trebala reći: „Ispričaj mi sada sve, Adnane.“

Dominantna se ruka drži u pozadini do prave prilike: sljedećih pola sata Adnan je gledao u prazan stol i zasipao me istinom. Nije odustajao.

Da su on i Dieter bili jako bliski kad je on došao. Više od toga. Prigrllila ga je i cijela Dieterova obitelj. Pozivali su ga na ručkove i to, a Dieterov ga je tata čak mislio sponzorirati. Ima neku informatičku firmu, Dieterov stari. A Dieter nije *skinhead* ili tako nešto, nego je kosu izgubio od neke autoimune bolesti. Neka gadna stvar, dobivaš fleke i svašta. Dieter se panično bojao da netko ne dozna nešto o tome. Čak je zabranio starcima da kažu razrednici. Meni. Ali njemu je rekao. I pokazao mu natečene zglobove. On je čuvao tajnu, naravno, ali to da je Dieter „drukčiji“ ipak je procurilo. Vjerojatno preko one krave školske liječnice. Hrvojeve mame. U razredu su krenuli s ismijavanjem. Najviše Ivo.

Aperkat!

Da Dieter ima sestru. Barbaru. Viđao ju je kad bi dolazio tamo. Na *apffelkuchen* i to. Ili na hodniku u školi. Zaljubio se. I Barbara isto. Spavali su. Barbara ima petnaest godina.

Poludirekt!

Da su se Dieter i on potukli ne zbog svastike, nego Barbare. Nije bilo nikakvih Dieterovih prijatelja. Dieter ga je sam svalio na pod i siktao „pusti moju sestru na miru.“ On zna da će Barbara uvijek biti Dieterova *kleine Schwester* i da je Dieter imao razloga da poludi kad ih je

provalio. Pa on bi ubio svakoga tko bi taknuo njegovu Faizu, a Faiza ima osamnaest. Ali je svejedno neki vrug ušao u njega i odvalio je Dietera. Dieter njega. Onda opet on Dietera, on Dietera...

Lijevi kroše!

Desni kroše!

Da je u svom gnjevu zaboravio na Dieterovu bolest. Da je Dieter nakon tuče ostao ležati kod kuće u ozbiljno lošem stanju. Da je Barbara došla u dvoranu i udarala po njemu plačuci. Srušio se na pod tek kad je otišla. Bio bi tada napravio ne znam što da može posjetiti bolesnog prijatelja, ali ta su vrata bila zazidana. Da je Dieterov tata odlučio sačuvati Dietera i Barbaru od daljnjih priča i sve reći samo ravnatelju. Ali je svejedno tražio i da se njega ne izbaci iz škole.

Direkt!

Da ga, otkad se vratio, Dieter više nije pogledao. Ni Barbara. Barbara od njega okreće glavu. I zato se jutros iskalio na veselom natpisu koji je jučer osvanuo na zidu.

Nokaut!

Dok lovim dah, zasvijetli mobitel na stolu. Uzimam ga u ruku. *ZELJKICE NAZOVI*. Čujem zvono. Kažem tiho: „Odi sad na sat Adnane, pričat ćemo.“ Biram tatin broj. Za par minuta predavat ću njemački. Ali... ono što nikad ne znaš, jest što se događa van nastave. Van treninga u kojem čitav svoj život najveći dio posvećuješ onom što se u boksu zove „boks sa sjenom“. Udaranju u prazno.

CRTA

strip u 19 slika

Mama je umrla u znaku vage. Imala sam deset godina. Nekoliko mjeseci ranije prvi put sam vidjela sliku Eshеровih stepenica. Izvirale su i uvirale u sebe, penjale se do svog dna i vrtoglavo spuštale na svoj vrh visoko gore, a ja sam stajala pred njima, ukopana i zarobljena, i tražila čaroliju ili barem trik zbog kojeg je to bilo moguće. Preskakala sam po dvije, pa se vraćala polako, brojala i mjerila svaku od njih, ali – nije mi uspjelo. Ni tada, niti poslije. Nikad. Nisam mogla odrediti trenutak u kojem moje zamišljeno kretanje po njima mijenja svoj predznak, osjetiti točku infleksije, uprijeti prstom u stubu preokreta. Onu koja skriva i jedno i drugo. Negdje unutra, sakrivena, nalazila se greška jednog beskraja i beskraja jedne greške, zbog kojih je slika preda mnom bila zbroj svih trenutaka koji su jednom bili, svih koji će jednom biti i svih onih koji nikad ne mogu biti.

1. Lijepa žena pleše na pozornici

Hodala je uznosita i kad bi kuhala. U mladosti je bila balerina. Uvijek mi je govorila: „Uspravi se, Ana. Od svega u životu najvažnije je da hodaš uspravno.“ Ponavljala je to kao mantru, ali nekoliko mjeseci prije nego je umrla pogledala me u oči i rekla nešto drugo: „Svi će nam pljeskati dok plešući letimo, ali važni su oni koji će nas uhvatiti dok padamo.“

Ležala je tada već mjesecima, nije se uopće uspravljala osim za klimav hod do kupaonice, ali odbijala je oslonce: „Mogu sama!“

Ipak, kada bi gledala tatu u oči, njezine su pitale: „Jesam li ti teška?“ „Laka si kao dah.“ „Nećeš me pustiti?“ „Nikad!“ „Hoćeš li me uloviti?“ „Ulovit ću te.“

Nije ju pustio. Njezino se tijelo skupljalo u sebe; bilo je sve manje i sve teže, toliko teško da bih, da nije umrla u bolnici, mislila da ju je ono odvuklo sa sobom kroz kauč na kojem je mjesecima ležala među nama, ali tata ju je držao do *svoje* smrti. Posrtao je pod njezinom težinom, kao put koristio tek rub vlastitog života, ali nije ju pustio. Nije si dao ni pomoći: „Mogu sam!“

2. Snažan muškarac zida utvrdu oko sebe

Bio je takav. Profesor matematike, od svih je uvijek znao bolje i razumio više. Kad je umrla, povukao je crtu oko njih i zauvijek se smjestio u matematički skup od dva elementa od kojih je jedan bio imaginaran. Nitko drugi više nije mogao pripasti tom skupu, čak ni Marko ni ja. Znala sam da se tata grize zbog toga; nije bio ljut na nas, tek na cijeli svijet, ali eto – kad sam imala deset godina rasplele su se sve naše zamršene i povezane linije u samo jednu ravnu crtu na EKG monitoru, a on ju je onda treskom zatvorio u neprobojnu kružnicu i s godinama je samo sve više podebljavao. Nosio je dva ručnika na plažu, kupovao dvije autobusne karte i tražio još jednu stolicu u kafiću za osobu koju nijedan konobar nikada nije vidio. U svakom redu u kojem je stajao odmicao bi se od nepoznatih leđa za mamino mjesto. Štitio je njezina. Mislila sam: „Svi će ratovi jednom biti završeni, sve vojske raspuštene, ali on će i dalje braniti mamin i svoj prostor.“

Sviđao se ženama, možda zbog toga i više, ali jedino što im je preostajalo bilo je da hodaju rubom tog kružnog bedema s vanjske strane i čeznu.

Ja sam hodala njegovim kruništem.

3. Dječak pluta u svemiru

Prije nego je mama umrla, za Marka su govorili: „Živo dijete.“ Bilo ga je posvuda, nije ga se dalo uhvatiti *ni za glavu ni za rep*, ne sjećam se da je ikada prije njezine bolesti sjeo na onaj kauč – on je po tom kauču isključivo hodao. I to gornjom rutom, po naslonjaču.

„Past ćeš!“ govorio je tata. „Pusti ga,“ govorila bi mama, „djeca moraju i padati.“ Sjedili bi na kauču kao da je kauč klupa u parku namijenjena ljubavnom držanju za ruke, Marko bi skakao iza njih, tata bi ga pustio... da padne, nije ga pokušavao uloviti, ali Marko nije pao nikada. Barem se ja toga ne sjećam.

Ono čega se dobro sjećam: poslije mamine smrti, šest godina mlađi od mene, još dugo je bio dijete, samo ne živo. Nije padao, ali se sapletao. Stalno. Neka noga bi skliznula negdje, a za njom i cijelo tijelo. Cijeli jedan Marko.

4. Ranjen muškarac stoji u rovu

Na kauču više nismo sjedili ni on ni ja. Odrekli smo ga se prešutno. Prepustili smo i lijevu i desnu polovicu tati i njegovoj protežnoj tuzi. Marko je sve lošije koračao svijetom, ja sam se utaborila na nekoj svojoj lebdećoj – ni na nebu, ni na zemlji – razini, a tata se nije micao s kauča. Sjedio je, ne – živio je na njemu, tik do crte u kojoj su se spajala dva velika jastuka. Profesor matematike koji rastura limese prema beskonačnosti, ukopao se pred tom crtom koja je dijelila jedan komad namještaja na pola, jer je točno na toj liniji ležala i njegova granica sreće. Nikad je nije prešao; kao da bi prelazak bio ilegalan. Tek ponekad bi gurnuo ruku u taj prorez, a onda bi njegovo lice prorezala bol. Znala sam dobro da je sto tona čežnje obješeno na svakom prstu te ruke neisprepletenom s maminima, i nisam se čudila kad bih čula kako je kvrcnula u ručnom zglobu, ali bih se svejedno uvijek uplašila da ću, evo baš sada, ostati i bez tate. Da će i on nestati u bezdanu našeg kauča i još neće imati ništa protiv. Nije mu uspjelo.

5. Djevojčica leti među pticama

Trajno izmješten s kauča i nedovoljno živ, Marko je padao u ponore kišnih lokvi, strmoglavljivao se s ruba pločnika, spoticao na nizbrdici. Zarobljen u nespretnom tijelu bježao je u stripove. Bili su o junacima koji se penju po zidovima, preskaču brane, trče rubovima provalija. Plivaju zrakom i hodaju vodom. Stanovao je u izmišljenom svijetu, ali onom kupljenom na kiosku. Nikad nije nacrtao ništa. Ja sam pak crtala mahnito, ali stripove rijetko uzimala u ruke. Ipak, jedan mi je ostao u sjećanju: glavni junak bio je ostavljen vezan na krovu nekog njujorškog nebodera. Počeo je padati snijeg, a on se probudio iz nesvjestice. Pomislio je: „Ovdje me nitko ne može vidjeti, ovamo nitko ne dolazi, ovdje nikog nema. Smrznut ću se ovdje. Mogu me vidjeti jedino ptice, ali koja korist od ptica.“ No onda je ugledao helikopter u zraku, pa je puzeći vezan po tom krovu – svojim tijelom, u svježem snijegu ispisao „Upomoć.“. Pisanim slovima u jednoj neprekinutoj krivudavoj liniji; bez odizanja „olovke“ od papira. Jer... pisao je sobom, cijelom svojom sve većom težinom. Nije mogao popravljati već ispisana slova, nije se mogao vratiti, nije mogao predahnuti; sav njegov život bio je u toj crti koju će tek ispisati, sam i usprkos svemu – i hladnoći i slabim šansama i nepisanim pticama i činjenici da je vezan – zato jer je odlučio ne dozvoliti mu da se pretvori u ravnu na monitoru.

Sjećam se dobro te sličice u stripu, bila je nacrtana u ptičjoj perspektivi, sjećam se čak njegovog rukopisa u snijegu. Rukopisa koji je pobijedio strah.

Vidjeli su njegov poziv iz zraka. Spasili su ga.

6. Žena podiže dijete u naručje

Jednom sam gledala film o tome kako bebe do određene dobi nemaju strah od visine. Podignu ih na staklenu platformu visoko od poda, njihove mame ih nježno dozivaju s druge strane, a one onda veselo pužu zrakom prema ispruženim rukama, potpuno ravnodušne na to da su daleko od zemlje. Jer kao... tek poslije steknemo neke strahove. Jer kao... strahovi s odgodom djelovanja pomažu nam da brže i hrabrije otkrivamo svijet. Zapitala sam se je li taj eksperiment dovoljno znanstven. Bi li bebe puzale i da ih s druge strane nisu čekale ispružene ruke? I u kojem bi smjeru puzale da nije bilo maminog zova? Da su bile prepuštene zovu u sebi. Što bi onda bilo? Pojma nemam.

7. Žena u kavezu trči u kotaču

One dječje slikovnice – *što bi bilo kad bi bilo*, voljela sam prije nego nisam čitala stripove. Kao: „Ako želiš da Ana ode na klizanje, okreni stranicu 6!“ „Ako želiš da Ana putuje avionom, okreni stranicu 45!“ Vrtjela sam ih unedogled, iskušavala što bi sve moglo biti. „Ako želiš da Ana ode...“ Ovdje ili ondje. Ovamo ili tamo. Kad sam ih jednom pustila iz ruku, *željela* sam da Ana ode i ovamo i onamo. Da se nikada ne pretvori u osobu koja će živjeti priljubljena uz crtu na jednom kauču. Stranice koje nisu postojale, njih sam sama nacrtala.

8. Dječak na letećem tepihu

U šestom razredu Marko je za zadaću trebao opisati osobu koju najviše voli. Napisao je: „Ana je jako pametna i ludo hrabra. Stalno negdje juri.“ Malo dalje pročitala sam: „Ima puno želja.“ To – *Ima puno želja* podvukao je dvaput i dok sam mu ispravljala sastavak tražeći greške u njemu, bila sam gotovo sigurna da je donju snažniju crtu povukao s desna na lijevo. Da se, dok je pisao zadaću, tom linijom vratio u nikad doživljenu prošlost u kojoj je trebao pisati rođendanske liste želja koje bi netko čitao i razumio bez greške. Naši pokloni su uvijek bili skupi i sve do jednog – promašeni. Mislim uistinu... sobni bicikl? Dvanaestogodišnjem dječaku?

Odlučila sam ispraviti grešku: „Pa zar nemaš i ti puno želja?“

„Ne, samo jednu.“

Vrtio ju je u nedogled. Poput sobnog bicikla.

9. Nasmijana obitelj vozi bicikl za 4 osobe

Bicikl sam naučila voziti kad sam imala šest. Bilo je proljeće, mama je imala veliki trbuh, saginjala se i podizala staklenke s ruža koje su prezimile gledajući nebo kroz staklo i snijeg s donje strane. Obraćala se izbojima: „Dođi, vrijeme ti je, gotova je zima...“, tata je pridržavao zadnji sic mog crvenog ponyja bez rezervnih kotača, trčao uz mene i ponavljao: „Nagazi ljubavi, moraš tjerati da ne bi pala“, pa opet... bez daha, kotači su se okretali, i – ja sam nagazila. Vrh kotača u kojeg sam gledala odmotao je zarolani asfalt kao tepih kad ga gurneš nogom. Cijeli se svijet sveo u tu jednu crtu sve veće slobode, ruže su ponovno kretale na svoj jedini mogući put, a ja sam letjela.

10. Žena hoda po mostu od stakla

Četiri godine poslije sletjela sam na staklenu platformu. Svijet sam gledala kroz staklo.

11. Superjunak i superjunakinja bore se pod zvijezdama

Marko mi je jednom razbio naočale. Mjesečario je noću čitav naš zajednički život, iako se, davno prije mog odlaska od kuće, iz stripova preselio u knjige. Preslab da snažno krene u bilo kojem smjeru, strujao je između redova fikcije. Ipak, u gluho doba noći kretao se u pravoj crti sigurnim korakom lunatičara, očiju širom otvorenih u mrak.

Imala sam devetnaest kad sam ga našla kako se penje tavanskim stepenicama prema izlazu na krov: zov predaka odjeknuo je u meni, rasparalo me zaglušujuće: „NE!“ i ja sam pojurila u svom jedino mogućem smjeru. Stala sam pred njega i zgradila mu prolaz tijelom.

Gurao me, stenjao, škrgutao zubima, mumljao, soptao. Hvatali smo se bjesomučno kao dvije bijesne životinje od iste vrste na suprotnim stranama. Spašavala sam ga kao brata i kao

svoje dijete. Soptao je. Iz usta su mu izlazili oblačići pare, ali riječi u njima bile su ispisane nepoznatim pismom. Nisam mogla pročitati što govori. Prijetio mi je na jeziku neke nepoznate zemlje, a ja sam ga nadglasavala svojim vriskom gurajući od sebe mlitavo tijelo koje bi tek noću očvrsnulo iznutra, a sada je bilo nikad snažnije. A onda sam ga privukla k sebi. Pao je u moj zagrljaj i stajali smo tako na zadnjem kraku visokih stepenica, dugo, bez riječi.

12. Vrtanja klizačice na vrhu klizaljke

Svoje stripove crtala sam bez oblačića teksta. Crtala sam ljude u pokretu. Skladne, izdužene. Muškarce. Neko vrijeme pokušavala sam crtati u jednom potezu. Započeti na dnu papira, odozdo, od temelja – kao što se gradi kuća – a onda u samo jednoj liniji ne odižući olovku s papira iscrtati komplicirani crtež svog lika, karakter svog *charactera*, savršeno popunjavajući zadane margine. Mogla sam.

U životu nisam. Nisam znala krenuti od dna. Izlazila sam iz svih margina, pa i onih najmekših i nezadovoljna, gužvala već i krokije svake moguće priče u kojoj bih možda sama mogla zaživjeti. Nije mi išlo u vezama. Počela sam sve više vjerovati kako ljubavne priče i nisu moguće, postoje tek nizovi nepovezanih sličica, a ni *svoje* ljude nisam znala nacrtati neprekinuto. Onako kao što se crtaju osmice beskonačnosti. Spajala sam ih od dva nejednaka *solo* kruga.

Kao klizačica na ledu.

13. Žena prolazi kroz ogledalo

Klizati me naučila mama. Za zimskih praznika lovile smo jedna drugu po zaleđenom jezercu. Moj prvi rukopis bio je onaj koji sam klizaljka urezala u tom ledu, u gesti nekontrolirane sreće lišene kočnica. Ostao je zarobljen u tom velikom ogledalu, nad kojim se, godinama poslije, naginjalo jedno prazno nebo.

14. Gola žena okrenuta leđima hoda po modnoj pisti

Matematičkim jezikom: rukopis = karakter.

Svoj sam promijenila nekoliko puta. Kad bih pisala zadaću o osobi koju ne volim, rekla bih: „Šarala je posvuda; radila rečke, okomite pragove na linijama sudbine, ostavljala sporadične otiske u jastucima i crte bora na muškim licima.“

Nije bilo nikog u zraku tko bi znao pročitati moje *Upomoć*.

15. Beba puže

Davidovog tatu upoznala sam u avionu, ispunjavajući formulare za ulazak u Ameriku. Čitljivo sam ispunila taj obrazac, kasnije sam savršeno izbrusila i pisanje na engleskom, ali – Leo me nije pročitao. Par godina poslije, a netom prije nego smo oboje podvukli crtu, rekao je hladno: „Najviše me nervira što uvijek moraš biti nešto posebno i iznad drugih.“ Pogodilo me više od ubojitijih istinitih riječi, jer za njega sam od početka htjela da me *pročita*. No loše sam ispunila i *taj* oblačić u svom stripu, i čak ni on, s kojim sam dugo i zaljubljeno dijelila jedan kauč, nije shvatio da svi moji životni potezi nisu bili stav „gdje mi je kraj?“ ili „nitko mi nije ravan“, već razvojna greška. Jesam, odbacivala sam i poslove i ljubavnike, jesam mijenjala i stanove i stavove, jesam odlazila uvijek prva, grabeći dalje i bez osvrtnja, ali...

I da mi je dozvolio ispravak zadaće o osobi koju nije dovoljno volio, napisala bih da je *ludo hrabra i jako pametna* zapravo bila tek *zaostala u razvoju*. Sve to moje „iznad drugih“, nije bila ni drskost niti pljuska zemlji, prezir prema tlu... bijeg od stabilnosti, nego – deformacija... hendikep. Bila je to davna greška u mojim korijenima, korijenima koji su u jednom času postali zračni, kao zračno korijenje orhideje koje pobjegne iz lonca i čije su se žile splele u figu sudbine – a ja sam ostala vezana za njega i u svakom se svom bijegu, pa novom kretanju prema onome što želim, pokušavala vratiti zovu koji je ostao presječen u pola daha, a kojeg sam voljela. Maminom.

16. Artisti na trapezu pružaju si ruke

Tatu sam zadnji put vidjela u bolničkoj postelji. Pokušavao je izgladiti crte patnje na svom licu. Njegove oči samo su me gledale. Nisu pitale: „Jesam li ti težak?“ Znale su. Mislili smo isto, i onaj koji leži horizontalno i ona koja ne: „Kako se pomiriti s neodgovorenim dozivanjima? S izbjegnutim pogledima...“ Kad sam bila sigurna da je slika koju gledam

dovoljno bolna da nikada neću zaboraviti niti jedan njezin detalj, skrenula sam pogled kroz poluzaleđeno staklo prozora. U netaknutom snježnom pokrovu, na ravnom krovu nižeg dijela bolnice, sjećanje je iscrtalo siluete dva dvorišna anđela iz djetinjstva. Napravili smo ih davno on i ja, ležeći u dubokom snijegu ispred kuće.

Otvorila sam prozor i napravila grudu od snijega s klupčice pa je bacila u onu točku u kojoj su se obrisi držali za krila. Onako kako se na nekim rastancima nježno i tiho baca grumen zemlje. Onda sam izbrisala čitavu sliku. Ostao je samo trag grude.

17. Prazan okvir

Neke slike postanu bezvremene zato jer smo ih izbrisali.

18. Padobranac

Kad je David imao pet godina, digao je ruku i rekao „Mama, gle!“, a onda ju produžio u ispisanu crtu mlažnjaka: „Avion nema ništa. On ima samo nebo.“

Nikad nisam uspjela do kraja razmrsiti tu rečenicu.

Danas, on je profesor matematike. Živi u New Yorku kao i njegov tata. Nakon što je otišao, pozvala sam Marka da živi sa mnom. Ne, ne brinem o njemu kao mama, tek ponekad navečer zajedno sjedimo na kauču. On prevodi, ja na koljenima crtam.

Nekad me neka ravna linija koju povučem zarobi u sebe. Onda na tren odložim papir, pa zagledana u sjećanje, pogledom ponovno slijedim jedan mali prst koji je davno pronašao grešku jednog beskraja i beskraj jedne greške u kojoj sam ostala zauvijek zapletena.

19. _____

Kada bi mi netko pružio list papira i rekao: „Gospođo ilustratorice, nacrtajte u jednoj sličici svoj život“, rekla bih: „Postoji ta jedna slika stepenica...“

SVOJIM RUKAMA

Djevojčica je sjedila kraj kamina; uz nju je spavala mačka. Mačka spava, mislila je djevojčica, možda u snu ona nije mačka nego djevojčica. A možda ja zapravo nisam djevojčica, nego mačka i samo u snu vidim da sam djevojčica.

P. D. Ouspensky, Tertium Organum

Bitne stvari u životu poslagane su u ironičnom uzorku. Činjenica da na veterinarskom fakultetu predajem jedini društveni predmet dio je slične đavolje logike, ne samo zato što ja od životinja doživljam jedino mačke.

Kad smo se upoznali, Bjanka je rekla: „Humanističke znanosti na veterini? Koji oksimoron!“ Nikad nisam shvatio zašto, ali nešto u meni doživjelo je to kao kompliment. Zaboravio sam potpuno na onaj drugi. Oksimoron. Humano zasigurno ne označava ništa pozitivno.

Kolegij koji sam naslijedio bio je kombinacija sociologije, etike, psihologije i semiotike, ali u međuvremenu sam u njega štošta umiješao i sam pokušavajući očuditi pragmatičnost tih mladih ljudi čija je vokacija tako plemenita i neupitna: životinje i spašavanje njihovih života. Ja se pak zbog svoje često osjećam poput pritajenog snajperista. Aura je, naravno, imaginarna, ali svejedno godi.

*

Probudio sam se i ugledao je kako spava na leđima s rukama iznad glave. Bile su savijene u laktovima i omotane jedna preko druge, kao kod bebe. Dva otvorena pazuha bjelasala su se u tami; skrivena mjesta na kojima je koža poput kože latice, na kojima je moguće isprovocirati smijeh, ako već ne radost. Niže dolje – otkriveni trbuh, izloženi znak povjerenja kao kod mačke oslobođene straha.

Ustao sam i otišao na WC. Pustio sam vodu, a onda odmah zaustavio protok kotlića vraćajući ručicu u početni položaj, da je ne probudi onaj suvišni, neekonomični dio buke.

„Koga si sanjala da si bila tako sretna?“ pitao sam je ujutro. Nadvio sam se nad nju i

isturenom bradom slamao otpor golog pazuha koje se u zoru opet zatvorilo u sebe. Onda sam je oštru ugnijezdio u udubinu na vratu, utisnuo kao pohabani odljev u kalup prema kojem je davno izliven. „Koga si sanjala da si bila tako sretna?“ ponovio sam. „Ne sjećam se“, rekla je. Onda je dodala: „Ne vjerujem u simbole. Prije točno tri godine srela sam čovjeka kojega sresti ne znači tri godine sreće.“

Otkopčala mi je sat s ruke. Sjetio sam se kad je to učinila prvi put, kao da skidanje sata znači i dokidanje vremena. Ja sam nas bio spreman pustiti u beskonačnu petlju. Sada ga je podignula u zrak. Tek kad je bila sigurna da se na njemu križaju obje naše pažnje, pritisnula je lampicu. Semafor vremena, dolazaka i odlazaka, zasvijetlio je u mraku, ali prekratko da bismo vidjeli rezultat. Namjesto njega, meni je pred očima bljesnuo *slide* iz jučerašnje PPS prezentacije. Bila je uspješna, studenti su se cerekali. Bila je uistinu – *show*. Baš nitko nije primijetio da imam slabu točku na *power* poziciji.

Sanjati mačku ako ste žena simbolizira snagu, nezavisni duh, seksualnost i moć. Ako ste muškarac – nesretan predznak koji nagovještava da ćete biti prevareni od onih kojima vjerujete.

Sanjarica

U kadar se kao i uvijek brzo digla nova potentna zanimljivost, a tako i sada. U nekom uobičajeno samo svom filmu, i kao da nakon tri godine još uvijek imamo sve vrijeme ovoga svijeta (ili smo barem *delayed*), Bjanka je polako otkopčala i remen na mojim hlačama.

*

U kratkom kovitlacu svojski sam se trudio misliti samo na sebe. Čim sam završio, skinuo sam ruke s nje i najednom nas opet više ništa nije vezalo. Ni jedan kvadratni centimetar kože, usta, ruke, jezik. U sobi je bilo hladno.

Prebacio sam plahu preko nje i počeo se oblačiti i drugi put. Dok sam pronalazio zagubljene komade, što je moje, što je njezino – trudio sam se ne pogledati u njezinom smjeru. A onda sam se okrenuo ipak; morao sam se nekako moći priviknuti i na ovaj prizor. Bila je nasukana u neprirodno slomljenom položaju u koji sam je prije svega par minuta postavio čvrstim

hvatom svih pet prstiju za uski vrat.

Ipak, baš sve u ovom nijemom filmskom prizoru bilo je zapravo moje: i koreografija i scenografija i odsustvo kostimografije i glumica na setu, i dok sam gledao u njega pomislio sam da bi mi oklop mogao puknuti. Svejedno, nisam slomio tišinu. Niti sam pričekao da se sama okrene. Ne ovaj put. Kad sam došao do izlaznih vrata, krzmao sam se još jedan tren, ali odlučio sam uzeti tu pušku napokon u svoje ruke i postalo je neizbježno. Otvorio sam vrata i brzo izašao van. Napušta li se tako mjesto zločina, nisam znao, ali treći je *slide* ekranom prešao polako.

Mačke hodaju tako da se mjesto na kojem se nalazila prednja šapa, potpuno podudara s mjestom na koje stavljaju zadnju. Takav način hoda smanjuje tragove.

*

„Znaš, Mišo,“ rekla je jednom, „što me labavije držiš, to si mi više seksi.“ Za Bjanku je privlačnost mog tijela bila povezana s njezinim odsustvom iz mojih ruku i ja nikad nisam zaboravio taj omjer seksualne poželjnosti koji je tada postavila naglas, iako sam ga takvim osjećao i sam, od prvog dana.

Uvijek i svuda, osim – u seksu.

*

Ležali smo poslije seksa: ona na leđima, ja na desnom boku. Čitali smo: ja opet iznova njezin neiscrpan profil, ona neku novu knjigu. Želio sam da je pusti iz ruku i okrene se ponovno prema meni, ali othrvao sam se zazvati je. Nisam htio uništiti produljeno djelovanje onog što sam od Bjanke dobivao jedino u ljubavnom klinču: njezino potpuno predavanje, gotovo ovisnost. Možda sam je i zbog toga jedva ispuštao iz ruku – naša su hvatanja nakratko uspostavljala omjer snaga u kojem je moja bila veća, a ja sam od tog zadobivenog viška sad mogao malo živjeti i sam. Neću se ponovno oslabiti dozivanjem. Nesvjestan da nas ništa ne slabi kao čekanje – odlučio sam čekati. Njezinu želju i njezin okret.

Da skratim vrijeme ipak, zaigrao sam malu igru protiv sudbine. Znam da nisam bio ni posebno drzak niti ludo hrabar. Da je brzinski smišljena, kako god da okreneš, igra bila *zicer* u moju korist: Bjanka će se okrenuti prije ili kasnije, a ja ću jednom kad dobijem – dobiti dvostruko.

Svega nekoliko dana prije rekla je: „Mišo, podsjeti me, koliko ono dugo ti već mene uopće ne poznaješ.“ „Šest mjeseci“, odgovorio sam. Smijala se pa sam se nasmijao i ja. Ali nije da već nisam poznavao Bjanku. No kad kažem da se mačka pri padu uvijek okreće, ali se dočekuje na noge samo ako je za svoje refleksno ispravljanje imala dovoljno vremena, bit će to tek blaga metafora jednog od nebrojenih „samo ako“ slučajeva za koje još nisam znao.

„Okrenut će se na *pet*“, rekao sam pa odmah počeo odbrojavati u sebi. Brojao sam u pravilnom ritmu ne kupujući si dodatne šanse razvučenim izgovorom svake brojke ili prevelikim tišinama između njih – glupo je varati dok su ulozi još mali. Nisam si dozvolio ni završni suspens u vidu nekog otegnutog „i“, prije nego ću izgovoriti konačnih „pet“, niti sam tih „pet“ neprirodno razvukao na tri sloga. Približavao sam se prema porazu pouzdan kao švicarski sat i potpuno miran, jer sam zapravo bio i švicarski neutralan. Igrao sam bez sebe. Osim toga, taj kraj se i tako ne računa. Izazvao sam nešto za što sam znao da se ne može obistiniti i u toj je izvjesnosti bilo nečeg spokojnog. Potpuno rasterećen od nade, bio sam i posve opušten. Pa nisam varao. Ali! Nisam ni u korist sudbine. Hrlio izgubiti samo zato da ovoj pred-igri čim prije dođe kraj. Ne. Izgubio sam baš onako kako sam si sam prostro: ležali smo i dalje u jednakim položajima.

No čim je prva runda igre bila gotova, ja sam svoju sreću izazvao i drugi put. Ovaj put realnije. Ovaj put na zdravijim temeljima. Ovaj put s nadom. Ovaj put *za stvarno*.

Dao sam joj pet minuta. Izgubio sam. Deset. Izgubio. Petnaest. Izgubio sam i cijelu akademsku četvrt. Onda dvadeset. Dvadeset i pet. Igrao sam u sve duljim i duljim sekvencama i sa sve većim i većim ulozima i kamatama na glavicu. Pola sata! Ni to joj nije bilo dovoljno. Osjetio sam kako starim. Oćut je bio toliko opipljiv i zlokoban, da sam pomislio da možda uopće nemam dovoljno vremena da svoju igru privedem kraju. Da je preživim.

Dalje sam ulagao štedeći. Pola sata i jednu minutu. Pola sata i dvije... Smisao igre se izgubio, ali na posve drukčiji način – sudbina je bila ta koja je „digla ruke“ i činilo se, ustala od stola. Uistinu, čemu igrati protiv nekog tko više nema što za uložiti? Ili tek to ima neku posebnu draž?

Ne znam. Postoje teška i teža pitanja. U jedinom *zicer* predavanju koje bez iznimke zalijepi baš sve studente za njihove stolove, ispričam im kako se u knjizi o izvorima ljudskog ponašanja, psiholog s Yalea Paul Bloom osvrnuo i na studiju iz 1930. godine u kojoj su ispitanicima bila postavljena pitanja iz domene antisocijalnog ponašanja. Jedno od njih bilo je i: *Za koju biste svotu novca zadavili mačku svojim rukama?* „Odgovori su varirali“, kažem, uvijek bar mrvicu uživajući u blagoj nevjerici koju u tom trenu izazovem, „ali *suma sumarum* jest da se prosječna cijena posla kretala oko 10.000 dolara.“ Onda velikodušno objasnim da bi to danas iznosilo puno više. „Zaokružimo na 155.000“, kažem. A onda i zaključim: „Naravno da će klinički psihopat zadaviti mačku i za puno manju svotu, ali studija je htjela dokazati da će i normalni ljudi pod određenim pritiskom moći staviti svoju cijenu na postupak koji bi inače smatrali nenormalnim. Pitanje *Biste li udavili mačku svojim rukama?* jednostavno je pitanje za većinu ljudi, dokle god iz tog čina ne mogu izvući nikakvu korist. Ipak, promijenimo li ga tako da u njega ubacimo i određenu dobit, ono postaje daleko teže. No u svakom slučaju, odgovor na njega podrazumijeva da je korist koju smo dobili veća od uloženog.“

Pa u slučaju da je uistinu postojalo nešto kao „naša zajednička sudbina“ (iako ja osobno ne vjerujem u takve stvari, tek pokušavam nacrtati njihovu karikaturu), dotična je možda imala koristi i od mene poraženog. Ne znam, kažem. Ali kao i uvijek kad vidimo da je vrijeme za koje smo mislili da ga imamo – iscurilo, bio sam prisiljen učiniti jedino što je preostalo: kompenzirati ga dodatnim ulaganjem sebe.

Na naš sam *igraći stol* krenuo stavljati redom: sve svoje knjige o mačkama, krevet u kojem smo ležali, pušku koju ću naslijediti od djeda, važne događaje, životne prekretnice, nove odluke... Kad se Bjanka napokon okrenula, već sam davno bio ostao bez svega što sam ikad imao. Ili još nisam.

Baš sve moje sad je bilo njezino.

*

Kažu da čovjek nikad ne posjeduje svoju mačku. Da mačka posjeduje svog čovjeka. To su ujedno i riječi koje pišu u izlogu kvartovskog *pet shopa*. Ipak, ne može čovjek tamo dugo kontemplirati nad njima: otjera ga vrištanje papiga i druge sitneži.

Bjanka je pak prestala čitati prenuta dugom tišinom. Pogledala me žmirkajući i s nekim

čuđenjem – kao da se probudila ili me upravo vidi prvi put. Kad me gotovo prepoznala, rekla je: „Mišo?“ Okrenuo sam joj leđa i vječnost je ponovno bila moguća u novom odsustvu zvuka.

Osjetio sam njezine tanke prste na nadlaktici. Bilo koja moja studentica zna da svaka mačka može izbaciti pandže po volji: na samo jednoj ili više šapa; da ih može izbaciti na različitu dužinu; da ih izbacuje kad se brani ili napada, ali i kad hoda po mekanim površinama, eto – krevetu na primjer; a svoje će nabranje vjerojatno zaključiti *štiklecom* da ih često izbacuje i kad je drži čovjek, i da je to obično kad su joj šape u blizini čovjekovih ramena. Bjanka je bila kao nijedna od njih.

Njoj sam k tome bio i u srcu, ali to je uvijek najopasnije mjesto. Premostila me rukom, ali nije to bio zagrljaj. Ne, bio je to manevar. Gledao sam ispred sebe kako njezina ruka traži *nešto*, kako pronalazi, kako raširenih prstiju zahvaća i steže moj ručni zglob pa ga polako podiže. Nakon što mi je ruku podignula s kreveta, počela ju je približavati k sebi zračnom rutom, preko barijere mojih izdignutih leđa. I opet se događalo isto. Izvrćući mi, van ljubavnog klinča, ud u neprirodnom smjeru, okretala me polako i sigurno protiv samog sebe. Osjetio sam bol u čvrstoj točki vage i vratio se nazad za pola okreta.

Sada sam ja ležao na leđima, ona na boku, a raskrečena je knjiga ležala između nas. Spustila je moju šaku na nju poput plijena, ali nije mi ispustila zglavak iz prstiju. Ne, držala ga je i dalje u stisnutoj čeljusti svog dlana, kao da sluti da se u mom praznom i grčevito skupljenom nalazi rekvizit zaostao iz igre: neko novo klupko slabosti koje pokušavam sakriti od nje.

Mačka obožava igru s klupkom. Ipak, ako joj ga priuštimo, treba paziti da ga ne proguta, jer to može dovesti do bolesti, pa čak i smrti.

No sljedeći *slide* ionako uvijek potpuno sakrije prethodni čak i kad naizgled uopće ne pripadaju istoj lekciji.

Još u 18. stoljeću liječnici u psihijatrijskoj bolnici York Retreat u Engleskoj držali su mačke isključivo kao pomoć u liječenju mentalnih bolesnika. Prema nekim teorijama mačke imaju sposobnost za identifikaciju bolesnih organa kod vlasnika. Kada mačka osjeti da njezin vlasnik ima neko bolno ili nezdravo

mjesto u organizmu, smjesti se uz njega, prede, nagazi na to mjesto i s vremena na vrijeme ga lagano ogrebe svojim kandžama.

Držeći je u svojoj ruci, Bjanka je polako krenula raspetljivati moju očajnu figu sretnicu. Odvajala mi je prste jednog od drugog, kao da ih broji: od malog prema palcu, pomno se zagledavajući u razmake između njih. U svaki bi nakratko položila svoj kažiprst, kao da traži neki izgubljeni moj koji mi je možda bio suvišan za opstanak, koji je evolucija odbacila, koji se negdje zaturio, otpao... neki za koji samo ona zna.

Svaki odbrojeni pospremila bi u svoj dlan i ja sam u kratkom vremenu i drugi put nestajao od nje. Ipak, i to vrijeme se računa u život.

Mrmljala je: „Pričaj mi, Mišo... Pričaj mi, Mišo...” a ja sam u ritmu njezine mantre gubio i opet, ovaj put prst po prst. Od jedan do *pet*, svi do zadnjeg nestali su u njezinom stisnutom dlanu, pa to brojanje zapravo nije bilo dodavanje, nego – oduzimanje. *Count down* do djetinjstva. Do – „Tko iz pračke gađa mačke...”

Rekao sam: „U četrnaestoj sam u kuću donio svog prvog poskoka. U vreći. Zašto tako kasno? Jer nikad nisam ubio zmiju. A nisam, jer sam u dvanaestoj ubio svoju prvu mačku. Svoju jedinu mačku. Svojim rukama.”

*

Unuk lovca, u dvorištu sam već odavno potamnio sve neživo. Zadavao sam si sve teže i teže zadatke. *Ciljeve*. Taj dan sam svoju vještinu gađanja zračnicom napokon odlučio testirati na jednom vrapcu. Bila je zima, ali ja sam čitavo jutro drhtao zbog interne hladnoće. A onda sam zgrabio pušku, navukao jaknu i izašao van. Odmah sam odabrao jednog koji je sjedio na grani jabuke. Prilomio sam pušku uz obraz, stavio kažiprst na obarač, nanišanio i...

Zatresle su mi se ruke. Šapica je imala tako teške ozljede kralježnice da smo je morali dati uspavati. I dok se njezin život neumitno gasio u mojim rukama, ja sam u sekundama stario za vjekove. Nisam znao kako se nositi s tolikom količinom kajanja. Plakao je svaki moj dio. Nijemo i bez suza, nitko me nije učio plakanju. Učili su me muškosti i ubijanju. I geni i okolina. I moja jedina mačka.

Trideset i nešto godina poslije, moje predavanje o etičnosti lova studenti su mi naprosto preoteli iz ruku. A ja sam u cijelu lekciju krenuo tako nevino.

Odrasle mačke svoj plijen vrlo često donose i vlasnicima. Jedno od objašnjenja je da ih njihova mačka ustvari pokušava podučiti lovu.

*

Ponekad nije bila *dobre sreće*, pa bi mi donijela samo pero u zubima. Pogledala bi me i tužno mjaugnula, kao da kaže: „Opet mi je pobjegao.“ Kad me ne bi uspjela dočekati da dođem iz škole, u sobi bi me dočekala samo hrpa perja, ali to je pak značilo da joj se taj dan posrećilo. Jednom me dočekao kompletan kos. Mrtav, al' netaknut. Na gušterima bi konzumirala sve osim glave. Najčešće mi je donosila vrapce, ali bilo je tu svega, čak i jelenjaka. Kad bih shvatio da je lovina još živa, istrgnuo bih je iz Šapićinih zuba. Ali! Ni jednu životinjicu nisam uspio spasiti. Nikada.

*

Neokrvavljenih ruku, o temi lova su svi studenti naravno imali svoje autentično mišljenje. Ja sam pak, želim li zadržati lovačku pušku koju sam naslijedio od djeda, morao završiti tečaj za lovca. Dok sam gledao u službeni dopis s citiranim člankom zakona, Bjanka je grcala od smijeha. Prošla mi je rukom kroz kosu pa rekla: „Jedva te čekam vidjeti u zelenom šeširu sa zapiknutim značkama i perjem fazana.“ Onda je na lice navukla nešto što je trebao biti izraz lovca pa tako škiljeći, krenula kružiti po sobi. Hodala je na prstima, savijene kičme i stisnutih očiju, u naglašenoj pantomimi prikradanja i osvrtanja, ali čak i kad je glumatela ili pokušavala biti groteskna, njezini su pokreti bili senzualni i erotični. Nakon što je napravila puni krug, ponovno je stala pred mene i počela mi raskopčavati košulju. Na trećem gumbu uzela mi je papir koji sam još uvijek držao u rukama, odbacila ga i tiho rekla: „Pusti to. Ja ću te podučiti lovu.“

Razmaknula mi je košulju pa približila lice uz moj prsni koš. Osjećao sam njezino disanje, topli dah, vibracije u glasu. Počela je govoriti tiho i u jednolikom ritmu, kao da prede. Kao da ponavlja gradivo. Kao da govori sebi, a ne meni.

„Lovac zna da je lovina brža od njega i da je tajna uspjeha izmoriti je. Zna i da lovina to zna. Prvi postulat lova je natjerati lovinu da misli kako trčiš za njom, a ti zapravo, jer poznaješ lovište, ideš kraćim putem.“

Spustila je kažiprst linijom moje prsne kosti od sjevera prema jugu – od grla do zatvarača mojih hlača, a onda otvorila zip i zavukla mi ruku u traperice.

„Ukazuješ se samo koliko treba da lovina povjeruje da se umaraš.“

Mirovala je neko vrijeme, puštajući mom nemiru da odradi svoje, ali je nastavila govoriti:

„Drugi je postulat ispravno odrediti trenutak nakon kojeg više nema odustajanja. Obično je to kad vidiš da se lovina opustila, razumiješ?“

Ni ovo nije zvučalo kao da je upućeno meni, ali ja sam već ionako odgovorio napetošću koja je imala suprotni smjer u odnosu na nedavni kurs njezine ruke.

„Ako je taj trenutak dobro određen, nastavak priče je formalan.“

Spustila je rub mojih hlača i bokserica u istom potezu. Kad je kleknula na koljena, povisila je glas. Sad je, bez sumnje, govorila samo meni:

„Iskusan lovac prihvaća i prve znakove opuštanja kako bi potrošio minimum energije. Ali... tada mora biti brz i ubojit.“

Ulovila mi je pogled i zasvjetlucala emajlom svojih očiju. A onda je upotrijebila usta. Kad je sve bilo gotovo, ustala je potpuno neozlijeđena i rekla:

„Ukoliko se radi o izuzetnoj lovini, pravi lovac još uvijek ima dovoljno energije za još jedan ubojiti pokušaj.“

A onda me ugrizla za kožu na mjestu gdje se trebalo nalaziti srce.

*

„Ej ti, ne ostavljaj mi svoje biljege na vratu!“ doviknula mi je iz kupaonice poslije naše prve noći, gledajući u *ugriz* koji sam joj ostavio hvatajući gornjim zubima i donjom usnom udolinu njezine vratne vene.

Ležao sam u krevetu, ona je stajala pred ogledalom, vrata su bila odškrinuta. Vidio sam kako naginje glavu i proučava ljubavni podljevi: pokreti su joj bili zavodljivi, koketna gesta i glas potpuno su demantirali iskrenost izrečene zabrane, njezino je predbacivanje bilo hinjeno, ženstveno i nježno, ali nešto u toj mačjoj gizdavosti, u tim autoerotičnim odobravajućim kretnjama nesvjesnim mog pogleda, nešto što mi je izmicalo i što nisam mogao definirati – probudilo je nejasan osjećaj jeze. Gledao sam u tragove koje sam joj ostavio prije nekoliko sati, tek sam ih sad na danjem svjetlu vidio prvi put, bili su izraziti i jasno vidljivi čak i na daljinu, ali svejedno – nisam bio siguran ni u što gledam, niti što vidim.

Osjetio sam vrtoglavicu. Zatvorio sam oči, zora nekad puca prejako. Centar za ravnotežu ionako je smješten u uhu. Slušao sam neko vrijeme kako voda iz pipe šušti u *bijelom šumu*. Osim toga – ništa. Zamrli su svi uzbuđujući zvukovi prema kojima sam, nakon što bi proparali mrak – grabio još žešće i pravocrtnije tražeći ono mjesto istine kojeg može otkriti samo noć i njezine životinje. I našao sam ga, nekoliko puta. No svaka noć ima granice koje s jutrom postaju nepremostive.

Otvorio sam oči ponovno, ali slika mačke još se više učvrstila. Sve noćne zvjerke u Bjanki umorne su pozaspale... i one plahe i one opasne, i dozvolile joj da se opet pretvori u ženu. Ali! Njezini spori senzualni pokreti – dok se umivala, zaglađivala si kosu i dodirivala obraze nanoseći kremu za lice gotovo ga milujući, pa onda na njega stavljala i puder jastučićem od krzna koji je nataknula na prste kao lažnu šapu iako ih je time samo približila mekoj istini – sve je to svjedočilo o nekoj putenoj samougodi, opuštenom zadovoljstvu u vlastitoj koži, o izrazitoj toplokrvnosti sa samoobnavljajućim resursima. No dok sam na Šapici znao odmarati oči, pogled kojim sam pobrojao ove bjelodane činjenice bio je hladan.

Jer ta je žena upravo prekrila sve moje tragove istim malim korektorom kojim svakodnevno prekriva mane, lažira greške, zavarava svijet. I sada će, opet kamuflirana u sebe, napustiti moj stan i pripasti i opet – samo sebi. I čitavom zavaranom svijetu.

Jutro je bilo prvo, ali kad je promolila glavu kroz otvor vrata smiješeći se, na neki način već je bilo prekasno. Ja sam već prvi put pomislio da je Češirska mačka sa smiješkom, zapravo – smiješak bez mačke. Gledao sam u Bjankin vrat na kojem sam netom bio uspješno prefarban i namjesto da u sebi čujem odjeke njezinih glasnih noćnih uzdaha, svim sam se silama trudio ne čuti šapat brojnih muških glasova koji su se na istom tom mjestu, bezuspješno zaklinjali na šutnju.

Rekao sam octenim glasom: „Da te mogu prepoznati kad završiš u tuđim rukama.“ Zatvorila

je vrata tren prije, nije me čula.

Doselila je sljedeći tjedan.

Naziv domaća mačka koristi se za sve mačke koje manje-više dobrovoljno žive u direktnom kontaktu s ljudima i smatra se da su se pripitomile same, jer su u blizini ljudskih nastambi lako dolazile do plijena.

*

„Vrijeme provedeno s mačkama nikad nije potraćeno“, rekao je Sigmund Freud. „Mislim da mi je sad ovo deveti život“, rekla je Bjanka.

*

Koraćao sam prema policijskoj kontroli. Tamo sam stao u dugi red. Skinuo sam sat, skinuo sam remen, policajka me odmjerila i pogledom zatražila da skinem i cipele, pa sam ih odžnirao i skinuo i njih. Stavio sam ih u zasebnu kutiju, a nju na pokretnu traku s valjcima. Programirani na vječno okretanje oko vlastite osi, bit će na istom mjestu i za šest mjeseci i za tri godine *rulanja*.

Onda sam brzo prošao kroz vrata sa senzorima za metal. U tom okviru nitko nikad nije stajao i oklijevao. To su vrata za brze prolaskе i nagle kvalitativne pomake u jednom smjeru: s jedne strane si sumnjiv, s druge više nisi. Dok sam čekao da mi se ručni kofer pojavi s druge strane tunela, na rendgenu sam prepoznavao njegove uskomešane unutrašnje organe. Slušalice mobitela – vratne vene. Kovanice – zubi. Ključevi stana – srce. U mojoj prtljazi nije bilo ničег sumnjivog.

Ali puška na vratima iz prvog čina uvijek opali u posljednjem.

*

Šapicu sam našao jednog ljeta, vraćajući se praznih ruku iz lova. Prolazio sam svojom standardnom trasom kraj jednog grma kupina i začuo sam slabašan cvilež koji je dolazio iz njega. Nije imao melodiju: tek dva izmjenjujuća i jedva čujna tona očaja i gladi. Zavirio sam u pikavi žbun i među granama zrelih crnih bobica, koje su mi se lijepile za rukave, ugledao sam dar sudbine koji je momentalno kompletno zarobio moju usamljenu dječju dušu: bespomoćno, baršunasto mače, tako maleno da mi je moglo stati u dlan. Uzeo sam ga drhtavog u ruke, ali su se i one zatresle od iznenadne sreće i ljubavi koja me pogodila poput strijele. Bilo je toplo, nježno i bespolno kao i sve bebe, još uvijek neokaljano obilježjima i nagonima koji mušjake neke vrste razdvajaju od ženki, samo zato da bih ih kasnije mogli fatalno spojiti. U njemu je još u ritmu malog srca pulsirao samo onaj nagon s kojim je i startalo u život – onaj za preživljavanjem. Nisam mogao znati da li je ono – ona ili on. Ipak, možda zato jer je po čitavom tijelu, od glave do repa, bilo besprijeckorno bijelo, bez i najmanje mrlje, ali su mu šape na nožicama na koje se još očigledno nikad nije osovilo bile crne kao da je maloprije prošetalo po pličini tuša, prvo što sam mu rekao bilo je: „Sve je u redu, Šapice, spasio sam ti život.“ I nisam pogriješio. A ni s imenom.

Ušvercao sam je u kuću u njedrima pa joj u svojoj sobi napravio ležaj od kutije za cipele u kojoj sam držao metke za zračnicu. Istresao sam njezin sadržaj na svoj krevet, a na dno kutije stavio majicu kako bi Šapici bilo što ugodnije u njezinom ležaju. Malo sam je i pokrio dijelom rukava, ali drhturila je i dalje pa sam dignuo kutiju na radni stol i stavio je pod lampu, usmjeravajući svjetlost na Šapičino tjelešce. Činilo se da ju je isijavajuća toplina žarulje ugrijala, jer se drhturenje smirilo, ali znao sam da je gladna. Više nije cvilila, ali moglo je to biti od slabosti i ulovila me panika da će uginuti i to sad kad je već spašena, tu u mojoj sobi. Potpuno van sebe od te mogućnosti, izjurio sam iz sobe i izvršio brzu i očajničku premetačinu i mozga i kuće. Napokon sam u kupaonici pronašao bočicu kapi za nos. Odšarafio sam kapaljku s nje pa trknuo u kuhinju po mlijeko. A onda sam polako ulijevao život u svoju mačku, kap po kap, sve dok joj nije bilo dosta, sve dok – jer joj je u jednom trenu malo mlijeka čak izašlo na nos – nisam bio siguran da je sita presita.

Zaspala je, a ja sam onda dugo sjedio gledajući je kako spava u kutiji za cipele obasjana lampom mog radnog stola. Koliko je samo melema za mene bilo u toj maloj bijeloj vatici života, smotanoj u sebe na mojoj bijeloj majici.

*

Uvijek kad bih se vratio kući s nekog simpozija, pronašao bih nešto. Jučer: crna čvrsta dlaka na umivaoniku. Kratka, debela, osorna. Proučavao sam je neko vrijeme s dovoljno udaljene blizine, a onda s gađenjem primio komadićem WC papira da bih ga bacio u školjku. Kad sam podignuo dasku – kapljice sasušene mokraće. U krevetu me dočekala čista posteljina.

U noći sam se probudio i ugledao je kako spava na leđima s rukama iznad glave. Bile su savijene u laktovima i omotane jedna preko druge, kao kod bebe. Dva otvorena pazuha bjelāsala su se u tami. Niže dolje – otkriveni trbuh, izloženi znak povjerenja kao kod mačke oslobođene straha.

Nekoliko sati kasnije na pragu širom otvorenih vrata aviona stajala je stjuardesa. Pozdravila me, nasmiješila se i ljubazno mi pružila novine. Bilo je nečeg mačjeg u njezinoj pojavi. Sjao sam i odmah ih otvorio ne bih li odagnao misli o svojim strahovima, o vremenu koje je potrebno za ispravljanje pri padu, o svim vratima kroz koja sam od jutros prošao neuhvaćen, o prozoru kraj mene urezanom u vratima nad kojima je pisalo EXIT.

O Bjankinom položaju tijela jutros kad sam skinuo ruke s nje. O njezinim prstima na svojim rukama. O izreci „Treba ga zadaviti kao mačku“ koju sam samo jednom projicirao u mraku.

Onda sam utonuo u san.

Ako ste ubili mačku, možete očekivati iznenadnu sreću.

Sanjarica

NORMAL ILI SUPER

Jučer na povratku iz kina, opet – nož u vratima. Rekla sam: „Možda da ovaj uzmemo za pisma.“

No ima jutara kad se probudiš i znaš da će sve biti savršeno. Protegnula sam se pospano, iako budna tek traljavih petnaest minuta, a ne najavljivanu čitavu noć. Ipak, plavio me osjećaj da su stvari napokon onakve kakve trebaju biti. To je dakle to: stabilna veza u kojoj si sposobna prihvatiti partnerove mane, a da ti se ne sruši svijet. Pa što ako dan ne započinem četrdesetpetminutnim izvijanjem u mačku, nego petnaestminutnom igrom mačke i mišića? Šokre se spreman potruditi. Tek što sam pomislila na to, i opet sam osjetila zadovoljstvo. A postoje dobre šanse da i Babić konačno bude zadovoljan. On ionako uvijek govori da ne mogu tražiti dlaku u jajetu, ako je pilić već izašao van.

Moj pilić je već izašao iz kreveta i spustio se s Vegom napraviti kavu. Ja sam ovdje zarežala na Asku koja se pokušala popeti na krevet: „Da se nisi usudila!“ Da, jedino sam možda podbacivala u ulozu druge „mame“. Ljepotu toga da ti pas gura glavu u tanjur definitivno nisam shvaćala, ali sam barem znala što se od mene očekuje. No Kreše sad nije bilo. Zarežala sam još jednom. Aska se snuždila i povukla u kut, a ja sam se rastegnula u svom pravu na centar. A onda onaj poznati osjećaj... Pa zar opet u ljubavički vikend?

Krešo se vratio u pratnji Vege. „Mače“, rekla sam mazno, ignorirajući pesicu, „idemo ti i ja bit ludi danas.“ Pogledao me pomalo usplahireno, kao netko tko želi dobiti posao, ali nije siguran da mu je dorastao. No čim sam dodala da najprije moram do dućana jer su mi *oni dani u mjesecu*, vratila sam ga na sigurniji teren. Pružio mi je kavu i rekao samopouzdan: „Ostani ti samo tu, ljubavi, ja ću ti ih kupiti. Ionako moram prošetati dječicu.“ Poljubila sam ga. Osvojili smo vrh, pa što ako ne i onaj maloprije. Dočepali smo se prisnosti. Dr. Babić bi zapravo bio zadovoljan s nama oboma. *Nije ti život pjesma Havaja*, prisnost je bitna. A k tome idemo i u Crikvu prekosutra. I taman sam se opet zavalila i zahvalno srknula prvi gutljaj nesice, kad je Krešo dodao: „Usput ću se zaletiti i do Vlaste probati kupaće koje mi je kupila.“ Doma bih se fino ispljuvala, no ovdje nije bilo druge nego se damski riješiti gadosti. Progutala sam je.

Pogledala sam ga s blagom dozom straha. Šokre se i dalje nevino smiješio očekujući standardnu ocjenu uspješnosti za svoj jutarnji pripravač. Nešto nije valjalo, a to nije bila

kava.

Znojim se. Lako je Babiću reći: „Snježana, razumijem da ste opet *puknuli*, ali pokušajte tu i tamo prvo malo proanalizirati situaciju izvana.“ Kad tako uzdahne, pomislim da žali sebe, no kad bi on samo znao kako je teško ostati normalan pred tolikim izazovima. Njemu fali impliciranih perspektiva. Svejedno, nisam ga htjela razočarati.

Pa OK, ajmo izvana. Ležim u gaćicama u krevetu ljubavnika, on je maloprije obezgaćen i lupajući šakom po madracu tripot zaurao da me voli, ja sam uzvratno odglumila jedan, ali maestralni vrhunac, no sad će me ostaviti prepuštenu moći upijanja role kuhinjskog papira, jer će nakon što mi kupi higijenske potrepštine svratiti i do žene od koje se razvodi, ne bi li tamo isprobao gaće koje je ona kupila njemu. Prethodno je on njoj ostavio stan i auto, a ona njemu set noževa u vratima. Fali onaj za putar.

Nešto je u ovom nizu bilo krivo. OK, nije da bi se našao na Babićevom stolu kao idealni predložak za igru *Izbaci uljeza*, vidim i ja da tu ima previše pritajenih kandidata, ali nešto je iz svega toga ipak jako visoko stršalo. Jače i nepriličnije od bilo čega prethodne noći kad sam se u nekoliko navrata namjesto izbaciti uljeza jako trudila dozvati domaćina. No kad sam ga napokon detektirala, Krešo definitivno nije viknuo: „Neka igre otpočnu!“, nego da me voli, tripot *moliću*, i zbilja, zbilja, zbilja sam još maloprije bila uvjerena da bi se Babić napokon osjećao kao svrsishodno ljudsko biće.

A možda još sanjam. Zatvorila sam oči, ali kad sam ih ponovno otvorila Krešo je stajao preda mnom jednako nasmiješeno. Očigledno se pomirio s tim da danas neće dobiti pohvalu za kavu, ali i da njega to neće obeshrabriti.

„Zakasnit ću kod Vlaste, Snježka. Moram ići. Ti koristiš *Normal* ili *Super*?“

Izgledao je toliko super normalno, da je to sad već poprilično penetriralo u domenu abnormalnosti.

„Onda?“

Ovako nešto ne bi se smjelo događati nakon što maestralno odglumiš vrhunac. Trebala bih imati sve razloge da blistam. Mislim, nisam ja od onih koje su na *netu* učile prepoznavati osobnost svog muškarca po izgledu njegovog penisa, pa se kasnije udube u isti ne bi li na njemu otkrile nešto što na tipu nisu vidjele u šest mjeseci veze. „Ako mu je savijen u rikverc, znači da je nježan i usamljen.“ Ja sam imala raritetni primjerak bez ikakve sumnje, jedino što

sam u istom jutru drugi put glumila zbog njega, samo sada – *kobajagi* mir.

Pogledala sam u nacrtanu pseću kost na šalici. Možda sam ja preukočena. Jednostavno se ne znam opustiti. No čak je i Babić rekao da me ono hodanje s instruktorom joge baš neočekivano oslobodilo, a nakon što sam ga ostavila da dubi na glavi na hasuri u Indiji, i u mačku sam se izvijala nikad bolje. A i između Vlastinih noževa.

Malo sam je ipak pogodila. I dalje je računala na Krešu i njegovo *meko*, kao na rezervu koju može cimnuti kad podbace svi kršni momci na terenu. Pomisao da bi i on mogao naći nekoga, očigledno je smatrala apsurdnom. Zar njezin *flafić*? Ali kad je *flafić* pola godine nakon selidbe izgubio par kila i sreo mene, najednom je dobio na poželjnosti.

Krenulo je s porukama: KOJA JE? PRIZNAJ! PA DA JOJ JA... Tri točkice.

„Vlasta samo voli hororce.“

Ta ležernost me i nije sasvim uspokojila. A Vlasta je širila repertoar. Prijetila je raznoliko: mojim ubojstvom, psećubojstvom ili samubojstvom.

„Snješka, samo mirno“, govorila sam si. „Vidiš da postoje dvotrećinske šanse da se sve rasplete u tvoju korist.“

Varijanta da se ja nje riješim nažalost nije dolazila u obzir; ipak je ona mama njihove dječice. Ali čak bi i pesice premrle od straha kad bi se pojavila pred vratima pa udarala po njima u ritmu svog: OTVARAJ, GADE! ZNAM DA SI S ONOM KURVOM!

Recimo prošli petak. Nakon što nam je svima opipala puls, ostatak smo vikenda proveli koračajući na prstima i hraneći se zalihama. Čak ni o pokušaju pokušaja seksa nije bilo govora: činjenica da u grobnoj tišini jedem tost s kečapom od kojeg su se čak i Vega i Aska distancirale, ubila mi je sav eros. A onda smo u ponedjeljak, osim noža, s vanjske strane vrata našli i lokvicu: Vlasta nam se popiškala. Krešo me malo pridržao da ne zagazim, prislonio uza zid pa rutinskim *grifom* povukao dugu i debelu dršku. Iz njega je zračio mir čovjeka koji se i sam nagledao hororaca pa će pretrnuti jedino na najboljoj produkciji. Poslije, dok je, nakon pet izlivenih kanti vode s čepom Domestosa, čučajući brisao kućni prag, rekao je: „Shvatit će kad-tad da sam joj van dosega.“ Izmikao je krpu i smočio nogavice, pa zaključio: „Samo moram i dalje biti dosljedan u tome da je držim na dovoljnoj udaljenosti.“ Rastopila sam se od ponosa.

A sad ispada da sam ja ta koju će Babić i dalje viđati na svom pragu. Scena Kreše u

rezolutnom čučnju blijedjela je pred onom u kojoj on izlazi iz Vlastine kupaonice. Na njemu – nove kupaće. Istina, trbušćić mu je malo prekrio datulje na krošnjama palmi uz gornji porub, ali ispod se lijepo nazire brežuljčić drugog ploda koji Vlasta gleda s nemalim odobravanjem. On je pomalo zbunjen, ali po njezinom je izrazu jasno da nije iznevjerio: svi *piercinzi* na usnici joj podrhtavaju, lijevu ruku drži na izbrijanom potiljku, desnu je pružila u lascivnoj gesti dozivanja, bretelica topića spuznula je na biceps koji je zajednički trijumf osobnog trenera i *paleo* prehrane, i urezala se u tetovažu roja obdarenih kupida...

„Snježana, jesi ti *Normal* ili *Super*?“

„Nisam!“ dreknula sam.

Aska i Vega su zacviljele i pobjegle. Pogledao me kao da zbilja nisam.

„NE RAZUMIJEM ZAŠTO TI KUPUJE KUPAĆE!“

„Snješka, smiri se molim te. Kako zašto? Ja sam je zamolio. Pa trebaju mi nove za Crikvu.“

„ZAMOLIO SI VLASTU DA TI KUPI KUPAĆE, JER IDEŠ SA MNOM NA ODMOR?“

„Snježana, ne razumijem zašto si tako uzrujana. Gotovo te se plašim. Pa uvijek mi je ona kupovala kupaće. Ona zna moj broj.“

*

Babić je fino pocrnio. Živa šteta da je oženjen. No možda su u krizi, izgleda nekako izmučenije nego prije. Ili spašava brak. Da, bit će to. Kad bi moji doma nakratko potpisali primirje, svi smo jedva čekali da stvari negdje puknu i stanje opet postane normalno. Previše je to stresa.

„Snježana, o čemu mislite? Kako ste proveli odmor?“

„Bilo je divno, doktore. A imam i novog dečka. Skroz je super. Upoznali smo se na nudističkoj.“

DVANAEST BIJELIH

Objesila sam ih na vješalice koje sam zakačila na rub police s knjigama. Dame i gospodo – moje balerine. Čiste i umivene stoje uz štangu i samo čekaju da pljesnem rukama i podviknem „Plie!“ pa sat može početi. Jedino – nemamo pijanista. Pustila sam Barryja Whitea, „Changes“, tu ploču sam jednom imala, pa išla potražiti neko piće. Jedini način da se uopće prihvatim, ne peglanja tih košulja, nego čak i ideje o tome, jest da prvo nešto popijem. Jedan kratki tren dvojila sam između viskija i šampanjca. Kad je bal, nek' je bal. Čep je odletio u zrak i za dlaku promašio anđelova krila koja su visjela sa stropa, prototip kostima koji sam radila za posljednju predstavu. Predstava je bila fijasko, ali ta krila su mi bila dobra. Dignula sam čašu i nazdravila im pa okusila šampanjac. Bome – i on dobar. A ja... dame i gospodo, ja ne samo da sam dobra, ja sam vam i predobra. Evo, točno to mi je Tomo rekao jučer, i to sa suzama u očima. Aha. Rekao je: „Ti si, Suzi, predobra.“ A onda je još dodao i: „Ti si anđeo.“

E pa – Uzdravlje! Još jednom nazdravljam krilima koja u zraku vise bez prikladnog nositelja, ali što da se radi; *tko visoko leti...* pa već u sljedećem trenu uz Barryjev svodnički glas muški odmjeravam onih dvanaest košulja. I dalje su u početnoj poziciji. OK, drage moje, ako vi nećete plesati, ja ću. *Ja* ću biti vaš Crni labud, samo se moram malo zagrijati. Dolijevam šampanjac i vraćam „Changes“ na početak, *Barry dragi, i ti si White, ali si i moj, ove beživotne krpe – nisu, ali dok plešem s tobom, ja...* pogledom tražim i peglu, jer ih, izgleda, zbilja kanim ispeglati. Zar ću uistinu? Čini se da da. Svaki teatar je odgovornost, a moja najnovija uloga je, čini se, nova stara. Suzi je dobra! Gutnem još jednom, ali ono što pokušavam osjetiti jest okus te riječi. *Dobra. Dobra, dobra, dobra...* muljam je po ustima kao da je pralina koju sam izvadila iz sjajnog papirića koji ću poslije noktom izgladiti po pregibima i spremiti među svoje tajno blago zajedno sa šarenim salvetama i drvenim štapićima od sladoleda s medvjedićem na kraju. Ali *fuck!*, nema likera u njoj kad je slomiš pod zubima... a sve je to preslatko, prešećerno, sve je to jedna gorka šala; nemam više deset godina i jedino što osjećam na nepcu savršen je okus šampanjca. OK, nije ni to za odbaciti.

Mislim da sam imala deset kad sam prvi put okusila sekt. Stara godina, osamdeset i treća na osamdeset i četvrtu, tata mi je pružio čašu, a mene je opila i zanimala spoznaja da je djetinjstvo službeno gotovo. *Something new is happening in the 80's*, pjeva sad i Barry, ali onda nastavlja *Just for you but you can't get lazy...* Mislim, *lazy*? Tko ne bi bio pri pogledu na dvanaest košulja bivšeg muža. Premda – tješim se zapravo. Nema to veze s lijenošću. I

koje crne osamdesete? Tomo mi se vratio kao bombonijere iz sedamdesetih! One koje nikad nitko nije otvarao nego su samo prelazile iz ruke u ruku. S vremena na vrijeme netko bi tek promijenio bijeli papir u koji su bile umotane, jer bi se iskrzao transportom ili je već bio požutio od stajanja. Ili bi s vremenom trakice *selotejpa* odustale od njega. *Change, nothing stays the same...* pa čak i kad ne postoji početak niti kraj. Bombonijere se nisu kupovale. Bombonijere se nisu ni konzumirale. One su jedino kružile. Kao voda na Zemlji. *Change, nothing stays the same...* vrtim se s čašom šampanjca. Jednom nam se vratila ista *Rimljanka s lutnjom* koju smo već jednom otpravili u svijet, ali ovaj put u, molit ću, šarenom papiru. Progres, i to kakav. Papir je odmah trebalo pažljivo skinuti i spremiti za neku bolju priliku, a ja sam, čim sam je odmotala, znala da je to *ona*: imala je moje tragove. Kad sam, četiri godine prije, skrivena ispod stola zubima načela celofan, mama me ugledala i vrisnula kao da se *ja* nalazim u raljama smrti: „Pusti to! To nije za jelo!“ Dame i gospodo, moje labudice, Barry... kunem vam se da pritom nije mislila na kutiju. Baka je poslije uzdisala: „Dijete drago, od te si bombardere mogla umrijeti.“

Nije čudo da sam jedva dočekala šampanjac.

Natočit ću još malo i vratiti „Changes“ još jednom. Jednom sam Lei rekla da zvuči kao pokvarena ploča. Pogledala me onim pogledom – mama je poludjela. Vjerojatno bi i sad, premda se ja već dva dana relativno uspješno uvjeravam da je sve ovo zbog nje.

The key to life is your attitude / Make sure you doing what you wanna do / And watch your goals unfold right before your eyes

Plešem i dalje, a *before my eyes* – improvizirani štender s dvanaest izgužvanih košulja. Vise u mom boravku u ime... Čega? Sedam godina jednog davno zaključenog braka i onih pet poslije? Simbolika, pa još matematički egzaktna. Aha da. Čak i da ne čekaju moj konkretni tretman peglom, teško bih cijelu stvar uspjela proglasiti simboličnom; pomalo je teško proglasiti simboličnim svoje jedino dijete.

Lea ga nikad nije preboljela. Tomo ju je stoput razočarao, stoput zatajio, izdao, osramotio... ali joj još uvijek nedostaje. Toliko, da ne primjećuje da ju zove samo kad je u nevolji. Ili mu to ne zamjera. *Za Leu!* Ne zamjera mu čak ni kad se pojavi pijan pred školom i moli je novac koji joj je ostao od gableca. Da, NJOJ pripadaju ova krila, po NJOJ su krojena, na NJU sam ih pričvrstila na svakoj probi, ONA bi ih trebala imati i „za stvarno“.

Kad je prekjučer stigla njezina poruka, bila sam kod svojih. „Tata je u problemu. Daj ga

nazovi. Molim te mamice, molim te, pliiiz!!!“ Otišla sam do bara, natočila si džin i sjela za stol. Kada smo pobogu, i zašto, prestali sjediti pod stolovima? Mama me samo gledala, ali nije ništa rekla. Tata joj je pokušao pomoći. „Neka situacija s Leom?“ pitao je. „Ne, s Tomom“, rekla sam. A onda sam se ispravila: „Da, s Leom“ Da, kvragu!, sve s Tomom jest s Leom. A onda i sa mnom. Svi se njegovi problemi umnože u našem stanu i poprime XXL veličinu. Najnovije: imam dvanaest *second hand* košulja koje čekaju moju prvu ruku.

Change / I can do it, I can do it, I can do it...

Ja to mogu, ja to mogu, ja to mogu...

Pegla, dakle. Okret od trideset stupnjeva, skeniram svoj privatni disko, daljnjih trideset, novi sken i *Voilà!* Evo je na šanku među čašama. Ne znam kako se tu našla, ali teško se bilo čemu čuditi u situaciji u kojoj imam gosta koji mi nije donio *Rimljanku s lutnjom*, nego mi se, *pazvamo Barry!*, vratio sâm *Zagrebianec s violinom*. Prastar, okrnjen, načet i s vidljivim otiscima zuba. Kunem se da nisu moji. Napravio je krug i predao mi se opet u ruke. Prošao kroz moja vrata, ne u šarenom papiru, nego s hrpom prljavih i apšisalih košulja u velikom koferu. Pitanje progresu loše riješeno, i to na obje strane praga, a i ovog niza balerina. Premda je, zapravo, bila samo jedna. Kučka! Dno dna! Praznim čašu. Udahnem duboko.

Ali eto, drage moje, ja vam *post festum* nemam kao druge razvedene žene – bivšeg muža s kojim ću zauvijek imati dijete. A ne! Ja vam poslije fešte, OK – fešti... imam dijete s kojim ću zauvijek imati bivšeg muža. Glazbenika koji je bio na vrhu, ali se, hjahjah, propio. A ja mu opet perem i, čini se – peglam, jer je prekjučer, nakon što me dugo gledao pogledom od mutnog stakla, zabio glavu u dlanove i zajecao: „Pružila mi se prilika, Suzi. Pomozi mi, molim te... Nemam nikog osim tebe i Lee. Neću zasrat ovaj put.“

Change / He can do it, he can do it, he can do it...

Čini se i da je izjava ipak imala dovoljan emocionalni naboj, jer sam ga pustila u stan. Mila majko, mila bako: ako od ičega, od *te* sam bombardere mogla umrijeti. Rekla mu nek' skine sve sa sebe, a nakon što je u kupaonici oprao octeni miris, ja sam izvadila dlake iz mrežice odvoda. Uglavnom – ni dva dana poslije – i već ga spremam za niz jeftinih gaža u nekoj prčvarnici sa živom glazbom. Još samo gut, dva, i uzet ću i prvu košulju u ruke. Položit ću je na dasku nježno, rastvoriti je – desni rukav lijevo, lijevi desno... moći će me zagrliti ako poželi. Prvo ću ispeglati unutarnju stranu ovratnika pritišćući vrhom pegle, pa čitavu kragnu, pa ću tu košulju ponovno uzeti u ruke i presložiti je tako da mogu ispeglati jedno

rame, pa drugo... to su ta nepisana pravila, tako je mamu naučila baka koja je cijeli život govorila *bombardera*, tako je mama naučila mene, ja znam kojim se redom peglaju muške košulje da kasnije izgledaju perfektno, nisam zaboravila. Ponovila sam to milijun puta i sada ću samo milijun i prvi navući košulju na dasku jer je došao red na leđa. I njih ću prvo poravnati prstima, a tek onda zapeglati pod parom... onda slijede rukavi, manšete ću samo ovlaš, gotovo se i ne gužvaju, i kad završim s njima, kao zadnje ću, s najvećom pažnjom i brižnom obradom oko gumbića, ispeglati i prednjice. I onda još jedanaest puta tako, u istom cugu, onako kako sam ga nekad spremala na svjetske turneje s orkestrom.

Dobro. Definitivno je vrijeme za novi glazbeni odabir – uz peglanje ipak ide nešto mirnije, iako Barryja ne kanim mijenjati. Puštam „Which way is up“ pa se saginjem i uključujem utikač u utičnicu. Eto ga – „Plie!“, i još moj. Dok čekam da se pegla zagrije, destilirana voda u spremniku oglasi se malim „puč“. Zvuk čepa – to traži još jedan gutljaj! Ne, to i opet traži – do dna! Mislim, što drugo. Moj muž... bivši muž, koji je izbačen iz *njezine kuće* jer pijan nije dobro skrbio o posinkovom maltezeru pa je ovog po asfaltu rastrackao neki jureći auto, sada u ovom milijunskom gradu u kojem je rođen i odrastao – nema kamo nego MENI. E pa, žao mi je, ali MENI to zvuči kao „Which way is down“, a ovu stvar ću prebaciti. Prespora je ipak.

Evo, ovo je poletno, uz ovo se opet može plesati. Kreću uvodni taktovi, a ja već plešem uz njih, Bože... ovo je tako dobro, tako zarazno, to je ta ploča, Barry još ne pjeva, još uvijek samo govori, sada on meni, ispovijeda mi svoju povijest... našu povijest, prisno i sugestivno, glas mu je gust i dekadentan kao čokolada, da dragi, tako je *We got it together, didn't we / We've definitely got our thing together don't we baby / Isn't that nice...* osjećam se kao priključena na izvor neke tamne energije, endorfini se luče, njišem se zatvorenih očiju, ritam pjesme se ubrzava, uzbuđenje raste, iščekivanje raste, sve ovo vodi nekamo, još malo i puknut će kao čep, još malo i zapjenit će se, prelit će se, razriješit će se... još malo i zapjevat će, samo što nije, evo ga... *My first, my last, my everything...*

Plešem s vrućom peglom: *Jednom sam imala muža / Zaljubio se u mlađu i ružniju / Balerina iz iste kuće la-la-la / Još sam ga godinu dana „prala i peglala“...*

Ide mi. Super mi ide. Puštam i paru. To! Pjevam dalje u nadahnuću:

Poslije je odselio u kuću koja je bila „njezina“ / Njezina / Lea tamo nije smjela ni doći / Skoro ga nikad nije viđala / Ali što mi je ono prekjučer rekao / Izbacila me van, primi me k sebi, ti si moja jedina...

Odlazem peglu na dasku i skidam prvu košulju s vješalice. Primam je za ramena, Tomo! Zanimam. Gleda me ozbiljno. Tomo moj... došao si kući. Bože kako volim to tvoje violinsko rame, ove tvoje violinske prste, ruku koja viri iz snježnobijele manšete... primaš njome moj desni dlan dok me drugom obavijaš oko struka, vodiš me, kako samo znaš voditi, Tomo moj, plešemo, gledam te u oči... imaš ukusa, imaš stila, klizimo, negdje u pozadini čujem ritmično *You're, you're all I'm living for, your love I'll keep forevermore...* ali nadglasavaju ga violine, prepoznajem Brahmsa, valcer, plešemo, plešemo valcer ti i ja, Barry nestaje u povijesti, *mi* smo par, lijep, mlad, viđen, *mi* kružimo sobom, *mi* letimo. Čekaj Tomo, stavit ću i krila.

Dovlačim stolicu pod krila, penjem se na nju, zaljulja me dubina drugog smjera, poolakoo Suzi!, ne padamo nisko, idemo jedino *up*, uspijevam ih skinuti. Moja ste ipak! Navlačim na ruke rastezljivu gumu koja mi ih drži na leđima i vraćam se Tomi, violinama, Brahmsu... još jedan okret, još jed...

Na vratima stoji Lea. „Mama! Opet si pila!“

SAMO SUPTILNO

Što kako sam? Slomljeno, kako bih bila. Duj me ostavio prije dva mjeseca. Bar je Iva bila tu. Mislim, prije si je bila onak? – OK s Dujom, ali iako brije po tim nekim svojim *mambodžambo* učenjima, zna ona biti i skroz objektivna. Recimo, kad bih rekla da ne razumijem kako mi je mogao blokirati i pozive, k'o da sam ono... *neznamnijašto*, pa bar sam ja suptilna i nježna, Iva bi odmah rekla: „Duj je najobičniji splitski mandrilo koji nikad nije ni zavrjeđivao tvoju profinjenu dušu.“ Eto. Žena jednostavno zna reći bobu pop, a popu bob tako da ti je odmah sve jasno. Ja bih samo kimala glavom, plakala i osjećala se uzvišeno. A onda bih je oko tri ujutro nazvala opet, jer bih zaključila da je vrijedan svakog popijenog apaurina.

I sad ne znam ima li ona nekih svojih problema ili što, ali u jednom času mi je rekla nek' si pojačam dozu čegagod da pijem, a prošli put kad smo se vidjele jedva da sam uspjela zaustiti o svojoj suptilnosti i blokiranim pozivima, a ona pukla. Skroz! Da nek' ga onda vratim uz pomoć bijele magije, kad sam već tako manita. Što znam da ne znači suptilna. I još da ona ima neku babu koja mi može pomoći, pa nek' samo donesem petsto kuna i jedne Dujine gaće na seansu i problem napokon riješen. Ja sam onda rekla da kojim slučajem imam pristup njegovim gaćama, da mi usluge dotične gospođe ne bi niti trebale. *Dobro! Dobro!*

U narednim je danima izuzela Duju, njegove mudante, a malo i sebe iz procesa potpore. Nije me zvala čitav tjedan, ali mi je ipak svakog jutra slala po jedan članak iz serije „Kako ćete sami preboljeti ljubavni slom / sedam koraka koji moraju upaliti“. Jutros sam primila šesti. A popodne, dok sam opet malo pročitavala prvi, te metode samopomoći koja počinje s „Prihvatite svaki poziv na druženje koji vam se nudi“, zazvonio je mobitel i *etogac!* – moja Iva. I kad je zakliktala: „Bejbe, idemo ti i ja dalje. *Sky is the limit!* Večeras si kod mene na dočeku, nećeš valjda u Novu ući sama“ – ja se osnažena svim tim pristiglim materijalom i ganuta njezinim pozivom, nisam zaustavila plakati pol sata. Jer ono... trebala sam večeras biti s Dujom.

No onda se u meni ipak probudio, kako se ono reče – dišpet. E ne'š! Da će meni tu neki TBF-ovac složiti „Kraj svita“ na početku godine. Neće ić'!

Nalakirala sam nokte, nabacila haljinicu, kaputić i štikle, i sjela u auto. Bila sam na rezervi s benzinom, ali – prvi korak u trećoj brzini... to mi je dalo i krila. Pa da čujem, što je ono drugi korak? Aha. „Postavi si jasan i blistav cilj.“ Sve jasno! Grad okupan svjetlima. Moj cilj – Ivin

stan u centru, a tek tamo sve blješti. Ali dok sam vozila prema Ivi, počeo mi se vraćati Duj. Tko zna gdje je on sad?

Mislim – gdje je, gdje je, s nekom koju razumi, ae. Ili je to ipak – „ea“? E to treba moć razumit, to. „Ae, ae“... misliš da si u stabilnoj vezi, a on ti da nogu i još te blokira jer ti možda imaš što za reć’. Artikulirano. I zamijeni te drugom. Sad joj sigurno pušta „Dalmatino povišću pritrujena“, a ja sam guglala što to znači. Godinu dana sam na YouTubeu samo klape slušala. Znam riječi svih pjesama, ček kako ono... „na na na na na na na“, aha, „slomit će se od nevere“. Al’ briga njega što sam ja tu u nevjerici slomljena, on sad NJOJ govori kako će je na lito odvesti u didovu kuću na Braču. Ruina, a ne kuća! Na moru, aha! Nek’ se samo nada sponzoruša, ići će na plažu autom – Nerežišća su joj na moru, jednako kao i njegov Jarun tu kraj katedrale.

A da se popnem gore i bacim s tornjeva? Mislim, JA sam trebala biti na Jarunu večeras. Ali ček malo, zašto JA i ne bih malo otišla do Jaruna večeras? Tko mi brani? Kaj je to... neki njegov k. č. u k. o. Podstrana? Ok, zakasnit ću mrvicu, ali Jarun je ono – praktički tu: petnaest kilometara tamo, petnaest ‘vamo... skoro pa usput, k’o da malo dulje tražim parking. Osim toga, gdje piše da žena na putu prema cilju ne može napraviti jedan krug oko jezera?

I taman sam ostavila tornjeve iza sebe, ono... dobro da sam se urazumila, mogla sam se još i slomit..., i pustila si *Šufit*, kadli – zvoni. Iva. Da di sam. Onda sam joj najmirnijim glasom na svijetu rekla da sam zaboravila tiramisu kod kuće i da se sad vraćam po njega, ali uzrujala me, uf, bolje da ne kažem kako. Mislim, naravno da nisam napravila taj tiramisu, pa treći korak koji mi je poslala bio je: „Hranite se zdravo.“ A, sad će se još čuditi kad ne donesem energetske bombu na taj tulum. Mogla sam je zamisliti.

A bome i Duju koji sprema romantičnu večeru. Ono, lignje s bobom ili neku sličnu perverzariju. Fuj! Mater bi mu se prekrížila i livom i desnom da ga vidi. Kod nje se ne diže od TV-a ni po čašu vode. Ali kad treba zbariti neku, e onda će valjda šaltati kulinarske programe. K’o da sama nisam vidjela. Taj će ti pričati o gustoći uja i sljubljavati ga s petrusimulom, k’o da mu rođena baba, ona u Zagori, kad joj dođeš u goste ne kaže: „Ma što si izila, govno si izila.“ Časna riječ, kad sam se svega sjetila, došlo mi da mu bacim te lignje u glavu skupa s popom. Bobom.

Ali onda sam ušla u njegovu ulicu i – jao! Kako me odmah sve podsjetilo na nas: kontejner za smeće, izlaz iz atomskog skloništa, tabla staračkog doma u prizemlju. Srećom sam se odmah

sjetila četvrtog koraka: „Kad vas na putu prema cilju zaskoče uspomene, fokusirajte se na ono što vas grije i svijetli u sadašnjosti.“ Pa sam se, čim sam se parkirala, odmah počela fokusirati na Dujin osvijetljeni prozor na prvom katu. Bila sam super, praktički nisam pogled skidala s njega. OK, sve dok me nije počeo smetati led koji se lovio po staklu. Onda sam upalila auto i pojačala grijanje. Ugasila – i rezerva je bila pri kraju.

Što sad? Čekam. Smrzavam se. Palim. Ignoriram Ivin poziv. Gasim. Čekam. Smrzavam se. Palim. Ignoriram Ivin poziv. Gasim. Čekam. Smrzavam se. Palim. Isuse, ta žena nije normalna, kad ona zapne tu Bog ne pomaže! Sludit će me skroz! Isključila sam mobitel.

Neka ekipa približavala se Dujinoj zgradi noseći pladnjeve. Čula sam spominjanje *francuske* salate; ajme, koji luzeri, ni „p“ od profinjenosti. Prije bih crkla nego tako dočekala Novu. Srećom pa sam ja suptilna. Okrenula sam glavu od njih i nastavila fino sjediti i gledati Dujine prozore, jedino, postalo mi je jasno da od sadašnjosti ne razumijem ništa. Moram unutra!

Samo kako? Mislim, ne mogu mu pozvoniti; još će pomisliti da nisam normalna. Moram pričekati nekog s kim ću ući. Evo je; neka cura, bez pladnja. Garant joj dečko sprema večeru. Izjurila sam iz auta: „Dobra večer“, „Dobra večer (crkni)“, ona zvoni, ja kao tražim ključ, ulazimo obje. Ona je ostala čekati lift, a ja sam se popela do Dujinog stana. Prislonila sam uho na vrata. Nije se čulo ništa, ali teško je reći – iz staračkog u prizemlju je dreždio tulum. Luđaci, trebalo bi im muriju pozvat’.

Prislonila sam uho još jednom. Ništa. Pa naravno, oni su vjerojatno već kod deserta na sofi, a ja tu stojim ispred protuprovalnih vrata. Ali onda sam ugledala druga, ostakljena, koja vode na ravni krov garaža. Peti korak! „Nikad niste pred zidom, uvijek postoji i drugi put. Zakoračite na njega uspravni.“ Zakoračila sam i zapela petom za žardinjeru. Odoše najlonke. Kad sam ustala i pogledala gdje sam, momentalno sam potonula opet: iz vizure ceste bila sam izložena k’o na pladnju. Čučala sam i disala neko vrijeme, ali cilj je cilj, nema odustajanja.

Počela sam se polako prikradati u sagnutom položaju. Iznad mene milijun zvijezda i cca. pedesetak *loggia*. Pa tko god da izađe po onu *francusku* koja se tamo hladi ili *zapaliti jednu*, imat će spektakularni prizor i prije vatrometa. Novu ću još dočekati u lisicama. Isuse, ta Iva – na što ona mene nagovori. Još će ispasti da sam htjela kroz prozor provaliti u nečiji stan.

Došuljala sam se pred Dujin prozor, ali taj je bio u mraku. Ispod onog osvijetljenog nije bilo

garaža. Tu ispred mene je prestajao krov i počinjao drvored. Stajala sam na rubu i gledala u krošnju lipe. Nudila mi se. Nek' se primim za ovu granu pa s nje prebacim na drugu. Uzdahnula sam. OK, šesti korak: „Bavite se tjelovježbom, to godi i tijelu i duhu.“

*

I sad, što kako sam? Slomljeno, kako bih bila. Novu sam dočekala u Traumi. Prijelom podlaktice. Doktor je bio Dalmoš. Dok je gledao rendgen, pjevnušio je: „Privila se teška grana, slomit će se lalalala.“ Ujutro je od Ive stigao sedmi korak: „Ako baš ništa ne upali, potražite stručnu pomoć.“

A Duje? Gad! U onom jednom kratkom trenu dok sam visjela na grani, vidjela sam ga na sofi s upravljačem u ruci. Na ekranu ispred njega neki kuhar je spremao lignje. Al' punjene!

SILBER

Tata je posadio taj bor kad mi je bilo deset. Prije toga bor je više-manje neuspješno odglumio božično drvce. Jest bio drvce, ali i manje od toga. Bilo je to najmanje drvce na svijetu. I najružnije.

*

Naše porodično stablo u mom sjećanju nije veliko. I mama i tata rano su izgubili svoje. Na bake i djedove nemam vlastitih uspomena. Nitko od njih mi nikad nije pričao priče. Priče mog djetinjstva bile su – o njima. Moji su preci bili heroji ponikli u neimaštini i gladi, ali – nisu se dali. Često su mi te priče pričali za stolom, ne bih li, udubljena u njih, smetnula da – jedem. U predasima između rečenica o svojim roditeljima, moji su meni nutkali *još jednu žlicu*: „Za maaamu“, pa: „Za taaatu“, pa: „Pa još jednu za maaaamu“, i onda: „Opet za taaaaatu.“ Lista onih za koje bih mogla jesti iz ljubavi, nije to bila. Iscrpila bi se u prvom „za taaaaatu.“ No ja sam se ipak, s izrazom lica kao da gutam mlijeko koje se ukiselilo, silila na tu *još jednu žlicu*. I ptičjeg mlijeka ako poželim.

*

Kad je moja kći imala pet godina, pred Božić sam joj rekla samo da smisao nije u darovima, nego u darivanju. Iskoristila sam taj trenutak i da joj kažem da puno djece u svijetu umire od gladi. Bila je neutješna. A onda se rodila nada. „Neka ta djeca dođu mom djedu i baki.“

*

Osim onih realnih legendi o mojim precima, mama bi često pričala i kako su me kupili od *Cigana*. Priča je bila uvijek ispričana s puno detalja, ali u skraćenoj su verziji ti veseli ljudi prolazili ulicom i ponudili me njoj i tati „za male pare“, a oni su se, kad su me vidjeli takvu neuhranjenu i „svu nikakvu“, smilili, i – „eto te!“. Igra je bila prešutna, jednako kao i ona druga, moja, u kojoj ja odijevam njezinu dugu spavaćicu i prevelike štikle, pa vrteći se na

klimavim nogama glumim mladenku u naručju imaginarnog mladoženje, a moja mama glumi moju mamu, pa uzdiše, krišom briše suze radosnice i divi se mojoj ljepoti. Mama je često je kvarila moju igru. Loše je glumila. Nekad sam bila gotovo sigurna da je njezina suza prava, ali pravila sam se da to ne primjećujem. Netko mora biti i odrastao.

Usprkos tim visokim petama, njezina je priča bila klimavija od moje. „Crna kao *Ciganka*“ i sama sam oduvijek vidjela ono što bi svi drugi izgovarali čim bi me ugledali. Na svakom pravom vjenčanju ili poslije sprovoda na koji me se ne bi vodilo, ali bi me ipak snašle karmine, poslije bi me se dočepala neka tetka ili strina i rekla mi da sam *pljunuti otac*. Gadjlivi izraz ispunio bi me nelagodnom. Njegovo značenje – ponosom.

Maminu igru odigrale smo nebrojeno puta. Postojala je i dorađenija verzija u kojoj me ona i tata nisu kupili, nego su čak dobili novce („dosta novaca“, znakovitim glasom) da me uzmu i tako riješe one drage ljude „ovakvog tereta“ (još znakovitijim). No ma koju inačicu priče da mi je ispričala, ja sam svoju ulogu uvijek odigrala besprijekorno. Bila sam prestravljena. Nijednom nisam pokvarila igru. Netko mora biti i odrastao.

*

Ponekad i sada igramo tu igru, mama i ja. Sa svojom je kćeri nisam odigrala nikad. Moja kći ima dvanaest i njoj svi govore da sam ista ja. Ponekad mislim, možda ju je njezin tata zato ostavio. Povremeno mi za nju daje *silne pare*. Ne rušim legendu o njemu, a ne pričam joj ni priče o svojim roditeljima. Ona je odrastala uz priče koje su joj pričali djed i baka. Uglavnom su bile o meni.

Ono što priče ne kazuju: kako su me štedili sprovoda, moja prva trauma iz djetinjstva povezana je s jednim vjenčanjem. Nerealiziranim. Mojim. Kad mi je mama rekla da se neću moći udati za tatu kad odrastem. Plakala sam grčevito. „A ako ti umreš?“ „Ni onda.“

Mamu sam voljela baš kao i sva djeca. Najviše na svijetu.

*

„Mama, a ako ti umreš, hoće li me tata uzeti k sebi?“ pita moja kći.

„Ne brini, neću umrijeti.“

„Kada ću ga opet vidjeti?“

„Skoro će Božić“, kažem tiho.

Gladna djeca u svijetu, moja kći... A ono maleno božićno drveće je bilo najveća pljuska u mom odrastanju.

*

Te zime, kad sam imala deset, i prvi su susjedi imali bor u kanti. Njihov je bio daleko veći. Družila sam se intenzivno s djevojčicom iz kuće preko ograde. Kasnije sam je *prerasla*, ali tada je u svemu bila bolja od mene. U svojoj je sobi imala fototapete. Kao: pješćana plaža s visokim palmama koje se savijaju nad žalo, pa onda u drugom planu visoko tirkizno more, i iznad njega pod stropom – modro nebo. Ako sam nešto željela u svom djetinjstvu, bile su to tirkizne fototapete s palmama. Sve do te zime kad je tropski prizor postao lanjski snijeg, a bor moje prijateljice objekt mojih želja za pod bor.

Naš je bio razočaravajući. Čak i u odnosu na njegove prethodnike koji nisu imali korijen, ali kojima je trebalo odrezati vrh kako bi, jednom osvojeni i podboltani klinovima, stali u dnevnu sobu. Čim su ga mama i tata uvukli u boravak, kao i uvijek zajednički pogubljeni oko iste vizije, ja sam počela grčevito razmišljati kako da spriječim da mi prijateljica dođe u posjet prije Tri kralja. Kako da je privremeno izgubim? Kad znam da je mogu izgubiti jedino izdajnički osvijetljena srećom.

I ovaj je bor, naravno, bio osvijetljen lampicama. Bile su spojene serijski: kad bih olabavila jednu, ugasnuo bi cijeli niz. Nekad sam se tako igrala sama sa sobom. Pokušavala namjerno zaboraviti koju žaruljicu sam odvrtjela s grla pa je onda pronaći. Ne bi mi uspjelo. Zaboraviti je.

Tata je lampice uvijek postavljao prve. Dok na granama još nije bilo ukrasa koji bi mu smetali. Zlatne i srebrne kugle tada su bile od lomljivog stakla i služile kao sezonska ogledala mog napuhanog oduševljenja. Kad bi se neka razbila, žalili smo za njom. No ovaj je bor bio toliko „sav nikakav“, da je te zime i dobar dio ukrasa ostao neiskorišten u kutiji.

Ni vrh mu nismo stanjili, pa je zato ostao i bez zlatnog koji bi mu dao barem malo veličine,

jer nije se dao nataknuti na zadebljalu granu. Znalo se da ćemo ga posaditi u vrtu, i tata je rekao da bi mu rezanje vrha moglo naškoditi. Promijeniti mu smjer, pa će rasti nakrivljen. Sjetila sam se onih visokih nakrivljenih palmi u sobi s bijelo oličenim zidovima i kao da je netom razbijena staklena kuglica završila u mojim ustima. Okus srama koji je trebalo progutati. Jednu žlicu za maaaamu, drugu za taaaaatu. Za neotplaćene masivne regale od punog drveta na koje je mama pobožno poslagala miljeiće od čipke. Za sve te tapete u stanu koje je tata sam lijepio odjeven u radni kombinezon, a pogotovo za ove u „primaćoj sobi“ u koju ćemo sutra-prekosutra primiti susjede čestitare. Bile su tamnobež, s gustim uzorkom od istog tamnosmeđeg malo ispupčenog ornamenta koji sam nekad vidjela kao krošnju, drugi put kao korijen, ali je uvijek pečatio moj stid.

Te linije i vitice koje moj kažiprst i danas zna napamet, ali tada sam poželjela pobjeći u šumu ogoljene bjelogorice iza naše kuće. Nisam. Pristupila sam kićenju bora, ne remeteći niti jednom riječju glasni ushit svojih roditelja. Oko pravilnog rasporeda njegovih grana. Oko nikad ljepšeg mirisa. Oko dobre cijene za koju smo ga dobili. Ukrase sam vješala gadjljivo, muzgavim prstima. Car je bio gol, ne samo zato jer su mu halje i dragulji ostali u kutiji, a na glavi nije imao šiljatu krunu. Car je bio gol, ali ja sam šutjela o tome. Netko mora biti i odrastao.

Prošla su Tri kralja, moji su s cara poskidali nakit dok sam bila u školi, i tata ga je posadio uz potporni zid u povišenom dijelu dvorišta, u malenoj betonom ograđenoj gredici. Zemlju je dovezao iz šume.

*

Prolazile su godine, a bor je, baš kao i sve drveće na ovom svijetu, rastao neprimjetno. Ne sjećam se kada je prerastao kuću, ali uzdizao se pritisnut uz taj zid, a to je s godinama sve više tištalo mene. Postala sam trajni i nevoljki svjedok sve većeg nerazmjera između velebnog stabla i površine koju smo mu, ne gledajući vizionarski u budućnost – davno namijenili. U koju je, nemajući bolje, moralo pustiti svoje korijenje. Okretala sam glavu i od tog prizora i nelagodne slike koja se ukorijenila u meni, na kojoj suspreže svoj korijen u plitkom tlu. A onda bih, gledajući u drugom smjeru, kako svojim debelim moćnim vrhom nadvisuje krov naše trokatnice za trećinu svoje visine, znala pomisliti da je sigurno baš zbog toga inatljivo slijedio svoju unutarnju prirodu, a ne neke standardne zakone Prirode iskazane omjerom kol'ko korijena – tol'ko stabla. Da je baš zato čitavog sebe i dao u stablo.

U rast prema gore. Znala sam pomisliti: „Što ako padne?“

Susjedov se bor osušio nakon nekoliko godina.

*

Prošle sam godine vidjela jednog starca kako se klimavo i sporo uspinje uz naše brdo. Zastao je uz ogradni zidić kuće na dnu ulice. Stajao je dosta dugo pridržavajući se za njega, a ja sam gledajući s visine, i na tu prilično veliku udaljenost vidjela kako drhturi. Zazebla me ta slika, jako, i pomislila sam se spustiti niz cestu i vidjeti je li sve u redu s tim čovjekom. A onda sam shvatila – pa to je tata.

Stalno govorim da sve lošije vidim, ali na blizinu. Kažem i da mi je vid na daljinu ostao jednako besprijekoran. Ne lažem kad tako kažem. Kuća na dnu ulice nije susjedna, već daleka kuća, i ja sam onda, gledajući u tatu – gledala na blizinu. Najveću moguću. Jasno da ga nisam prepoznala.

*

Tata je ove zime Novu godinu dočekao u bolnici. U predvorju je bio plastični bor bez mirisa, ispod njega sveta obitelj od tvrde plastike. Proučavala sam je čekajući liječnika. Nije se činila disfunkcionalna, ali uvijek me mučilo ono pitanje tate. Mali Isusek pak nije imao glavu.

„Rekao sam vam već jučer, treba vremena, operacija je bila teška“, rekao je liječnik kad se pojavio. Lampice iza njega veselo su titrale. Jedna na žici bila je mrtva, ali to nije naudilo živosti niza. Otišla sam u sobu u kojoj je tata ležao žicama prikopčan na aparate. Bio je toliko mali da sam ga mogla uzeti u krilo. Bio je toliko mali da sam ga mogla iznijeti iz sobe i položiti u one jaslice, pod bor. Bio je toliko mali da... nisam mogla napraviti ništa. Ni on se nije micao. Samo su me iz njegove jako male glave gledale velike oči. Prepoznaju li me?

*

Moja je kći rođena u istoj bolnici u koju moj tata posljednjih mjeseci odlazi jako često. Kad je imala četiri godine, i ona je drugi put neko vrijeme ležala tamo. Sve je bilo jasno, doktor nije

govorio u zagonetkama, jedino nitko nije znao zašto se djevojčica, poslije *lakše operacije*, danima nije dala skinuti s infuzije. Nije bila prikopčana, a i boca na stalku s kotačićima ispod kojeg je spavala i kojeg je zvala „moje drvo“ je bila prazna, ali tu se nije dalo ništa. Već potpuno oporavljena, *špartala* je po svim sobama i bolničkom hodniku, i vukla to upitno stablo za sobom, toliko prirodno i spontano, kao da je i ono njezin anatomske dio. Kako sam morala raditi, veći dio dana je tata bio s njom. Sestre su pričale da bi ga, čim bi se pojavio na vratima odjela, „mala uključila u svoj sistem“, a ja bih ih nalazila kako tumače čudnim putevima bolničkim, tako čudno sklepani i povezani u jedan živi organizam. Ona je uvijek žustro prašila naprijed, a on ju je poslušno slijedio i vukao njezino drvo s praznom bocom za njom, pridržavajući gumenu cjevčicu. Na njezinu je nadlanicu bila zalijepljena flasterom, nije ulazila u krvotok. Ali krv nije voda.

*

Otkad je tata u siječnju došao kući, za objedima mu nutkamo *još jednu žlicu*. „Još jednu za mene, deda“, govori moja kći.

*

Bor je sve do jučer bio star, jer sam već i ja. Tata, koji je sam izbetonirao potporne zidove u dvorištu i dovezio zemlju iz šume u tačkama, sad je bolestan starac. Posljednjih mjeseci rješava stvari, vidim to, ništa ne komentiram, ne pitam, samo žvačem slomljeno staklo.

Jučer je naručio ekipu profesionalnih rušitelja drveća, a i on je odjenuo radni kombinezon. Bor je sasječen i poklonjen susjedi za ogrjev. Kad sam uparkirala u dvorište, nisam se mogla pomaknuti. Ali nisam rekla ništa. Nisam htjela svojim „emotivnim problemima“ opteretiti nekog tko želi ostaviti što manje problema iza sebe, da bi meni olakšao. Ni mami nisam ništa rekla. Tuga djece uvijek se prelije u majčinu tugu, to je povratni odnos krošnje i korijena – koliko tuge u krošnji, toliko u korijenu.

Pobjegla sam u hlad i zaborav bjelogorice. Navečer sam otišla po kći u školu. Kad sam ponovno parkirala u dvorištu, rekla sam, kao usput: „Djed je srušio bor.“ Onaj izraz „nož u srce“... nije to bez veze. Već znam kako izgleda na licu mog djeteta. Okrenula se prema praznom mjestu i zaridala bolno. Ponavljala je: „Zašto, zašto, zašto... ste to napravili?“

Bila sam dovedena do zida... s druge strane.

Grčila sam je preko ručke mjenjača i podignute ručne. Ne znam koliko. Dugo. Iz auta sam je izvela podupirući je kao bolesnika nakon *teške operacije*, a onda smo opet dugo stajale zagrljene, u sjeni nepostojećeg bora. I tako je već pao mrak. Plakala je i kad sam je uvela u kuću. *Plać je plać, a mač je mač*. Na koncu je probuđena mama izašla iz svog stana. Je l' moguće da ja na njoj ona ista spavaćica u kojoj sam se sretno udavala? Rekla je: „Zašto Nina plače?“ Rekla sam kratko: „Zbog bora.“ Mama me pogledala i tiho rekla: „I ja. Cijeli dan.“

A onda se pojavio i tata. Vidno je ostario od popodnevne akcije rušenja. Preda mnom je, u preširokom donjem dijelu pidžame na tankim nogama, stajao nejak starčić koji još i slabo čuje pa mu sve moramo ponoviti još jednom, glasnije. Rekao je drhtavo i jedva čujno: „Tko je ljutio moju djevojčicu, da mu ja pokažem“, a ja sam snažno i glasno, kao da sam zavirila pod flaster i vidjela ranu na koju ću se poštoto naviknuti, rekla: „Nina plače zbog bora.“ Pa je zasuzio i on. Drugi put u životu vidjela sam svog oca plakati. Prvi put kad mi je pričao o svom mrtvom ocu, a da me nije zabavljao nad tanjurom. Tada sam jedva preživjela. Drugi put je ipak lakše.

Gledala sam ih musave, sve troje. Jedino ja nisam plakala, netko mora biti i odrastao.

Ali sam morala obećati svojoj kćeri da će iz sačuvanih grana našeg bora izrasti isti takav. Lagala sam. Rekla sam joj i da ćemo to sutra obaviti nas dvije. Pitala me onda koliko će to trajati, da naraste jednako velik, isti, a ja sam rekla: „Deset godina.“ Lagala sam opet, lagala sam koliko je bor bio dug i širok. Deset godina, završtala je. I opet zajecala. Za nju je deset godina čitav život. Onaj njegov dio kojeg se ona sjeća i pamti. Onaj vidljivi dio od korijena do vrha.

Jutros sam se spustila u dvorište da vidim gdje ćemo „posaditi“ tu granu. Vani sam našla mamu. Rekla je: „Sad je ostalo sve golo oko tog debla, samo zemlja i prašina, trebali smo rušiti u jesen, pa prekopati i posaditi nešto, ne ovako, bit će ružno i golo čitavo ljeto.“ Govorila mi je šaptom, tata još spava. Sjetila sam se palmi, ali nisam zaplakala.

Netko mora biti i odrastao, mama.

Suzana Matić

Rođena 1970. u Mainzu (Njemačka). Odrasla i školovala se u Zagrebu, gdje je završila Arhitektonski fakultet. Priče objavljivala u *Večernjem listu*, *Zborniku trećeg programa*, *Književnoj republici*, *Fantomu slobode* te *Zborniku gornjogradskog književnog glasnika*, a pjesme u časopisima *Poezija*, *Artikulacije* i *Zarez*. Višekratno čitana u emisijama na Trećem programu Hrvatskog radija. Tekstovi su joj prevedeni na engleski u časopisu *Relations* i *Underpass*. Danju radi kao projektantica. Noću piše.

Priča „Jer ja to zaslužujem“ ušla je u uži izbor za nagradu Karver, međunarodnog natječaja za najbolju kratku priču, čiji je organizator festival Vranac (Podgorica, 2015). Priča „Zalogaji“ bila je druga na međunarodnom natječaju za najbolju kratku priču Lapis Histriae (2017). Priča „Z kao Željka“ ušla je u uži izbor na natječaju za najbolju kratku priču u organizaciji Festivala europske kratke priče (Zagreb, 2017). Priča „Narast će“ ušla je u uži izbor na natječaju za najbolju kratku priču Zlatko Tomić u organizaciji Književnog kruga Karlovac (2017). Priča „Ali razvit će se još“ bila je treća na natječaju za najbolju kratku priču u organizaciji Gradske knjižnice Samobor (2018). Priča „U ime oca“ ušla je u uži izbor na natječaju za najbolju kratku priču u organizaciji Festivala europske kratke priče (Zagreb, 2018).

Objavila: *Samosanacije* (proza, 2012; srpsko izdanje 2015), *Koliko sam puta okidala s boka* (proza, 2015), *Drugojačija* (poezija, 2016), *Ne nagingi se unutra* (proza, 2017), *Usnena predaja* (poezija, 2019), *Leglo* (priče, 2022).

Biblioteka Online

knjiga 276

Suzana Matić

NE NAGINJI SE UNUTRA

drugo izdanje

© 2025 **Suzana Matić**

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2025

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Krešimir Pintarić

Glavni urednik

Krešimir Pintarić

Urednik

Davor Ivankovac

Fotografija

Pixabay.com

Objavljeno

24. kolovoza 2025.

ISBN 978-953-374-365-3 (HTML)

ISBN 978-953-374-366-0 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-374-367-7 (PDF)

ISBN 978-953-374-368-4 (MOBI)

Prvo izdanje

Hena com, Zagreb, 2017.

Knjiga je objavljena uz financijsku podršku Zaklade „Kultura nova“, Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske i Grada Zagreba. Mišljenja izražena u ovoj knjizi odražavaju isključivo mišljenja autora i ne izražavaju nužno stajališta ustanova koje pružaju financijsku podršku.